

Regeringens proposition till riksdagen om godkännande och sättande i kraft av den internationella konventionen till skydd för alla människor mot påtvingade försvinnanden samt med förslag till lag om ändring av 11 kap. i strafflagen

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL

I denna proposition föreslås det att riksdagen godkänner den i New York den 20 december 2006 ingångna internationella konventionen till skydd för alla människor mot påtvingade försvinnanden samt en lag om sättande i kraft av de bestämmelser i konventionen som hör till området för lagstiftningen. Konventionen ska sättas i kraft med en ikraftträdandelag i standardform. Dessutom föreslås det att utförande av påtvingat försvinnande ska bli straffbart enligt strafflagen och att det i strafflagen görs de övriga ändringar som följer av det nya brottet.

Konventionen är en av FN:s nio centrala människorättskonventioner. Den förpliktar parterna att säkerställa att påtvingat försvinnande är ett brott enligt deras respektive straffrätt. Konventionen innehåller dessutom bestämmelser om jurisdiktion, straff, internationell rättshjälp, utlämning, frihetsberövande, de frihetsberövades och deras anhörigas rättigheter samt offrens rätt till ersättning. Konventionen innehåller också särskilda bestämmelser om barn. Finland avser göra en reservation mot konventionsbestämmelsen om hävande av adoption.

Genom konventionen upprättas en kommitté mot påtvingade försvinnanden. När en part ratificerar konventionen kan den erkänna kommitténs behörighet att behandla meddelanden från enskilda personer eller stater om att konventionen inte följts. Finland har för avsikt att förbinda sig till båda förfarandena och avge förklaringar om dem.

Internationellt trädde konventionen i kraft den 23 december 2010. För Finlands del träder konventionen i kraft den trettionde dagen efter den dag ratificeringsinstrumentet har deponerats. De lagar som ingår i propositionen avses träda i kraft vid en tidpunkt som föreskrivs genom förordning av statsrådet samtidigt som konventionen träder i kraft för Finlands del.

INNEHÅLL

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL.....	1
MOTIVERING	3
1 Bakgrund och beredning.....	3
1.1 Bakgrund.....	3
1.2 Beredning.....	3
2 Konventionens målsättning.....	5
3 De viktigaste förslagen	5
4 Propositionens konsekvenser	6
4.1 Konsekvenser för myndigheternas verksamhet	6
4.2 Andra samhälleliga konsekvenser.....	9
5 Remissvar	12
5.1 Remiss.....	12
5.2 Yttrande från rådet för bedömning av lagstiftningen.....	14
6 Bestämmelserna i konventionen och deras förhållande till lagstiftningen i Finland	14
6.1 Del I: Artiklarna 1–25.....	15
6.2 Del II: Artiklarna 26–36	49
6.3 Del III: Artiklarna 37–45	50
7 Specialmotivering till lagförslagen.....	51
7.1 Lag om den internationella konventionen till skydd för alla människor mot påtvingade försvinnanden.....	51
7.2 Lagen om ändring av 11 kap. i strafflagen	52
8 Bestämmelser på lägre nivå än lag	55
9 Ikraftträdande.....	55
10 Bifall av Ålands lagting	55
11 Verkställighet och uppföljning	56
12 Behovet av riksdagens samtycke samt behandlingsordning	57
12.1 Behovet av riksdagens samtycke	57
12.2 Behandlingsordning	59
LAGFÖRSLAG	68
1. Lag om den internationella konventionen till skydd för alla människor mot påtvingade försvinnanden.....	68
2. Lag om ändring av 11 kap. i strafflagen	68
FÖRDRAGSTEXT.....	71
BILAGOR.....	98
PARALLELLTEXT	98
Lag om ändring av 11 kap. i strafflagen	98
UTKAST TILL FÖRORDNINGAR	101
1. Statsrådets förordning om den internationella konventionen till skydd för alla människor mot påtvingade försvinnanden	101
2. Statsrådets förordning om ikraftträdande av en lag om ändring av 11 kap. i strafflagen	102
3. Statsrådets förordning om ändring av 1 § i förordningen om tillämpningen av 1 kap. 7 § strafflagen.....	103

MOTIVERING

1 Bakgrund och beredning

1.1 Bakgrund

FN:s kommission för de mänskliga rättigheterna (sedan 2006 FN:s råd för mänskliga rättigheter) inrättade genom sin resolution 1980/20 (XXXVI) en arbetsgrupp för frågor som rör påtvingade eller ofrivilliga försvinnanden (Working Group on Enforced or Involuntary Disappearances). Den undersöker påtvingade försvinnanden. Beslutet berodde i synnerhet på de frivilligorganisationer som bildats av anhöriga till offer för påtvingat försvinnande i Sydamerika. FN:s råd för mänskliga rättigheter har kontinuerligt förnyat arbetsgruppens mandat (senast i september 2020 genom resolution A/HR/RES/45/X).

Arbetsgruppens arbete bygger emellertid inte på en separat, bindande människorättskonvention. Det första steget mot en global konvention togs när FN:s generalförsamling genom resolution 47/133 den 18 december 1992 antog en förklaring om skydd för alla människor mot påtvingade försvinnanden. Från och med den tidpunkten var frågan om ett juridiskt bindande instrument aktuell inom FN. En arbetsgrupp för rättskipning under den rådgivande kommittén till kommissionen för de mänskliga rättigheterna tog 1998 fram ett konventionsutkast (E/CN.4/Sub.2/1998/19). Utkastet överlämnades till FN:s kommission för fortsatta åtgärder (den rådgivande kommitténs resolution 1998/25).

År 2001 antog FN:s kommission för de mänskliga rättigheterna resolution 2001/46 om att utnämna en oberoende expert att utreda behovet av ett rättsligt bindande instrument som gäller påtvingade försvinnanden. Experten överlämnade sin rapport (E/CN.4/2002/71) till kommissionen 2002. I rapporten granskades påtvingade försvinnanden som fenomen, bestämmelserna i internationella och regionala instrument om mänskliga rättigheter samt internationell humanitär rätt. Slutsatsen i rapporten är att det har vidtagits åtgärder mot påtvingade försvinnanden. Det skydd som de erbjuder innehåller emellertid sådana luckor som kräver bindande reglering.

1.2 Beredning

Beredningen av konventionen

FN:s kommission för de mänskliga rättigheterna uppmanade 2002 genom resolution 2002/41 en arbetsgrupp att utarbeta ett rättsligt bindande dokument för att skydda alla människor mot påtvingat försvinnande. Arbetsgruppen inledde sitt arbete 2003. Den sammanträdde under två års tid och godkände en konventionstext vid sitt femte möte i september 2005.

Den centrala frågan på sammanträdena var vilken form dokumentet skulle ha. De alternativ som övervägdes var ingående av en egen självständig konvention eller ingående av ett fakultativt protokoll antingen till den internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter (FördrS 7 och 8/1976, nedan MP-konventionen) eller till konventionen mot tortyr och annan grym, omänsklig och förnedrande behandling eller bestraffning (FördrS 59 och 60/1989). Också frågan om hur det skulle övervakas att konventionen genomförts diskuterades. De föreslagna alternativen inbegrep att inrätta ett eget övervakningsorgan, att den människorättskommitté som övervakar MP-konventionen skulle anförtros övervakningen eller att en ny underkommitté till den kommittén skulle inrättas.

Vid sitt sista sammanträde beslutade arbetsgruppen att en separat konvention skulle upprättas och att en ny kommitté mot påtvingade försvinnanden (nedan kallad kommittén) skulle få i

uppgift att övervaka genomförandet av konventionen. Det beslutades dock att konventionen skulle innehålla en bestämmelse enligt vilken en partskonferens senare skulle sammanträda för att utvärdera om det finns orsak att överföra övervakningen till ett annat organ.

FN:s råd för mänskliga rättigheter godkände konventionen den 29 juni 2006 (resolution 1/1). Den 20 december 2006 antog FN:s generalförsamling resolution A/RES/61/177 med konventionen som bilaga. Konventionen öppnades för undertecknande vid signeringsstillfället i Paris den 6 februari 2007. Fram till början av maj 2022 hade konventionen undertecknats av 98 stater och ratificerats av 68 stater. Konventionen trädde i kraft internationellt den 23 december 2010 när 20 stater hade ratificerat den.

Den första partskonferensen enligt konventionen sammanträdde i Genève den 19 december 2016 för att utvärdera kommitténs verksamhet och besluta om dess fortsättning. Parterna kom enhälligt överens om att kommittén ska fortsätta att övervaka konventionen som självständigt organ. Finland deltog i konferensen som observatör.

Beredningen på nationell nivå

Finland deltog i förhandlingarna om konventionen inom FN 2003–2005 under ledning av utrikesministeriet. Under förhandlingsskedet genomfördes ett remissförfarande för myndigheterna i syfte att samordna den nationella ståndpunkten. Utifrån remissvaren ansågs det inte finnas något hinder för att underteckna konventionen. Finland undertecknade konventionen vid signeringsstillfället. Beredningen av en proposition inleddes 2012. Utrikesministeriet bad då myndigheterna om ytterligare yttranden, och det ansågs fortfarande inte finnas några hinder för ratificeringsprocessen.

Finland undertecknade konventionen 2007 men har ännu inte slutfört ratificeringsprocessen. Dröjsmålet har berott på bristande lagberedningsresurser och ett prioriteringsbehov. Enligt regeringsprogrammet för statsminister Sanna Marins regering (s. 60) ska genomförandet och övervakningen av de internationella människorättskonventionerna främjas och stärkas.

Regeringens proposition har utarbetats vid utrikesministeriet. Den har beretts i samarbete med sakkunniga vid justitieministeriet, försvarsministeriet, inrikesministeriet och social- och hälsovårdsministeriet. Sakkunniga vid Ålands landskapsregering har också informerats om beredningen av propositionen.

Regeringens proposition har varit ute på remiss den 1.2–14.3.2022. Yttrande har begärts av de centrala ministerierna och myndigheterna, riksdagens justitieombudsman, justiekanslersämbetet, domstolar, Kommunförbundet, Människorättscentret samt av förbund och organisationer som arbetar med frågor som gäller mänskliga rättigheter och rättsstatsfrågor. Yttrande har också begärts av dataombudsmannen i enlighet med artikel 36.4 i Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/679 om skydd för fysiska personer med avseende på behandling av personuppgifter och om det fria flödet av sådana uppgifter och om upphävande av direktiv 95/46/EG (allmän dataskyddsförordning). Vidare har yttrande begärts av Ålands landskapsregering i enlighet med självstyrelselagen för Åland (1144/1991). När propositionen väl lämnats kommer det att begäras bifall av Ålands lagting för ratificering av konventionen.

Rådet för bedömning av lagstiftningen har lämnat utlåtande om propositionsutkastet den 25 april 2022.

Förarbetena till propositionen finns offentligt tillgängliga på adressen <https://valtioneuvosto.fi/sv/projekt> med koden [UM009:00/2019](#).

2 Konventionens målsättning

Syftet med konventionen är att förhindra påtvingade försvinnanden, bekämpa straffrihet för det brottet och bidra till att utreda försvinnanden. Genom konventionen stärks iakttagandet av andra människorättskonventioner samt principerna för humanitär rätt. Exempelvis garanteras rätten till frihet och säkerhet mänskliga rättigheter i artikel 5 i den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen, FördrS 18 och 19/1990, senare ändrad genom FördrS 71 och 72/1994, FördrS 85 och 86/1998, FördrS 8 och 9/2005, FördrS 6 och 7/2005 samt FördrS 50 och 51/2010) samt i artikel 9 i MP-konventionen.

En nyckelmetod för att uppnå det målet är kriminaliseringsskyldigheterna enligt konventionen. Konventionen förpliktar parterna att säkerställa att påtvingat försvinnande är ett brott enligt deras respektive straffrätt. Dessutom ska parterna kriminalisera bortförande av barn och förfälskning, hemlighållande eller förstörande av handlingar som styrker barnens identitet. Konventionen innehåller också skyldighet att bestraffa bland annat fördröjande eller förhindrande av tillgången till rättsskydd, utebliven eller oriktig registrering av frihetsberövande samt vägran att lämna uppgifter om frihetsberövande eller lämnande av felaktiga uppgifter. Konventionen innehåller dessutom bestämmelser om jurisdiktion, straff, internationell rättshjälp och utlämning. Konventionen anger också de allmänna villkor som ett lagligt frihetsberövande ska uppfylla.

Ett av konventionens mål är dessutom att stärka offrens rätt till rättsskydd och compensation för de kränkningar som utsatts för. Utöver den försvunna personen kan också dennes anhöriga eller andra i konventionen definierade personer vara offer. Enligt konventionen har offren land annat rätt till information och gottgörelse. Konventionen innehåller även bestämmelser om rätten för släktingar att få information om bland annat var en frihetsberövad person hålls och när han eller hon frigges. Där finns också bestämmelser om myndigheternas skyldighet att föra register över personer som berövats sin frihet.

Genom konventionen upprättas en kommitté mot påtvingade försvinnanden, och en försvunnen persons anhöriga eller andra i konventionen avsedda personer kan ställa en brådskande begäran till kommittén om att söka efter och finna den försvunne. När en part ratificerar eller ansluter sig till konventionen kan den erkänna kommitténs behörighet att behandla meddelanden från personer som anser att en part brutit mot konventionen. Dessutom får part förklara att den erkänner kommitténs behörighet att ta emot och pröva sådana meddelanden där en konventionsstat påstår att en annan konventionsstat inte uppfyller sina förpliktelser enligt konventionen. Konventionen ger också kommittén möjlighet att besöka konventionsstater. Kommittén har möjlighet att informera FN:s generalförsamling om att det finns välmotiverade misstankar om utbredda eller systematiska påtvingade försvinnanden på en parts territorium.

3 De viktigaste förslagen

I propositionen föreslås det att riksdagen godkänner 2006 års internationella konventionen till skydd för alla människor mot påtvingade försvinnanden. Propositionen innehåller också ett förslag till en så kallad blankettlag, genom vilken de bestämmelser i konventionen som hör till området för lagstiftningen sätts i kraft. Den föreslagna blankettlagen har standardform.

Konventionen förpliktar till kriminalisering av påtvingat försvinnande. En gärning som motsvarar definitionen av det brottet har inte i den omfattning som definitionen förutsätter kriminaliserats i Finland. Därför föreslås det att 11 kap. i strafflagen (39/1889) om krigsförbrytelser och brott mot mänskligheten ändras så att påtvingat försvinnande blir en straffbar gärning, ett brott, enligt det kapitlet. Innehållet i den föreslagna paragrafen baserar sig på konventionen. Bestämmelserna om förmannens ansvar i kapitlet utvidgas till att också gälla påtvingade försvinnanden. I kapitlet föreslås också vissa ändringar av teknisk natur. Genom dem förtydligar det hur påtvingade försvinnanden enligt konventionen förhåller sig till definitionen av påtvingat försvinnande av personer i Romstadgan för Internationella brottmålsdomstolen (FördrS 55 och 56/2002).

Dessutom föreslås det att riksdagen godkänner att Finland lämnar en i konventionsartikel 31 avsedd förklaring, genom vilken Finland erkänner kommitténs behörighet att ta emot och undersöka meddelanden från personer under Finlands jurisdiktion om påstådda överträdelser av konventionsbestämmelserna. Finland avses också lämna en sådan i artikel 32 avsedd förklaring där Finland erkänner kommitténs behörighet att ta emot och pröva meddelanden från en annan konventionsstat om påstådda överträdelser av förpliktelser enligt konventionen. Finland avses inte använda sig av möjligheten enligt artikel 42 att lämna en förklaring där en stat kan låta bli att erkänna tvistlösningsmekanismen enligt artikeln i fråga om tolkning och tillämpning av konventionen.

Finland avses göra en reservation mot konventionen. Avsikten är att inte ändra landets lagstiftning om adoption. Enligt konventionen ska det vara möjligt att häva adoptioner som har sitt ursprung i påtvingade försvinnanden. Enligt lagstiftningen i Finland anses det emellertid vara förenligt med barnets bästa att en adoption är permanent.

4 Propositionens konsekvenser

4.1 Konsekvenser för myndigheternas verksamhet

Ministerierna

Övervakningsförfaranden i instrumenten om mänskliga rättigheterna utgör ett viktigt inslag när det gäller att garantera att de mänskliga rättigheterna tillgodoses. Övervakningen av hur människorättskonventionerna genomförts sker med hjälp av de rapporter som konventionsstaterna regelbundet lämnar. En central del av övervakningen är förfarande för individuella och mellanstatliga klagomål, till vilka det i allmänhet är frivilligt att förbinda sig. Därför är avsikten att Finland ska lämna en förklaring till konventionen där landet erkänner kommitténs behörighet att ta emot och undersöka meddelanden (klagomål) över påstått agerande i strid med konventionen från eller på vägnar av personer under landets jurisdiktion samt från andra konventionsstater. Finland har också i andra människorättskonventioner förbundit sig till motsvarande förfaranden för individuella och mellanstatliga klagomål och vidare betonat deras betydelse i landets politik för de mänskliga rättigheterna.

Att en förklaring lämnas kan få administrativa konsekvenser. I Finland ansvarar utrikesministeriet för att sköta processer som startar till följd av eventuella klagomål och representerar landet i internationella rättskipnings- och undersökningsorgan. Antalet klagomål uppskattas emellertid inte vara särskilt stort, eftersom kommittén fram till mitten av 2021 endast hade behandlat ett fåtal klagomål. Individens möjlighet att göra en brådskande begäran om att söka efter och finna en försvunnen person har visat sig vara ett mer betydelsefullt förfarande i sammanhanget. Hitills har dessa begäranden dock huvudsakligen gällt ett fåtal länder (Irak och Mexiko), och av

Europeiska unionens medlemsstater har två brådskande begäranden ställts till kommittén endast i fråga om Litauen. (Report of the Committee on Enforced Disappearances (A/76/56), s. 20.

Utifrån erfarenhet kan det allmänt bedömas att ett internationellt klagomålsförfarande tar mindre än 0,5 årsverken i anspråk beroende på ärendets omfattning. Klagomålen är lagstadgade uppgifter bundna av den tidsfrist som kommittén bestämt och måste därför prioriteras framför annat expertarbete. En osäkerhetsfaktor när det gäller resursfördelningen är att antalet klagomål som måste behandlas vid en viss tidpunkt varierar och inte kan förutses.

När en stat godkänner konventionen ska den lämna den kommittén mot påtvingade försvinnanden som upprättats genom konventionen en rapport om de åtgärder som den har vidtagit för att genomföra sina skyldigheter enligt konventionen. Rapporten kommer att utarbetas av utrikesministeriet. Den är av engångsnatur och kan skötas med nuvarande resurser utifrån behandlingen av propositionen. Kommittén har behörighet att ge parterna kommentarer, slutsatser och rekommendationer. Utrikesministeriet kommer att behöva resurser för att genomföra och följa upp rekommendationerna. Detsamma gäller andra ministerier inom vars förvaltningsområde bestämmelserna i konventionen ska genomföras. Kommittén kan senare be parterna lämna ytterligare information. Typiskt sett görs sådan periodisk rapportering vart femte år.

Omfattningen av de periodiska rapporterna och den arbetsinsats som krävs varierar också beroende på fördrag. Den periodiska rapporteringen kan utifrån erfarenhet uppskattas kräva omkring 0,5 årsverken vid utrikesministeriet beroende på ärendets omfattning. Dessutom kommer utrikesministeriet att höra berörda myndigheter (bl.a. justitieministeriet, inrikesministeriet, försvarsministeriet och social- och hälsovårdsministeriet), som då måste utarbeta sakkunnigyttranden. Dessutom hörs berörda grupper när de periodiska rapporterna tas fram. Remissvaren kommer att kräva expertarbete, men å andra sidan är förfarandet en del av den offentliga förvaltningens kontakter med det civila samhället. Extra arbete kan också föranledas den som bistår eller ordnar kommitténs eventuella besök i landet. Den sammantagna bedömningen är ändå att de nya uppgifterna kan skötas med nuvarande resurser, vid behov genom att eventuellt omorganisera vissa uppgifter.

Enligt konventionen ska kommittén komma med kommentarer, slutsatser och rekommendationer om en konventionsstats rapport och meddela sina synpunkter klagomål (meddelanden). Genom att godkänna konventionen förbinder sig Finland att beakta kommitténs ställningstaganden och rekommendationer på behörigt sätt. Kommittéernas ställningstaganden och rekommendationer är emellertid inte folkrättsligt bindande på samma sätt som Europadomstolens domar, som Finland på basis av en uttrycklig bestämmelse i Europakonventionen har förbundit sig att verkställa och i fråga om vilka Finland således inte har prövningsrätt exempelvis när det gäller att betala kompensation enligt domen.

Riksdagens justitieombudsman

Ett väsentligt inslag i justitieombudsmannens uppdrag är att övervaka hur intagna i fängelser och andra slutna anstalter bemöts. Justitieombudsmannen är enligt 1 a kap. i lagen om riksdagens justitieombudsman (197/2002, 495/2013) ett sådant nationellt besöksorgan som avses i artikel 3 i det fakultativa protokollet till konventionen mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning (FördrS 92 och 93/2014). Vid utförandet av uppdraget som nationellt besöksorgan inspekterar justitieombudsmannen platser där personer är eller kan hållas frihetsberövade antingen med stöd av ett beslut av en myndighet eller på dess uppmaning eller med dess samtycke eller medverkan. Uppdraget är också till nytta när skyldigheterna enligt den aktuella konventionen ska fullgöras. Ratificeringen av konventionen bedöms dock inte öka justitieombudsmannens uppgifter.

Rättsvårdande myndigheter

Propositionen bedöms ha endast ringa konsekvenser för polisen, åklagarväsendet, domstolsväsendet och Brottspåföljdsmyndigheten. Under de senaste åren har 300–400 frihetsberövanden kommit fram i Finland årligen (Brott och tvångsmedel, Statistikcentralen, hänvisning 13.9.2021). Det finns inga exakta uppgifter om antalet fall där en tjänsteinnehavare har varit gärningsman. Det finns dock ett antal sådana fall. Denna slutsats kan dras av vissa fall har förts ända till högsta domstolen (HD 2020:80, HD 2020:29 och HD 2009:38) och också varit föremål för laglighetsövervakning (t.ex. BJO 2495/4/10, BJO 2756/4/10, BJO 3721/4/14, EOAK/943/2016 och EOAK/2909/2018). I dessa fall har det emellertid inte varit fråga om påtvingat försvinnande utan om ett tjänstefel. Under de senaste åren har endast ett fåtal fall av frihetsberövanden utomlands kommit fram i Finland årligen (Brott och tvångsmedel, Statistikcentralen, hänvisning 13.9.2021).

I princip är emellertid konsekvenser möjliga till följd av utredning och behandling av brott inom konventionens räckvidd som begås antingen utomlands eller i Finland. Brott som begåtts utomlands kommer knappast i nämnvärd utsträckning att behandlas i Finland. Resursbehovet kan i viss mån bero på myndigheternas verksamhetsområde, eftersom behandlingen inte skulle koncentreras till något visst område. Begäranden om rättshjälp kan likaså komma att sysselsätta myndigheterna.

Det handlar emellertid om exceptionella brott med komplicerade rekvisit. I påtvingade försvinnanden ingår delgärningar som redan i nuläget är straffbara exempelvis som tjänstebrott och frihetsberövande. På grund av detta går det inte att bedöma vilka eventuella resursrelaterade konsekvenser propositionen har. I det här skedet kan det närmast noteras att internationella brott som begåtts utomlands, såsom också utförande av påtvingat försvinnande enligt förslaget, dock kan vara synnerligen krävande i fråga om undersökning och bevisning. Behandlingen av sådana brott kan därför kräva betydande resurser av såväl polisen, åklagarväsendet som domstolsväsendet och kräva att ett flertal erfarna tjänstemän engageras i ärendet och rättegångskostnaderna kan stiga till miljonbelopp (jfr justitieministeriet: Ruanda-oikeudenkäynti on osa Suomen kansainvälisiä oikeusvaltiovelvoitteita. Publicerad 11.6.2010. Finns på: <https://oikeusministerio.fi/-/oikeusministerio-ruanda-oikeudenkaynti-on-osa-suomen-kansainvalisia-oikeusvaltiovelvoitteita> (hänvisning 10.9.2021).) Framställningar om rättshjälp kan också komma att sysselsätta myndigheterna. Å andra sidan torde de mest betydande konsekvenserna för resurserna dämpas av att liknande gärningar i stor skala redan nu kan vara straffbara som brott mot mänskligheten.

Brottspåföljdsmyndigheten behandlar regelbundet förfrågningar om huruvida en person är i fängelse. I fortsättningen kan en sådan begäran om information motiveras med att ett påtvingat försvinnande utreds eller utsluts. Det är svårt att på förhand göra en exakt uppskattning av hur stor arbetsinsats detta kräver. Det är möjligt att det är mer arbetsdrygt att besvara denna typ av förfrågningar än andra, eftersom förfrågningarna också måste ses mot bakgrunden av konventionens bestämmelser.

Migrationsförvaltningen och förvaltningsdomstolarna

Konventionen framhäver för sin del myndigheternas skyldighet att utreda vad de som har sökt internationellt skydd i Finland och som ska utvisas, avvisas eller annars mot sin vilja återsändas till sitt hemland eller någon annanstans kan råka ut för i det land de återsänds till. Myndigheterna måste kunna försäkra sig om att den återvändande inte blir offer för påtvingat försvinnande i det land han eller hon återsänds till.

I detta avseende kan konventionen få est konsekvenser för migrationsförvaltningen. Att bli offer för påtvingat försvinnande blir en ny grund mot avvísning och utvisning. Sannolikheten för att konventionen kommer att återopas ökar av att arbetet inom arbetsgruppen och kommittén mot försvinnanden i stor utsträckning har gällt ett fåtal stater. En av dem är Irak. Irakierna är också den största nationalitetsgruppen bland Migrationsverkets ärenden för internationellt skydd och avlägsnande ur landet (Migrationsverket, statistik (uppdaterad 15.9.2021)).

Något som väsentligt kommer att minska konsekvenserna är att utlänningslagen (301/2004) redan i dag utgår från att den som ska återsändas inte får bli utsatt för förföljelse eller verklig risk att lida allvarlig skada. Ett påstående om risk att bli offer för påtvingat försvinnande undersöks alltså redan nu som ett hinder för återsändande. En sådan bedömning görs således redan i alla faser av processen, vilket innebär att det mer är fråga om att komplettera motiveringen än om ett nytt rättsligt argument. Alltså bedöms propositionen inte heller ha nämnvärda konsekvenser för de sökande i fråga om förfarandets längd eller för sökandens biträde i fråga om arbetsmängd.

Andra myndigheter

Brotten inom konventionens tillämpningsområde ska beaktas separat i brottsstatistiken. Detta kommer inte att orsaka Statistikcentralen några särskilda kostnader.

Många myndigheter utbildar sin personal om de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna. Konventionen innefattar en utbildningsskyldighet som kan medföra att olika myndigheter kan behöva uppdatera innehållet i utbildningar. Uppdateringen är av engångsnatur och gäller myndigheter såsom regionförvaltningsverken, Polisstyrelsen, Försvarmakten, Brottpåföljdsmyndigheten, Domstolsverket, Migrationsverket samt Tillstånds- och tillsynsverket för social- och hälsovården Valvira. Konsekvenserna av utbildningsskyldigheten beror på myndigheten: som minst kan det innebära att konventionen nämns som en människorättskonvention som är förpliktande för Finland, men en noggrannare utbildning om vissa bestämmelser i konventionen behövs exempelvis för en del av personalen vid Migrationsverket (förbud mot tillbakasändning) eller Brottpåföljdsmyndigheten (rätt att få information). Till den del en myndighet utbildar andra personer om grundläggande fri- och rättigheter samt mänskliga rättigheter, såsom t.ex. Domstolsverket som har i uppgift att ordna utbildning för domare och annan personal vid domstolarna i samarbete med domarutbildningsnämnden, ska konventionen vid behov beaktas också i denna utbildning.

4.2 Andra samhälleliga konsekvenser

Konsekvenser för de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna

Den konvention som sätts i kraft är en av FN:s nio huvudkonventioner om mänskliga rättigheter. Godkännandet av konventionen stärker rättsstatsprincipen, individens rättigheter och den internationella övervakningen av de mänskliga rättigheterna. Påtvingade försvinnanden är fortfarande ett betydande människorättsproblem internationellt sett. Enligt den senaste rapporten från arbetsgruppen mot påtvingade försvinnanden, som publicerades den 4 augusti 2021 (A/HRC/48/57, s. 3 och 31), behandlar arbetsgruppen aktivt 46 490 fall i 95 olika stater. Arbetsgruppens har fått in sammanlagt 59 212 fall i 110 stater sedan den inrättades. Av de nordiska länderna är det bara Danmark som haft ett fall för behandling, men det är utrett.

Konventionen godkändes i december 2006 och öppnades för undertecknande i februari 2007, då också Finland undertecknade den. Påtvingade försvinnanden är ofta ett fenomen i lägen där politiska mål drivs med våld. Varje år försvinner flera tusen människor på olika håll i världen.

Förutom oppositionspolitiker och människorättsförsvarare hotas också andra samhälleligt aktiva personer av påtvingat försvinnande om de upplevs utgöra ett verkligt eller potentiellt hinder för statsmaktens, en våldsam maktsträvande oppositions eller kriminella organisationers intressen. Också deras anhöriga hotas av försvinnande. Konventionen kompletterar på ett betydande sätt det skydd som de internationella människorättskonventionerna ger individer och persongrupper och det samlade regelverk som konventionerna bildar. Exempelvis FN:s kommitté mot tortyr, som övervakar genomförandet av konventionen mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning, har 2016 uppmanat Finland att ratificera konventionen (CAT/C/FIN/CO/7). Att lägga tonvikt på de mänskliga rättigheterna har varit och är en prioritering inom Finlands utrikes- och säkerhetspolitik (Statsrådets utrikes- och säkerhetspolitiska redogörelse, s. 39. Statsrådets publikationer 2020:31). Att godkänna konventionen ökar trovärdigheten i detta utrikespolitiska arbete, eftersom Finland då befäster sina åtaganden i fråga om de mänskliga rättigheterna. Finland har också vid flera tillfällen inom FN:s andra människorättsforum uppmanats att ratificera konventionen. Exempelvis rekommenderade nio stater detta i Finlands senaste allmänna återkommande utvärdering av FN:s råd för mänskliga rättigheter 2017 (A/HRC/36/8).

Påtvingade försvinnanden är inte ett stort människorättsproblem i en stark rättsstat. Konventionens faktiska konsekvenser med avseende på de mänskliga rättigheterna blir därför rätt små för dem som omfattas av Finlands jurisdiktion. Det bör dock beaktas att inte bara de egna medborgarna kan anföra besvär över Finlands kränkningar av konventionen, utan alla personer under finsk jurisdiktion vars rättigheter enligt konventionen har kränkts. I princip är det alltså möjligt att anföra besvär över finländska myndigheter, om de agerar som en del av en större helhet. Konventionen kan eventuellt bli tillämplig t.ex. i situationer där personer transporteras genom finskt territorium eller luftrum till hemliga interneringscenter utomlands, vilket misstänktes ha skett 2001–2006 i samband med Förenta staternas hemliga fångflygprogram.

Med tanke på de praktiska konsekvenserna för de mänskliga rättigheterna är det viktigare att Finland genom att ratificera konventionen ansluter sig till det internationella samfund som har förbundit sig rättsligt att agera mot påtvingade försvinnanden. Detta torde närmast konkretiseras i att man i Finland i vissa situationer kan behandla ett brott mot påtvingat försvinnande som begåtts någon annanstans och att internationellt skydd uttryckligen kan sökas på basis av det skydd som garanteras genom konventionen. Dessa konsekvenser tas upp separat i det följande.

Konsekvenser för barn

Konventionen är viktig med avseende på barnens rättigheter. Konventionen syftar till att skydda relationen mellan barn och deras föräldrar genom att kräva kriminalisering av bortförande av barn vid påtvingat försvinnande samt, i anknytning till det, förstörande, hemlighållande eller förfälskning av handlingar som bestyrker barnets identitet. Konventionen förutsätter dessutom att parterna samarbetar för att återlämna barn till sina föräldrar och möjliggör hävning av en adoption som har sitt ursprung i ett påtvingat försvinnande. Konventionen understryker vikten av barnets bästa i alla lägen.

Enligt förslaget ska det göras en reservation mot konventionen i fråga om hävning av adoption, eftersom det har ansetts vara förenligt med barnets bästa att adoptionen är permanent. I Finland ligger tyngdpunkten på förhandskontroll inför en adoption. Möjligheterna till kontroll i efterhand är begränsade, inte minst för att det skulle strida mot barnets bästa att adoptionen hävs på grund av omständigheter som upptäckts i barnets bakgrund. Därför innehåller adoptionslagen (22/2012) ingen möjlighet att häva en adoption. Lösningen baserar sig på grunderna för adoptionslagstiftningen och dess syfte har varit att skydda barn som kanske redan övergetts flera gånger och erbjuda dem samma stabila släktställning som andra barn har.

Genom reservationen bibehålls nuläget i den lagstiftningen, som baserar sig på barnets bästa. Enligt artikel 3 i FN:s konvention om barnets rättigheter (FördrS 59 och 60/1991) ska barnets bästa komma i främsta rummet vid alla åtgärder som rör barn. Även om det inte föreskrivs särskilt om ett hävningsförfarande kvarstår möjligheten till extraordinärt ändringssökande för hävning av adoption i enskilda fall. Extraordinärt ändringssökande är en exceptionell metod, men det skulle också vara fallet om bakgrunden till en adoption skulle vara ett påtvingat försvinnande. Den gällande lagstiftningen möjliggör också återlämnande av ett adopterat barn till dess föräldrar genom ny adoption, om förutsättningarna för adoption uppfylls och en ny adoption är förenlig med barnets bästa.

Eftersom reservationen permanentar nuläget, har den inga konkreta konsekvenser för barnets rättigheter. Reservationen eliminerar alltså inte konventionens syfte att ett barn som bortförs mot dess vilja och bortadopterats i ett enskilt fall ska kunna återlämnas till sina ursprungliga föräldrar. Med tanke på barnets rättigheter är det också av betydelse att behovet av reservationen följs upp i enlighet med avsnitt 11 nedan och att den enligt situationen också kan återtas.

Behovet av att göra en reservation i samband med ratificeringen av konventionen beror på att bestämmelserna i konventionen lämnar rum för tolkning. För detta redogörs det nedan i samband med beskrivningen av artikel 25. Utebliven reservation kan leda till att Finlands lagstiftning inte anses uppfylla förpliktelseerna i konventionen och att kommittén skulle rekommendera ett separat förfarande för hävning. I enlighet med beskrivningen av artikel 25 anses hävande av en separat adoption som grundar sig på de situationer som avses i konventionen inte vara ett motiverat förfarande med tanke på tryggheten av barnets bästa för att i förekommande fall återlämna barnet till dess ursprungliga föräldrar. Dessutom finns det inget klart alternativ till hävande-förfarandet. Synpunkter på av hävning av ett fastställt adoptionsförhållande har tidigare specificerats när bestämmelserna om hävning av adoption slopades (RP 147/1978 rd, s. 12–14). Av betydelse är särskilt de rättsverkningar som hänför sig till hävning av en adoption eller annan hävning och som bör övervägas och regleras separat. Oberoende av lagstiftningsmekanismen ska avgörandet om återlämnande av ett barn basera sig på prövning från fall till fall, vilket innebär att det faktum att en reservation görs eller inte görs inte inverkar på barnets rättigheter i det avseendet.

Konsekvenser för jämställdheten

Påtvingat försvinnande som fenomen har könsrelaterade konsekvenser. Arbetsgruppen för påtvingade försvinnanden har 2013 publicerat en allmän kommentar om kvinnor som påverkas av påtvingade försvinnanden. I kommentaren konstateras det att även om statistiken visar att i huvudsak män är föremål för påtvingade försvinnanden, är också kvinnor offer och konsekvenserna för dem kan avvika från konsekvenserna för män (A/HRC/WGEID/98/2, s. 2).

Arbetsgruppens arbete bygger på deklarationen om skydd för alla personer mot påtvingat försvinnande och inte på konventionen. Vid upprättandet av konventionen har till vissa delar de könsrelaterade konsekvenserna beaktats. Som exempel kan nämnas att enligt artikel 7 i konventionen kan en försvårande omständighet vara att det påtvingade försvinnandet gäller en gravid kvinna. I artikel 25 nämns olovligt bortförande av barn som fötts under frihetsberövande.

Även om påtvingade försvinnanden som fenomen är förenade med könsspecifika konsekvenser, har genomförandeåtgärderna för propositionen inte identifierats ha några könskonsekvenser som kan bedömas. Till den del kommittén med tanke på verkställighetsåtgärder har rekommenderat att kön ska beaktas exempelvis i samband med korrigering åtgärder som en del av den personliga utvärderingen eller vid statistikföringen av offer (CED/C/MEX/CO/1, stycke 18), krävs det inga särskilda ikraftträdandebestämmelser för Finlands del.

Konsekvenser för målsägande samt misstänkta och åtalade

Att kriminalisera påtvingat försvinnande kan i viss mån komma att förbättra målsägandens och den åtalades ställning. Detta är fallet jämfört med en situation där gärningen behandlas som grundformen av frihetsberövande. Påtvingat försvinnande enligt förslaget kan – utifrån vad domstolen finner vara fallet – vara ett sådant allvarligt brott för vilket domstolen enligt 2 kap. 1 a § i lagen om rättegång i brottmål (689/1997) kan förordna ett rättegångsbiträde för att bistå målsäganden. På så sätt blir tillgången till rättslig hjälp inte beroende av målsägandens ekonomiska ställning. På begäran av den misstänkte ska det å sin sida enligt 2 kap. 1 § i lagen om rättegång i brottmål förordnas en försvarare för honom eller henne under förundersökningen och rättegången, eftersom det inte föreskrivs lindrigare straff för gärningen än fängelse i fyra månader.

Det föreslås att brottet påtvingat försvinnande ska vara ett internationellt brott. Målsägandens rätt att få ersättning av statens medel enligt brottskadlagen (1204/2005) påverkas av om gärningen har begåtts i Finland eller utomlands. Om brottet har begåtts utomlands och målsäganden inte hade hemvist i Finland, betalas ersättning i regel inte av statens medel. Situationen är ändå så pass sällan förekommande att den allmänna undantagsbestämmelsen i 3 § 2 mom. i brottskadlagen kan anses vara tillräcklig för att garantera målsägandens rättigheter.

Rättsskyddet för ett offer (målsägande) enligt konventionen förbättras också i och med den rätt till individuella klagomål som ingår i konventionen. Individuella klagomål får anföras av en person inom Finlands jurisdiktion som anser att Finland har kränkt hans eller hennes rättigheter enligt konventionen. Det är i regel fråga om ett kompletterande rättsmedel: klagomål får anföras endast om alla tillgängliga effektiva nationella rättsmedel har uttömts. Det är fråga om att finska myndigheternas verksamhet förs till ett sådant övernationellt övervakningsorgan som uttryckligen är förtroget med en viss människorättskonvention. På detta sätt kan en person få en sådan syn på sitt ärende som är oberoende av de finska myndigheternas verksamhet. Om kommittén anser att Finland har brutit mot bestämmelserna i konventionen, ger den sin rekommendation och sitt ställningstagande i frågan. Syftet är att förbättra klagandens ställning och att gottgöra kränkningen t.ex. i pengar. Genom dessa åtgärder samt ställningstaganden och rekommendationer till följd av eventuella besök i en konventionsstat och inspektioner kan ha indirekta konsekvenser också för andra individer genom eventuella ändringar i lagstiftning och praxis.

5 Remissvar

5.1 Remiss

Regeringens proposition har varit ute på remiss den 1.2–14.3.2022. Begäran om utlåtande har varit offentligt tillgänglig på webbplatsen lausuntopalvelu.fi. Propositionen sändes på remiss till 60 myndigheter och organisationer. Sammanlagt inkom 28 remissvar. Ett 22.3.2022 daterat sammandrag av utlåtandena har gjorts.

Allmänt taget understöddes ratificeringen av konventionen och propositionen ansågs i huvudsak beredd på behörigt sätt. I ett utlåtande dryftades dock nyttan av konventionsbaserade kriminaliseringar på ett allmänt plan. De som yttrade sig om förklaringarna ansåg att de föreslagna lösningarna var lämpliga.

Merparten av de remissinstanser som yttrade sig om den nya straffbestämmelsen om påtvingat försvinnande hade inget att anmärka på. Riksdagens justitieombudsman framförde dock anmärkningar särskilt med avseende på rekvisitets exakthet. Specialmotiveringen till genomförandet av brottet påtvingat försvinnande har kompletterats i fråga om de använda begreppen,

rättsskyddet och skyddet mot självinkriminering. I några utlåtanden kommenterades propositionens lösning att inte ändra straffbestämmelsen som gäller underlåtelse att anmäla grovt brott. Eftersom den lösning som valts å andra sidan ansågs vara antingen motiverad eller möjlig och eftersom lösningen redan har motiverats i propositionen, har det inte ansetts nödvändigt att göra ändringar till denna del.

De tänkbara betydande konsekvenserna för resurserna till följd av behandlingen av internationella brott uppmärksammades särskilt i utlåtandena från de rättsvårdande myndigheterna samt juristförbunden och juristorganisationerna. I fråga om de rättsvårdande myndigheterna har konsekvenserna kompletterats med en kvantitativ bedömning, men å andra sidan har man också framhållit svårigheterna med bedömningen.

I ett utlåtande påpekades det att propositionen bör innehålla en bedömning av könskonsekvenserna. Konsekvensbedömningen har kompletterats på denna punkt. Kompletteringen är emellertid relativt kort eftersom dessa konsekvenser framför allt har bedömts vara något som gäller fenomenet påtvingat försvinnande snarare än åtgärder för att sätta konventionen i kraft.

I utlåtandena framfördes också preciseringar i fråga om konsekvenserna av och innehållet i den utbildningsskyldighet som grundar sig på konventionen. Till denna del har konsekvenserna preciserats framför allt med tanke på brottspåföljdsområdet och social- och hälsovårdssektorn. Dessutom har det konstaterats i klarspråk att det är fråga om att uppdatera befintliga utbildningar och inte om helt ny utbildning i grundläggande och mänskliga rättigheter.

Ett flertal sektorer berörs av konventionen. I ministeriernas och myndigheternas utlåtanden föreslogs vissa kompletteringar och korrigeringar i beskrivningen av den nationella lagstiftningen. Beskrivningen av i synnerhet skadeståndsrätten och anhörigas rättigheter har ändringarna har gjorts i propositionens avsnitt 6 och 12.

Justitiekanslern ansåg att det i motiveringen bör göras en noggrannare bedömning av konventionens inverkan på tjänsteansvaret för de tjänsteinnehavare som ansvarar för att verkställa avisering eller annat återsändande. Till denna del har det som framförts i artikel 16 kompletterats. Kompletteringen är dock knapp, eftersom det är fråga om en allmänare aspekt som inte enbart gäller påtvingande försvinnanden.

Den föreslagna reservationen till bestämmelsen om hävande av adoption var det förslag som kommenterades flitigast i remissvaren. Förslaget fick understöd men det fanns också de som motsatte sig en reservation. Remissinstanserna lyfte fram flera beaktansvärda aspekter, men den framförda kritiken gällde framför allt två punkter. För det första ansågs det att reservationen inte kan motiveras med att den säkerställer en prövning av barnets bästa i varje enskilt fall. För det andra ansågs det att barnets bästa – särskilt ett enskilt barns bästa i förhållande till barnets bästa i allmänhet – inte har bedömts tillräckligt. Förslaget till reservation har inte ändrats men motiveringen har kompletterats och frågan har granskats med tanke på skyldigheten att tillgodose de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna. Den kläm som gäller reservationen har preciserats så att den bättre motsvarar motiveringen.

Slutligen justerades översättningen av konventionen. I definitionen av offer i artikel 24 hänvisas det för det första till en skada som har lidits direkt på grund av ett påtvingat försvinnande i stället för till en direkt skada på grund av ett påtvingat försvinnande. Motsvarande översättning har använts redan tidigare och den orsakar inte någon förväxling med begreppet direkt skada, som är vedertaget i skadeståndsrätten. För det andra justerades översättningen i artikel 17.2 led f så att den motsvarar översättningen av konventionen av medborgerliga och politiska rättigheter. I

översättningen hänvisas det inte längre till rätten att inleda en rättegång utan till rätten att framställa krav i domstol. Till denna del preciserades beskrivningen av ledet i propositionens avsnitt 6 och 12.

5.2 Yttrande från rådet för bedömning av lagstiftningen

Rådet för bedömning av lagstiftningen har i sitt yttrande av den 24 april 2022 konstaterat att utkastet till proposition i huvudsak motsvarar anvisningarna för bedömning av författningsförslagets konsekvenser. Rådet rekommenderar att propositionsutkastet kompletteras i enlighet med rådets utlåtande innan propositionen lämnas.

Rådet för bedömning av lagstiftningen konstaterar att det i utkastet till propositionen i korthet kunde redogöras för varför ratificeringsprocessen i Finland har pågått så länge. Till beskrivningen av den nationella beredningen har fogats ett omnämnande om detta.

Rådet för bedömning av lagstiftningen anser att propositionen bör innehålla en närmare beskrivning av avtalets faktiska betydelse för Finland och finländarna. I konsekvensbedömningsavsnittet beskrivs genomgående konventionens konsekvenser till den del det har ansetts möjligt att göra en bedömning. Ett förtydligande stycke om de faktiska konsekvenserna har dock lagts till i samband med konsekvenserna för de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna.

Rådet för bedömning av lagstiftningen uppmanade beredningen att precisera vad som avses med stärkt rättsskydd. Till denna del har konsekvenserna för målsägandens (offrets) ställning preciserats genom en beskrivning av systemet med individuella klagomål.

Rådet för bedömning av lagstiftningen anser slutligen att de konkreta konsekvenserna av adoptionsförbehållet för barnen bör preciseras: I propositionen bör det utredas om barnets bästa i vissa fall kan förverkligas fullt ut på grund av reservationen. Propositionen borde också innefatta en bedömning från barnens synpunkt av alternativet att ingen reservation görs. Dessutom bör det redogöras för hur konsekvenserna av förbehållet i konventionen kommer att följas upp.

Bedömningen av konsekvenserna för barn har kompletterats till dessa delar. Till avsnitt 11 har dessutom fogats ett stycke om uppföljning av reservationens nödvändighet och konsekvenser.

6 Bestämmelserna i konventionen och deras förhållande till lagstiftningen i Finland

Konventionen innehåller 45 artiklar 45, som är indelade i tre delar. I del I ingår de materiella bestämmelser som påverkar den nationella lagstiftningen. I avsnittet De viktigaste förslagen ovan redogörs det kortfattat för de ändringar som krävs för att konventionen ska kunna sättas i kraft. I övrigt har den nationella lagstiftningen redan ansetts motsvara konventionen. En del av konventionsbestämmelserna är dock i viss mån otydliga och skrivna utifrån andra utgångspunkten än vad som råder i en stark rättsstat. Tolkningshjälp kan fås genom kommitténs omfattande rekommendationspraxis även om kommitténs rekommendationer inte är juridiskt bindande och kommittén representerar en relativt strikt linje i sin tolkning. På grund av detta har konventionens förhållande till lagstiftningen i Finland ställvis relaterats rätt ingående och separat för olika genomförandealternativ. I del II finns bestämmelser om kommittén mot påtvingade försvinnanden. Del III i konventionen innehåller slutbestämmelser. Bestämmelserna i del II och III är till sitt innehåll typiska bestämmelser i liknande konventioner, och där finns inget som behöver genomföras nationellt.

6.1 Del I: Artiklarna 1–25

Artikel 1. Enligt ingressen till konventionen är påtvingat försvinnande ett extremt allvarligt fenomen och brott. Under vissa omständigheter enligt folkrätten är det ett brott mot mänskligheten. Syftet med konventionen är att förhindra påtvingade försvinnanden och att bekämpa straffrihet för det brottet.

Enligt artikel 1.1 får ingen utsättas för påtvingat försvinnande. Detsamma sägs i ingressen till konventionen. Bestämmelsen är den första av sitt slag i en internationell människorättskonvention, dvs. där man som mänsklig rättighet erkänner rätten att inte bli utsatt för påtvingat försvinnande. Denna rättighet ligger dock nära den mänskliga rättigheten till frihet och personlig säkerhet, som tryggas bland annat i artikel 5 i Europakonventionen och artikel 9 i MP-konventionen. Dessutom tryggas rätten till frihet och integritet som en grundläggande rättighet i 7 § i grundlagen.

Enligt punkt 2 utgör inga som helst exceptionella förhållanden, vare sig krigstillstånd eller krigshot, intern politisk instabilitet eller något annat allmänt nödläge ett berättigande för påtvingat försvinnande.

De grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna kan i vissa situationer begränsas eller avvika från dem görs i enlighet med de läror (se GrUB 25/1994 rd, s. 4 och 5) och bestämmelser som gäller dem. I 23 § i grundlagen föreskrivs det om de grundläggande fri- och rättigheterna under undantagsförhållanden. I artikel 15 i Europakonventionen och artikel 4 i MP-konventionen finns bestämmelser om avvika från konventionsförpliktelser vid nödläge. Men inte heller i sådana undantagsfall kan utförande av påtvingade försvinnanden anses vara förenliga med Finlands grundlag eller de människorättsförpliktelser som är bindande för Finland.

Artikel 2. I artikeln definieras påtvingat försvinnande. Med påtvingat försvinnande avses gripande, tagande i förvar, bortförande eller varje annan form av frihetsberövande som utförs av företrädare för staten eller personer eller persongrupper som handlar med statens bemyndigande, stöd eller samtycke, följd av vägran att erkänna frihetsberövandet eller hemlighållande av den försvunna personens öde eller vistelseort, vilket lämnar den personen utan lagens skydd.

Det finns ingen definition av påtvingat försvinnande i den nationella lagstiftningen. Däremot definieras påtvingat försvinnande av personer sedan tidigare i artikel 7 i Romstadgan för Internationella brottmålsdomstolen. Enligt artikeln avses med påtvingat försvinnande av personer gripande, hållande i fängsligt förvar eller bortförande av personer av eller med tillstånd, stöd eller samtycke från en stat eller en politisk organisation som åtföljs av vägran att tillstå frihetsberövandet eller lämna upplysningar om de berörda personernas öde eller uppehållsort med avsikt att undandra dem rättsligt skydd under en längre tid.

Definitionen av påtvingat försvinnande är kopplad till skyldigheten enligt konventionen att kriminalisera påtvingat försvinnande. Detta behandlas i samband med artikel 4.

Artikel 3. Enligt artikel 3 ska parterna utreda sådana påtvingade försvinnanden som utförs utan statens bemyndigande, stöd eller samtycke. Sådana gärningar kan vara exempelvis försvinnanden som utförs av en professionell kriminell organisation eller av en politisk organisation samt frihetsberövanden i samband med människohandel. Konventionsstaterna ska också ställa dem som gjort sig skyldiga till sådana gärningar inför rätta. Konventionens övriga bestämmelser om påtvingade försvinnanden gäller inte sådana gärningar som avses i artikel 3.

I artikeln åläggs parterna att utreda brotten i fråga och att ställa gärningsmännen till svars. Ordalydelsen kräver inte kriminalisering av gärningarna, utan även någon annan form av rättsligt ansvar kan räcka för att uppfylla kraven i artikeln. Gärningarna i fråga hör emellertid till strafflagens räckvidd i Finland. I fråga om detta hänvisas det till det som sägs nedan i samband med artikel 4.

Artikel 4. Enligt artikeln ska varje part kriminalisera sådana påtvingade försvinnanden som definieras i artikel 2. Artikeln är en av konventionens viktigaste bestämmelser. Kommittén mot påtvingade försvinnanden har rekommenderat parterna en särskild straffbestämmelse om påtvingade försvinnanden när den har gett rekommendationer om parternas rapporter om deras åtgärder för att genomföra skyldigheterna enligt konventionen. Kommittén har i sina bedömningar av nationella genomföranderapporter ansett att det inte räcker med att luta sig mot gällande lagstiftning, om den nationella lagstiftningen inte ligger i linje med konventionen (t.ex. CED/C/BEL/CO/1, stycke 12, CED/C/DEU/CO/1, stycke 8 och CED/C/ESP/CO/1, stycke 10). Också när en kriminalisering inte motsvarar det som avses i konventionen har kommittén rekommenderat att den nationella lagstiftningen ändras (t.ex. CED/C/NLD/CO/1, stycke 15).

Som brott påminner påtvingat försvinnande mest frihetsberövande, som är straffbart enligt 25 kap. 1 och 2 § i strafflagen. Enligt 1 § ska den dömas för frihetsberövande som genom att spärra in, fjättra eller bortföra eller på något annat sätt orättmätigt berövar någon rörelsefriheten eller isolerar någon från dennes omgivning. Enligt 25 kap. 2 § i strafflagen gör sig gärningsmannen skyldig till grovt frihetsberövande, om 1) frihetsförlusten utsträcks över tre dygn, 2) det orsakas allvarlig fara för någons liv eller hälsa eller 3) det används synnerlig grymhet eller hot om allvarligt våld och om frihetsberövandet även bedömt som en helhet är grovt. I fråga om de brotten är det emellertid frihetsberövandet i sig som är straffbart. Däremot berörs det inte alls om gärningen har kopplingar till staten eller dess myndigheter eller om man handlar på ett sätt där den påtvingar försvunne inte skyddas av lag. Dessutom är inte försök till frihetsberövande straffbart.

Bestämmelser om tjänstebrott finns i 40 kap. i strafflagen. En gärning som avses i artikel 2 i konventionen har drag enligt vilka ett sådant förfarande kan bli straffbart enligt vissa bestämmelser i det kapitlet. Enligt 40 kap. i strafflagen är exempelvis missbruk av tjänsteställning (7 §), grovt missbruk av tjänsteställning (8 §) och brott mot tjänsteplikt (9 §) straffbara brott. Bestämmelserna om felaktigt förfarande i tjänsteutövning innehåller emellertid inte uttryckligen sådana element av påtvingat försvinnande enligt artikel 2 i vilka det ingår frihetsberövande och åtgärder efter det.

Den som utför ett påtvingat försvinnande kan dels agera på det sätt som beskrivs i artikel 2, dels också handla på ett sätt som är straffbart enligt bestämmelserna om brott mot liv och hälsa i 21 kap. i strafflagen och enligt dess 25 kap., främst 7 och 8 § (olagligt hot och olaga tvång). Det kan också förekomma tortyr i samband med påtvingade försvinnanden. Tortyr är straffbart enligt 11 kap. 9 a § i strafflagen. Men det rör sig ändå inte sådana gärningar som ingår i definitionen i artikel 2.

I samband med motiven till artikel 5 nedan behandlas utförande av omfattande eller systematiskt påtvingat försvinnande, som enligt 11 kap. 3 § 1 mom. 3 punkten i strafflagen är straffbart som ett brott mot mänskligheten.

Således innehåller strafflagen någon motsvarande bestämmelse om straff för påtvingat försvinnande. En gärning enligt artikel 2 i konventionen påminner om brottet frihetsberövande, och därför är det första alternativet att komplettera 25 kap. 1 § och, vid behov, 2 § i strafflagen. Man kan exempelvis tänka sig att till 1 § foga ett 2 mom. om påtvingat försvinnande som ett specialfall av frihetsberövande och ett 3 mom. om straffbarhet för försök. Dessutom innebär artikel

6.1 b, som behandlas nedan, att paragrafen också behöver kompletteras med ett nytt 4 mom. om att strafflagens 11 kap. 12 och 13 § om förmannens ansvar och en underlydandes underlåtenhet att anmäla brott ska tillämpas i dessa fall. Ett annat alternativ är att föreskriva om straff för påtvingat försvinnande i en separat straffbestämmelse.

Av dessa två alternativ är det mer motiverat att välja det senare alternativet. Påtvingat försvinnande är ett brott som avviker från frihetsberövande så pass mycket att det blir klarare och förefaller naturligare att införa en separat straffbestämmelse med egen brottsrubricering. Den nya paragrafens placering i strafflagen är inte självklar. Vissa omständigheter talar ändå för att den ska tas in i 11 kap. Vid ett brott av denna typ är det a priori fråga om kränkning av flera grundläggande fri- och rättigheter, och därför kan brottet i många situationer anses vara jämförbart med brott mot mänskligheten. Strafflagens 11 kap. 3 § gäller brott mot mänskligheten och i dess 1 mom. 3 punkt kriminaliseras som ett led i ett omfattande eller systematiskt angrepp riktat mot civilbefolkning förorsakande av ett påtvingat försvinnande av någon som har berövats sin frihet. Enligt artikel 5 i konventionen ska denna gärning kriminaliseras. Dessutom innebär artikel 6.1 b att det finns skäl att tillämpa bestämmelserna om förmannens ansvar och en underlydandes underlåtenhet att anmäla brott i slutet av 11 kap. på det nya brottet. I de bestämmelserna hänvisas det till straffbara gärningar tidigare i kapitlet. För att undvika en mer omfattande ändring av numreringen av paragraferna i 11 kap. i strafflagen föreslås det att kapitlet får en ny 4 c § om påtvingat försvinnande.

Legalitetsprincipen, som framgår av i 8 § i grundlagen, förutsätter att rekvisitet är noggrant avgränsat och tydligt. För att rekvisitet ska motsvara den internationella förpliktelsen krävs det samtidigt också tillräcklig information om hurdana situationer förpliktelsen gäller. Vid fullgörandet av en internationell förpliktelse kan man också gå längre än förpliktelsen, förutsatt att man samtidigt iakttar andra förpliktelser som är bindande för staten (t.ex. respekt för de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna) och de nationella principerna för kriminalisering och de allmänna förutsättningarna för användning av straffrätten. Rekvisitet behöver inte till alla delar innehålla samma uttryck som i artikeltexten, förutsatt att det går att motivera att skyldigheten även fullgörs genom de uttryck som valts.

Artikeln ordalydelse är sådan att det finns skäl att för tydlighetens skull också i den nationella bestämmelsen skilja mellan dem som företräder staten och dem som handlar med statens (företrädarna för statens) bemyndigande, stöd eller samtycke. Metoden för att beröva någon friheten beskrivs på ett annat sätt i konventionen än vad som gjorts nationellt i rekvisitet för frihetsberövande. I artikel 2 i konventionen används uttrycket ”frihetsberövande” trots att det sannolikt är fråga om en begränsning av rörelsefriheten, som 25 kap. 1 § i strafflagen också gäller. I den paragrafen kriminaliseras frihetsberövande. Det förefaller dock finnas skäl att som gärningsform också nämna ”eller isolerar någon annan från dennes omgivning”, som också nämns i 1 §. Det är nämligen också en gärningsform som kännetecknar utförande av påtvingat försvinnande.

Med avvikelse från 25 kap. 1 § i strafflagen behöver det i den föreslagna paragrafen inte sägas att frihetsberövande ska ske orättmätigt. Ett påtvingat försvinnande kan säkert också börja med ett frihetsberövande som ursprungligen inte varit orättmätigt. Exempelvis kan en person anhållas på lagliga grunder, men det fortsatta frihetsberövandet därefter inte föras till domstol för behandling och i stället vidtas förnekande och hemlighållande åtgärder. Till skillnad från 25 kap. 1 § i strafflagen innehåller rekvisitet dessutom element (hemlighållande och orsakande av uteblivet rättsskydd) som i vilket fall som helst visar att det ändå i sin helhet är fråga om ett rättsvidrigt förfarande.

Ett rekvisitelement som nämns i artikeln är att offret lämnas utan lagens skydd. Viktigare än att direkt överföra det uttrycket är hur dess omfattning uppfattas och hur saken lämpligen ska uttryckas i nationell lag. I stället för att lämnas utan lagens skydd kan man också tala om att lämnas utan rättsskydd eller rättssäkerhet. Uttrycket har samband med grundlagens 21 § 1 mom. om rättsskydd. Enligt momentet har var och en rätt att på behörigt sätt och utan ogrundat dröjsmål få sin sak behandlad av en domstol eller någon annan myndighet som är behörig enligt lag samt att få ett beslut som gäller hans eller hennes rättigheter och skyldigheter behandlat vid domstol eller något annat oavhängigt rättskipningsorgan.

För genomförande av konventionen föreslås det med stöd av vad som anförs ovan att det till 11 kap. i strafflagen fogas en ny 4 c § om påtvingat försvinnande. Enligt paragrafen ska den som i egenskap av företrädare för staten eller med dess bemyndigande, stöd eller samtycke genom gripande, tagande i förvar, bortförande eller på något annat sätt berövar någon rörelsefriheten eller isolerar någon från dennes omgivning, förnekar att frihetsberövandet skett eller hemlighåller den frihetsberövades vistelseort eller vad som har hänt honom eller henne och genom sitt förfarande orsakar uteblivet rättsskydd för den som berövats sin frihet, ska dömas till fängelse i minst fyra månader och högst fyra år för påtvingat försvinnande. Försök är straffbart.

Artikel 5. Enligt artikel 5 i konventionen utgör vitt utbredda eller systematiska påtvingade försvinnanden ett brott mot mänskligheten i den mening som avses i tillämplig internationell rätt och ska ha de påföljder som åläggs i denna tillämpliga internationella rätt.

Enligt 11 kap. 3 § 1 mom. 3 punkten i strafflagen är det ett brott mot mänskligheten om någon som ett led i ett omfattande eller systematiskt angrepp riktat mot civilbefolkning fängslar eller annars berövar någon friheten i strid med grundläggande folkrättsliga regler eller förorsakar ett påtvingat försvinnande av någon som har berövats sin frihet.

Strafflagens 11 kap. 3 § fick sitt nuvarande innehåll 2008, när bestämmelserna i kapitlet ändrades för att bättre motsvara kriminaliseringsskyldigheterna enligt Romstadgan för Internationella brottmålsdomstolen. Paragrafen bygger på artikel 7 i stadgan. I fråga om 1 mom. 3 punkten hänvisas det i lagens förarbeten (RP 55/2007 rd, s. 23–24) till definitionen av påtvingat försvinnande av personer i den artikeln. Enligt artikel 7.2 i avses med påtvingat försvinnande av personer gripande, hållande i fängsligt förvar eller bortförande av personer av eller med tillstånd, stöd eller samtycke från en stat eller en politisk organisation som åtföljs av vägran att tillstå frihetsberövandet eller lämna upplysningar om de berörda personernas öde eller uppehållsort med avsikt att undandra dem rättsligt skydd under en längre tid.

Definitionerna av påtvingat försvinnande i den nu aktuella konventionen och Romstadgan skiljer sig från varandra i viss mån åtminstone i fråga om gärningsmannakretsen (i stadgan nämns förutom staten även politiska organisationer) och längden på frihetsberövandet (i stadgan talas det om att undandra rättsligt skydd under en längre tid). Som artikel 5 i konventionen är formulerad verkar den dock inte förutsätta att en exakt definition enligt artikel 2 är tillämplig på en straffbar gärning enligt 11 kap. 3 § 1 mom. 3 punkten i strafflagen ("i den mening som avses i tillämplig internationell rätt").

Det kan emellertid uppstå oklarhet av att det finns vissa skillnader mellan de straffbara handlingarna förorsakande av ett påtvingat försvinnande av någon som har berövats sin frihet enligt 11 kap. 3 § 1 mom. 3 punkten i strafflagen och utförande av påtvingat försvinnande enligt den nya 4 c § som föreslås i kapitlet. För att undvika oklarheter bör 11 kap. 3 § 1 mom. 3 punkten kompletteras med en hänvisning till definitionen i Romstadgan. Därmed nämns Romstadgan första gången i strafflagen redan i den bestämmelsen och följaktligen kan hänvisningen till stadgans nummer i fördragsserien strykas i 5 § 2 mom. i samma kapitel.

Artikel 6. Artikeln gäller straffrättsligt ansvar för personer som utför ett påtvingat försvinnande.

Enligt punkt 1 a ska parterna vidta nödvändiga åtgärder för att införa straffrättsligt ansvar för den som utför, beordrar, anstiftar eller påverkar någon att utföra, eller försöker utföra ett påtvingat försvinnande, är medbrottsling eller delaktig i försvinnandet.

Enligt led b i samma punkt gäller straffrättsligt ansvar en överordnad som

- (i) känt till eller medvetet ignorerat information som tydligt pekat på att personer underställde den överordnades faktiska bestämmanderätt och kontroll har begått eller haft för avsikt att begå ett påtvingat försvinnande,
- (ii) har haft det faktiska ansvaret för och kontrollerat aktiviteter som haft samband med ett påtvingat försvinnande, och
- (iii) underlåtit att vidta alla nödvändiga och skäligen åtgärder i sin makt för att förhindra eller avstyra ett påtvingat försvinnande eller att hänvisa ärendet till behöriga myndigheter för utredning och åtal.

Enligt led c i samma punkt begränsar led b inte sådana strängare ansvarskrav som enligt tillämplig internationell rätt gäller för militära befälhavare eller personer som faktiskt agerar som militära befälhavare.

Beordran, anstiftan eller påverkan enligt artikel 6.1 a är detsamma som anstiftan enligt 5 kap. 5 § i strafflagen. Enligt den paragrafen döms den som uppsåtligt förmår någon till ett uppsåtligt brott eller ett straffbart försök till brottet i fråga för anstiftan till brott såsom gärningsman. I strafflagens 5 kap. 3 § om medgärningsmannaskap föreskrivs det att om två eller flera gemensamt har begått ett uppsåtligt brott, bestraffas var och en som gärningsman. Delaktighet i ett brott som avses i punkten kan också anses omfatta medelbart gärningsmannaskap och medhjälp enligt 5 kap. 4 respektive 6 § i strafflagen.

Eftersom gärningsmannakretsen i artikel 6.1 a är avgränsad måste också försök till påtvingat försvinnande göras straffbart. Detta ligger också i linje med de principer för straffbara försök till brott som den nationella prövningen följer. Enligt riktlinjerna i samband med revideringen av straffrättens allmänna läror (RP 44/2002 rd, s. 133/II) är kriminalisering av brottsförsök till brott desto mer motiverad ju allvarigare brottet är. Straffbarhet för försök är motiverad när en gärning fortskrider så att den kan delas in i flera objektiva iakttagbara delgärningar. Dessa grunder lämpar sig också för att göra försök till utförande av påtvingat försvinnande straffbart. För att tröskeln för försök ska överskridas krävs det i Finland konkret risk för att brottet fullbordas, vilket innebär att den nedre gränsen för försök inte är låg i Finland.

Handlande enligt artikel 6.1 b i konventionen har drag som bara delvis kan täckas med bestämmelserna om tjänstebrott i 40 kap. i strafflagen. Bestämmelserna i 16 och 17 § i strafflagens 45 kap. om militära brott gäller missbruk av förmansställning och grovt missbruk av förmansställning. Men de kan inte anses motsvara skyldigheterna enligt led b på samma sätt som övriga bestämmelser i det sistnämnda kapitlet.

I 11 kap. 12 § i strafflagen finns bestämmelser om förmannens ansvar i fråga om vissa brott enligt det kapitlet. Enligt den paragrafen ska en militär förman eller en annan förman dömas som gärningsman eller som medverkande till straff för de gärningar som avses i 1, 3, 4, 4 a, 4 b, 5–7 och 13 § eller för försök till dessa gärningar, om väpnade styrkor eller underlydande som står under förmannens faktiska myndighet och kontroll begår gärningarna på grund av att förmannen

har försummat sin skyldighet att utöva tillsyn över dessa styrkor eller personer på behörigt sätt och om 1) förmannen antingen har vetat eller med hänsyn till omständigheterna borde ha vetat att styrkorna eller de underlydande personerna var i färd med eller stod i begrepp att utföra brotten i fråga och 2) förmannen har underlåtit att vidta de behövliga och skäliga åtgärder som kan krävas av honom eller henne för att förhindra att brotten utfördes.

De straffbara brott som avses i 11 kap. 12 § är folkmord (1 §), brott mot mänskligheten (3 §), grovt brott mot mänskligheten (4 §), aggressionsbrott (4 a §), förberedelse av aggressionsbrott (4 b §), krigsförbrytelse (5 §), grov krigsförbrytelse (6 §), lindrig krigsförbrytelse (7 §) och underlåtenhet att anmäla brott av en underlydande (13 §).

Enligt 11 kap. 13 § 1 mom. i strafflagen gör sig en militär förman eller en annan förman som underlåter att vidta de behövliga och skäliga åtgärder som kan krävas av honom eller henne för att till myndigheterna hänskjuta ett i 1, 3, 4, 4 a, 4 b eller 5–7 § eller i den paragrafen avsett brott som en underlydande som står under förmannens faktiska myndighet och kontroll miss-tänks ha begått skyldig till underlåtenhet att anmäla brott av en underlydande. En förman som medverkar i den underlydandes brott eller som enligt villkoren i 12 § är gärningsman eller med-verkar i det brott som den underlydande begår ska dock enligt 2 mom. inte dömas för underlå-tenhet att anmäla brott av en underlydande. För underlåtenhet att anmäla ett brott av en under-lydande döms till böter eller fängelse i högst två år.

Enligt 15 kap. 10 § 1 mom. i strafflagen är det straffbart att underlåta att anmäla grovt brott. Enligt momentet ska den bestraffas som vet att något av de allvarliga brott som uttryckligen nämns i bestämmelsen är på färde, men underlåter att i tid medan brottet ännu kan förhindras underrätta myndigheterna eller den som hotas av brottet. Det är straffbart att underlåta att an-mäla ett stort antal brott som är straffbara enligt 11 kap. i strafflagen (folkmord, förberedelse till folkmord, brott mot mänskligheten, grovt brott mot mänskligheten, aggressionsbrott, förbe-redelse av aggressionsbrott, krigsförbrytelse, grov krigsförbrytelse, tortyr, brott mot förbudet mot kemiska vapen, brott mot förbudet mot biologiska vapen och brott mot förbudet mot infan-teriminor). Anmälningsskyldighet kan fortfarande gälla om det genom anmälan är möjligt att förhindra att den brottsliga verksamheten fortsätter, till exempel då det är fråga om tagande av gisslan (RP 6/1997 rd, s. 42/II). Enligt det stället i propositionen är brottet i fråga på färde så länge frihetsberövandet fortgår. En förutsättning för att underlåtenhet att anmäla grovt brott ska vara straffbart är att brottet begås eller straffbart försök till brottet utförs. För underlåtenhet att anmäla grovt brott döms till böter eller fängelse i högst sex månader.

Enligt artikel 6.1 i konventionen ska straffrättsligt ansvar införas åtminstone för personer som uppfyller villkoren i led b i–b iii. Trots vissa skillnader i uttryckssätt kan det anses att 11 kap. 12 § och 13 § 1 mom. i strafflagen täcker in gärningar enligt artikel 6.1 b i och iii, om paragrafen och momentet kompletteras så att de också anger den nya 4 c § i kapitlet som gäller utförande av påtvingat försvinnande.

Förhindrande eller avstyrande av påtvingat försvinnande enligt artikel 6.1 b iii i konventionen och förhindrande av att ett brott utförs enligt 11 kap. 12 § 1 punkten i strafflagen kan också ske genom att en myndighet eller den som hotas av ett brott underrättas enligt 15 kap. 10 § 1 mom. i strafflagen. Det nu aktuella straffansvaret för en överordnad när det gäller förhindrande eller avstyrande av ett brott följer dock uttryckligen med stöd av strafflagens 11 kap. 12 § om förmans ansvar, som ska betraktas som en specialbestämmelse som uttryckligen gäller överordnade. Ef-tersom förmannen enligt den sist nämnda paragrafen döms till straff som gärningsmannen eller medverkande, är också förmannens straffansvar betydligt strängare än det straff som följer av underlåtenhet att anmäla grovt brott.

Konventionsartikel 6.1 förutsätter inte att utförande av påtvingat försvinnande i fråga om andra än förmän fogas till 15 kap. 10 § 1 mom. i strafflagen, som underlåtenhet att anmäla grovt brott. Flera av de brott enligt 11 kap. som nämns i momentet är redan utifrån straffskalan allvarligare än utförande av ett påtvingat försvinnande skulle vara, om man enligt skalan dömer till fängelse i minst fyra månader och högst fyra år, och i momentet nämns inte heller grovt frihetsberövande, som mest påminner om påtvingat försvinnande som brott.

Om en överordnad endast gör sig skyldig bara till en gärning enligt artikel 6.1 b iii genom att underlåta att hänvisa ett påtvingat försvinnande till myndigheterna för utredning, gör han eller hon sig skyldig till underlåtenhet att anmäla ett brott av en underlydande enligt 11 kap. 13 § 1 mom. i strafflagen.

Artikel 6.1 b ii gäller gärningar där den överordnade kan betraktas som gärningsman eller medbrottsling till påtvingat försvinnande eller annars delaktig i brottet, varvid straffrättsligt ansvar för det förfarande som beskrivs i ledet följer av den nya 11 kap. 4 c § som föreslås i strafflagen, i fråga om medverkan dessutom med tillämpning av 5 kap. i strafflagen. Resultatet blir det samma i en situation där alla villkor i led b är uppfyllda.

Enligt artikel 6.2 får inga befallningar eller påbud av vare sig civil, militär eller någon annan myndighet åberopas för att rättfärdiga ett påtvingat försvinnande. I fråga om den punkten är det också relevant att det i vissa bestämmelser i strafflagen föreskrivs om hur befallning av förman eller någon annan inverkan på det straffrättsliga ansvaret.

I 11 kap. 14 § i strafflagen föreskrivs det om de förutsättningar under vilka den som begått eller försökt begå en krigsförbrytelse, grov krigsförbrytelse eller lindrig krigsförbrytelse på befallning av en myndighet som utövar regeringsmakt eller någon annan som utövar offentlig makt eller på befallning av en förman är fri från straffansvar.

I 45 kap. 26 b § i strafflagen föreskrivs det om gärningar som en krigsman har begått på sin förmans befallning. Enligt 1 mom. döms den underordnade krigsmannen till straff endast om 1) krigsmannen har insett att han eller hon genom att lyda befallningen skulle handla i strid med lag eller med tjänste- eller tjänstgöringsplikten eller 2) krigsmannen borde ha förstått att befallningen och den gärning som förutsattes var rättsstridiga, med beaktande av hur uppenbart lagstridig gärningen i fråga är. Om gärningen har begåtts under sådana omständigheter där det inte skäligen kunde förutsättas att den underordnade underlät att lyda befallningen, är gärningsmannen dock fri från straffansvar (2 mom.). Bestämmelserna i 45 kap. 26 b § i strafflagen gäller också andra brott än militära brott (RP 44/2002 rd, s. 231/I). När innehållet i 1 mom. 2 punkten beaktas är det emellertid mycket klart att den som får en befallning i situationer där påtvingat försvinnande utförs med beaktande av rekvisiten förstår att han eller hon handlar på ett lagstridigt sätt eller förstår att befallningen och den gärning som den förutsätter är rättsstridiga.

I andra situationer än de som avses i 11 kap. 14 § eller 45 kap. 26 b § i strafflagen utgör befallningar inte någon legitim grund och den som fått befallningen kan i regel inte åberopa den.

Artikel 7. Artikeln innehåller bestämmelser om påföljder, straffnivåer samt förmildrande och försvårande omständigheter. Enligt artikel 7.1 ska varje part straffbelägga påtvingat försvinnande med lämpliga straff som beaktar brottets synnerligen allvarliga karaktär. Med andra ord kan varje part själv i stor utsträckning bestämma vilken straffskala den inför. Kommittén mot påtvingade försvinnanden har dock upprepade gånger betonat att hänsyn bör tas till hur extrem gärningen är när den behandlat genomföranderapporterna (t.ex. CED/C/LTU/CO/1, stycke 16).

Vid bedömningen av straffskalorna och när det föreskrivs om en ny straffskala måste man beakta den klandervärdhet, skadlighet och farlighet som den aktuella gärningens tänkbara uttrycksformer påvisar samt den skuld hos gärningsmannen som gärningstypen ger uttryck för. Det är fråga om brottets straffvärde. Straffsystemet måste genomgående uppfylla proportionalitetskravet (t.ex. GrUU 26/2014 rd, s. 2/II), och i anslutning till det ska straffskalan i mån av möjlighet ställas i proportion till straffskalorna för andra motsvarande brott.

Också i fråga om straffskalan står den närmaste jämförelsepunkten att finna i brottet frihetsberövande. För frihetsberövande enligt 25 kap. 1 § i strafflagen döms till böter eller fängelse i högst två år och för grovt frihetsberövande enligt 2 § till fängelse i minst fyra månader och högst fyra år. Sett till hur allvarligt brottet är kan utförande av påtvingat försvinnande främst jämföras med grovt frihetsberövande, där gärningsformen bland annat inbegriper att frihetsförlusten utsträcks över tre dygn. Även för grovt missbruk av tjänsteställning, som är straffbart enligt 40 kap. 8 § i strafflagen, döms till fängelse i minst fyra månader och högst fyra år. Brott inom den straffskalan är brott som i det finländska straffrättssystemet ska anses vara allvarliga. Straffskalan är bred och ger därför möjlighet att på behörigt sätt beakta skillnader i allvarlighetsgrad mellan olika gärningar, och då kan omständigheter som inverkar på straffet exempelvis vara längden på frihetsberövandet och de förhållanden under vilka personen hålls i förvar.

Vid bedömningen av om straffskalan är ändamålsenlig ska det beaktas att utförande av påtvingat försvinnande bara omfattar frihetsberövande och förnekande eller hemlighållande av frihetsberövandet med de verkningar det får för rättsskyddet. Andra brott som begås under ett frihetsberövande och gäller den frihetsberövade, exempelvis brott mot hälsan, blir straffbara som separata brott, och då döms det ut ett gemensamt fängelsestraff enligt 7 kap. 1 § i strafflagen för de berörda brotten.

Enligt punkt 2 a får en part föreskriva om förmildrande omständigheter, särskilt till förmån för sådana personer som visserligen har medverkat i ett påtvingat försvinnande men som effektivt bidrar till att återfinna den försvunna personen levande eller gör det möjligt att utreda fall av påtvingade försvinnanden eller att identifiera personer som gjort sig skyldiga till påtvingat försvinnande. Kommittén mot påtvingade försvinnanden har rekommenderat att sådana omständigheter uttryckligen tas in i lag när den behandlat genomföranderapporterna (t.ex. CED/C/LTU/CO/1, stycke 16).

I fråga om såväl förmildrande omständigheter som försvårande omständigheter, som behandlas nedan, måste det beaktas att straffet enligt den flexibla allmänna bestämmelsen i 4 § i strafflagens 6 kap. om bestämmande av straff ska mätas ut och enligt 3 § 3 mom. i samma kapitel också straffarten väljas så att det utmätta straffet och straffarten står i ett rättvist förhållande till hur skadligt och farligt brottet är, motiven till gärningen samt gärningsmannens av brottet framgående skuld i övrigt.

Nationellt finns bestämmelser om lindringsgrunder i 6 kap. 6 § och om skälighetsgrunder i 6 kap. 7 § i strafflagen. En lindringsgrund är att gärningsmannen strävar efter att förhindra eller avlägsna verkningarna av sitt brott eller efter att främja utredningen av brottet. Dessutom innehåller 8 a § i samma kapitel bestämmelser om lindring av straffskalan på grund av erkännande.

Enligt punkt 2 b får en part föreskriva om försvårande omständigheter, utan att det påverkar andra straffrättsliga förfaranden, särskilt om den försvunna personen avlider eller om det påtvingade försvinnandet gäller gravida, minderåriga, personer med funktionsnedsättning eller andra särskilt sårbara personer. Nationellt finns bestämmelser om skärpningsgrunder i 6 kap. 5 § i strafflagen.

Som skärpningsgrund nämns inte uttryckligen offrets kön eller att ett brott riktar sig mot ett barn. Det har dock föreslagits att kön ska läggas till som en skärpningsgrund i början av 2021 (RP 7/2021 rd). Att en gärning som riktar sig mot en särskilt sårbar person eller ett barn kan beaktas när straffet mäts ut och bestäms genom 6 kap. 4 § och 3 § 3 mom. i strafflagen på så sätt att gärningsmannen till följd av målsägandens nämnda ställning eller unga ålder döms till strängare straff än normalt.

Att vålla någons död någon ingår inte i rekvisitet för påtvingat försvinnande, och en sådan gärning blir straffbar separat enligt 21 kap. i strafflagen, och då blir straffet betydligt strängare genom ett sådant gemensamt fängelsestraff som avses i 7 kap. 1 § i strafflagen.

Artikel 8. Artikeln gäller preskription av påtvingat försvinnande. Enligt punkt 1 ska en eventuell preskriptionstid vara lång och stå i rätt proportion till brottets synnerligen allvarliga karaktär. Preskriptionstiden ska börja vid den stund då det påtvingade försvinnandet upphör, med beaktande av att brottet är fortgående.

Bestämmelser om preskription av åtalsrätten finns i 8 kap. 1 § i strafflagen. Enligt 1 § 1 mom. preskriberas inte rätten att väcka åtal för brott för vilket det strängaste föreskrivna straffet är fängelse på livstid. I övrigt grundar sig preskription av åtalsrätten för ett brott enligt 2 mom. i regel på hur allvarligt brottet är, vilket framgår av det föreskrivna strängaste straffet. Åtalsrätten preskriberas om åtal inte har väckts inom tio år, om det för brottet föreskrivna strängaste straffet är fängelse i över två år och högst åtta år. Det är den preskriptionstid som kommer att gälla för utförande av påtvingat försvinnande.

Om den brottsliga gärningen omfattar upprätthållande av ett lagstridigt tillstånd, börjar preskriptionstiden för åtalsrätten löpa först från det att detta tillstånd har upphört, står det i 8 kap. 2 § 2 mom. i strafflagen. Också utförande av påtvingat försvinnande är en sådan brottslig gärning. Tidpunkten för när gärningen anses ha upphört anges inte i konventionen. Även om gärningen kännetecknas av att offret lämnas utan rättsskydd, sker också detta i praktiken när frihetsberövandet pågår. Efter det kan personen använda sig av rättsmedel. Således börjar preskriptionstiden löpa när frihetsberövandet upphör, vilket sammanfaller med att det påtvingade försvinnandet upphör.

Enligt punkt 2 ska offer för påtvingat försvinnande garanteras rätten till effektiva rättsmedel under preskriptionstiden. Det är möjligt att väcka allmänt åtal inom den föreskrivna preskriptionstiden. Enligt 1 kap. 2 § i lagen om rättegång i brottmål (689/1997) ska åklagaren väcka och utföra åtal för brott. Enligt 6 § i samma kapitel ska åklagaren väcka åtal för ett misstänkt brott, om åklagaren finner brottet i lag har föreskrivits vara straffbart, brottets åtalsrätt inte har preskriberats och det finns sannolika skäl för att den misstänkte är skyldig till brottet.

Artikel 9. I artikeln föreskrivs det om parternas jurisdiktion i fråga om påtvingat försvinnande. Enligt punkt 1 a ska jurisdiktion utsträckas till påtvingat försvinnande när brottet har begåtts inom ett territorium som omfattas av partens jurisdiktion eller ombord på ett fartyg eller luftfartyg som är registrerat hos parten.

Enligt 1 kap. 1 § 1 mom. i strafflagen tillämpas finsk lag på brott som begåtts i Finland. Enligt 2 § 1 mom. i samma kapitel tillämpas finsk lag på brott som har begåtts ombord på ett finskt fartyg eller luftfartyg, om brottet har begåtts 1) när fartyget befann sig på öppna havet eller inom ett område som inte tillhör någon stat eller när luftfartyget befann sig inom eller ovanför ett sådant område, eller 2) när fartyget befann sig inom en främmande stats område, eller när luftfartyget befann sig inom eller ovanför ett sådant område, och brottet har förövats av fartygets befälhavare eller en medlem av besättningen eller en passagerare eller någon som annars har

medföljt fartyget. Enligt 2 mom. tillämpas finsk lag även på brott som befälhavaren för eller en medlem av besättningen ombord på ett finskt fartyg eller luftfartyg förövat utanför Finland, om gärningsmannen genom sin gärning brutit mot en särskild skyldighet som enligt lag åvilar honom i egenskap av befälhavare eller medlem av besättningen.

Såsom framgår av 1 kap. 2 § i strafflagen omfattas inte alla brott som begås ombord på finska fartyg av tillämpningsområdet för finsk straffrätt. Utanför tillämpningsområdet ligger exempelvis brott som har begåtts ombord på ett flygplan av en person som hör till flygplatspersonalen på en flygplats belägen på en annan stats territorium eller ett brott som begåtts av en lots i en hamn i en annan stat. I praktiken är de begränsningar av tillämpningsområdet för finsk straffrätt som paragrafen medför av mycket ringa betydelse. Detta har konstaterats i samband med det nationella ikraftsättandet av flera internationella förpliktelser. Här kan man hänvisa exempelvis till det som sägs med avseende på protokollet till konventionen för bekämpande av brott mot sjöfartens säkerhet (RP 100/2019 rd, s. 16–17) och konventionen om förhindrande av olagliga handlingar som har samband med internationell civil luftfart (RP 232/2020 rd, s. 28–29, inklusive hänvisningar). I enlighet med etablerad praxis har det således inte ansetts nödvändigt att göra ändringar i en motsvarande situation.

Enligt punkt 1 b ska en part att utsträcka sin jurisdiktion till påtvingat försvinnande när den misstänkta gärningsmannen är medborgare i parten i fråga. Enligt 1 kap. 6 § i strafflagen tillämpas finsk lag på brott som en finsk medborgare har begått utanför Finland. Har brottet förövats inom ett område som inte tillhör någon stat, är en förutsättning för straffbarheten att på brottet enligt finsk lag kan följa fängelse i över sex månader. I 1 kap. 11 § i strafflagen förutsätts det i fråga om brott som en finsk medborgare begått utomlands att gärningen är straffbar också i den stat där gärningen begicks, såvida det inte är fråga om någon av de gärningar som avses i 2 eller 3 mom. Konventionen innehåller inte något motsvarande krav på dubbel straffbarhet, vilket kommittén mot påtvingade försvinnanden har påpekat i samband med behandlingen av genomföranderapporterna (CED/C/SVK/CO/1, stycke 13). Således bör den nationella lagstiftningen ändras till denna del.

Enligt punkt 1 c ska en part att utsträcka sin jurisdiktion till påtvingat försvinnande när den försvunna personen är medborgare i parten i fråga och parten anser det ändamålsenligt.

Enligt 1 kap. 5 § i strafflagen tillämpas på brott som har begåtts utanför Finland och som riktar sig mot en finsk medborgare, ett finskt samfund, en finsk stiftelse eller någon annan finsk juridisk person eller en i Finland varaktigt bosatt utlänning finsk lag, om på gärningen enligt finsk lag kan följa fängelse i över sex månader. Dessutom förutsätts dubbel straffbarhet enligt 11 § 1 mom.

Ett påtvingat försvinnande kan leda till fängelse i över sex månader. Dessutom förefaller formuleringen av led c ge nationellt spelrum ("och parten anser det ändamålsenligt"). Konventionen säger inte vad som avses med ändamålsenligt. Exempelvis preciseras det inte om kravet på ändamålsenlighet kan innebära krav på dubbel straffbarhet på samma sätt som i Finland.

Enligt artikel 9.2 i konventionen ska varje part även vidta nödvändiga åtgärder för att utsträcka sin jurisdiktion till påtvingat försvinnande när den misstänkta gärningsmannen befinner sig på ett territorium som omfattas av partens jurisdiktion, utom om parten i enlighet med sina internationella förpliktelser utlämnar gärningsmannen för brott eller annars till en annan stat eller till en sådan internationell domstol vars behörighet den har erkänt.

I 1 kap. i strafflagen finns ingen allmän tillämpningsgrund för finsk straffrätt av denna typ. Med finsk medborgare jämföras dock enligt 6 § 3 mom. 2 punkten i kapitlet den som påträffas i

Finland och som när rättegången inleds är medborgare eller varaktigt bosatt i Danmark, Island, Norge eller Sverige. Inte heller i den punkten är behörighetsgrunden kopplad till utlämning för brott.

Artikel 9.2 uttrycker principen ”utlämna eller lagföra” (aut dedere aut judicare) som egentligen gäller artikel 11. Det som är av betydelse avseende punkten och den nämnda artikeln är för det första att finsk jurisdiktion i enlighet med förpliktelserna i konventionen omfattar påtvingar försvinnande och att förundersökningsmyndigheter och åklagare är skyldiga att vidta straffprocessuella åtgärder när ett brott omfattas av tillämpningsområdet för finsk straffrätt. Enligt 3 kap. 3 § 1 mom. i förundersökningslagen (805/2011) ska förundersökningsmyndigheten göra förundersökning när det på grund av anmälan till den eller annars finns skäl att misstänka att ett brott har begåtts. Enligt 1 kap. 6 § 1 mom. i lagen om rättegång i brottmål ska åklagaren väcka åtal för ett misstänkt brott, om åklagaren finner 1) brottet i lag har föreskrivits vara straffbart, 2) brottets åtalsrätt inte har preskriberats och 3) det finns sannolika skäl för att den misstänkte är skyldig till brottet. I förundersökningslagen och lagen om rättegång i brottmål föreskrivs att det under vissa förutsättningar är möjligt att inte göra eller att lägga ned en förundersökning och att fatta beslut om åtalseftergift, men i praktiken kan dessa möjligheter inte komma i fråga när det gäller ett så pass allvarligt brott som påtvingat försvinnande.

I de fall där man i Finland inte vidtar åtgärder som leder till att gärningsmannen döms här, möjliggör lagstiftningen i Finland i stor utsträckning utlämning för brott. Enligt finsk lagstiftning är utlämning för brott i flera fall möjlig när det föreskrivna strängaste straffet för brottet är fängelse i minst ett år. Mellan Finland och de andra nordiska länderna är det tillräckligt med ett sådant brott för vilket kan dömas till frihetsstraff enligt lagstiftningen i det nordiska land som gjort framställningen. Ett sådant brott är ett brott där möjligheten till frihetsstraff framgår av straffskalan (RP 51/2007 rd, s. 17/I).

Närmare bestämmelser om förutsättningarna och villkoren för utlämning finns i 2–12 § i lagen om utlämning för brott (456/1970), i 2–10 § i lagen om utlämning för brott mellan Finland och de övriga medlemsstaterna i Europeiska unionen (1286/2003) och i 2–7 § i lagen om utlämning för brott mellan Finland och de övriga nordiska länderna (1383/2007). Utöver de internationella förpliktelser som ligger till grund för dessa lagar har Finland bilaterala avtal om utlämning för brott med exempelvis Förenta staterna, Kanada och Australien.

Det är emellertid inte alltid möjligt att tillgodose en framställning om utlämning. Enligt 1 kap. 8 § i strafflagen tillämpas finsk lag på brott som har begåtts utanför Finland och på vilket det enligt finsk lag kan följa fängelse i över sex månader, om den stat inom vars område brottet har förövats har begärt att åtal för brottet ska väckas vid finsk domstol eller som med anledning av brottet har framställt begäran om utlämning för brott men begäran har avslagits. Enligt förslaget kan utförande av påtvingat försvinnande leda till fängelse i över sex månader.

Enligt 8 § ska dock den stat inom vars område brottet har förövats ha framställt begäran om att gärningsmannen ska utlämnas för brott eller att åtal för brottet ska väckas vid finsk domstol. Sådant påtvingat försvinnande som avses i konventionen är redan enligt definitionen ett brott som begås av eller med stöd av statliga myndigheter. Således kan det i praktiken uppstå en situation där det är känt att en gärningsman vistas i Finland, men där den stat där brottet begicks inte begär utlämning för brott eller åtal av gärningsmannen i Finland, eftersom de statliga myndigheterna själva har gjort sig skyldiga till brottet eller brottet har begåtts med deras stöd.

Trots kopplingen till principen ”utlämna eller lagföra” och artikel 11 kan det eventuellt anses att det i artikel 9.2 är fråga om en självständig straffrättslig behörighetsgrund som hänför sig till

den misstänktes närvaro inom det geografiska område som avtalet gäller. Bestämmelsens ordalydelse ("establish its competence to exercise jurisdiction") och placering på ett annat ställe än i artikel 11 stöder i viss mån en sådan tolkning. Å andra sidan möjliggör punkten också en sådan tolkning att den grund för behörighet som beror på närvaro kan kopplas till situationer där den berörda parten annars har behörighet att behandla brottet i fråga med stöd av de föregående punkterna och där den misstänkte dessutom befinner sig inom partens territorium, och att punkten endast uttrycker och förstärker principen "utlämna eller lagföra" i artikel 11. Med en sådan tolkningen behövs det alltså inte någon särskild lagfäst behörighetsgrund. Motsvarande punkter har ofta tolkats på det senare sättet vid genomförandet av konventionsbestämmelser. I detta avseende kan man nämna exempelvis artikel 10.3 i konventionen om förhindrande av olagliga handlingar som har samband med internationell civil luftfart (FördrS 48 och 49/2021).

Oberoende av tolkningen av artikel 9.2 finns bestämmelser om principen "utlämna eller lagföra" i konventionsartikel 11. Enligt 1 kap. 7 § 1 mom. i strafflagen tillämpas finsk lag på brott som begås utanför Finland och vars straffbarhet oberoende av lagen på gärningsorten grundar sig på en internationell överenskommelse som är förpliktande för Finland eller på någon annan författning eller bestämmelse som är internationellt förpliktande för Finland. Internationella fördrag uttrycker det dock inte alltid entydigt om avsikten är att universalitetsprincipen ska tillämpas på brott inom konventionens räckvidd. Inte heller den konvention som nu ska ratificeras innehåller några uttryckliga bestämmelser om detta. Principen "utlämna eller lagföra" har ändå ansetts utgöra en sådan till 1 kap. 7 § 1 mom. i strafflagen anknyttande skyldighet. Principen skulle kunna iakttas på det sätt som beskrivs ovan till exempel om den brottsmisstänkte är finsk medborgare men inte kan utlämnas eftersom dubbel straffbarhet saknas när gärningen har begåtts i en annan stat, eller om en annan stat i en situation som avses i 1 kap. 8 § i strafflagen ber om utlämning när brottet inte har begåtts på denna stats territorium. För att Finland i sådana lägen ska kunna fullgöra sina avtalsförpliktelser har universalitetsprincipen ansetts vara tillämplig (RP 1/1996 rd, s. 21 och 22).

Sammanfattningsvis kan det slås fast att 1 kap. 2, 5 och 6 § i strafflagen inte helt motsvarar artikel 9.1 och 9.2. Emellertid har en skillnad i förhållande till 1 kap. 2 § tidigare ansetts vara sådan att den inte förutsätter ändringar i den nationella lagstiftningen. Dessutom bör konventionen kunna tolkas så att dubbel straffbarhet, som a priori är en förutsättning för tillämpning av 1 kap. 5 §, inte utgör något problem. För att konventionen ska kunna genomföras bör det dock göras ett undantag från kravet på dubbel straffbarhet i fråga om 1 kap. 6 § när det är fråga om påtvingat försvinnande. Dessutom är det inte helt säkert att 8 § blir tillämplig, när man beaktar särdragen hos brottet påtvingat försvinnande. Dessa skillnader är problematiska med tanke på principen "utlämna eller lagföra", som är av betydelse med avseende på 1 kap. 7 § 1 mom. i strafflagen, och konventionens mål att förhindra att påtvingat försvinnande inte är straffbart som en kränkning av de mänskliga rättigheterna. Det föreslås därför att påtvingat försvinnande enligt konventionen ska bli ett internationellt brott. Samtidigt blir skillnaderna och oklarheterna i förhållande till de ovan behandlade bestämmelserna i 1 kap. i strafflagen betydelselösa och behovet av att göra ändringar i dessa bestämmelser elimineras.

Kriminaliseringen som internationellt brott föreslås ske genom en ändring av statsrådets förordning om tillämpningen av 1 kap. 7 § i strafflagen (627/1996), som det hänvisas till i den andra meningen i den nämnda paragrafen. Ett förslag till ändringsförordning finns som bilaga till propositionen.

Enligt artikel 9.3 utesluter konventionen inte utövande av annan straffrättslig behörighet som följer av nationell rätt. Parterna har således fortfarande möjlighet att utöva sådan behörighet i enlighet med sin egen nationella lagstiftning.

Artikel 10. Enligt punkt 1 ska en part inom vars territorium en person som misstänks för påtvingat försvinnande uppehåller sig anhålla den misstänkte eller vidta andra rättsliga åtgärder för att säkerställa dennes närvaro vid straffprocessen eller utlämningsrättegången, om omständigheterna kräver det. Anhållandet och andra rättsliga åtgärder ska vara förenliga med lagstiftningen hos den parten och får fortgå endast så länge som det är nödvändigt för att säkerställa den misstänktes närvaro vid straffprocessen eller rättegången. Artikel 9 är tillämplig både på situationer där en part själv under de förutsättningar som nämns i artikel 9 utövar jurisdiktion i fråga om brottet och på fall där en misstänkt person begärs utlämnad till en annan part.

Enligt punkt 2 ska den berörda parten omedelbart göra en förundersökning eller utredning för att fastställa fakta. Den ska meddela de parter som avses i artikel 9.1 om de åtgärder den vidtagit i enlighet med artikel 10, de fakta som påkallat det, förundersökningens eller utredningens resultat och huruvida parten avser utöva sin jurisdiktion.

Enligt 1 kap. 1 § i förundersökningslagen görs förundersökning enligt förundersökningslagen, om inte något annat föreskrivs särskilt i lag. I fråga om användning av tvångsmedel och förundersökningsmyndigheternas inhämtande av information gäller i övrigt vad som föreskrivs särskilt i lag. Bestämmelser om användningen av tvångsmedel finns i tvångsmedelslagen (806/2011). I 6 kap. i tvångsmedelslagen föreskrivs det om närvaro vid förundersökning.

Lagen om utlämning för brott möjliggör tillfälligt tagande i förvar för att säkerställa utlämning och främja undersökning (19 och 31 §). Ärenden som gäller tagande i förvar ska utan dröjsmål föras till tingsrätten för behandling i den ordning som föreskrivs för behandling av häktningsyrkanden (20 §).

I punkt 3 finns bestämmelser om rätten för en person som hålls i förvar att underrätta en representant för den stat vars medborgare personen är om att han eller hon har anhållits.

I 4 kap. i förundersökningslagen finns bestämmelser om förundersökningsprinciperna och rättigheterna för dem som deltar i förundersökning. I 4 kap. 17 § 3 mom. i förundersökningslagen föreskrivs det att en utländsk frihetsberövad utan dröjsmål ska underrättas om rätten till att en diplomatisk beskickning eller ett konsulat som företräder hans eller hennes hemland underrättas om frihetsberövandet. Bestämmelser om rätten till kontakt finns emellertid i lagen om behandlingen av personer i förvar hos polisen (841/2006, 2 kap. 3 § och 7 kap. 6 §) och i häktningslagen (768/2005, 2 kap. 3 § och 9 kap. 12 §). I 4 kap. 1 § 2 mom. i tvångsmedelslagen föreskrivs det att kontakter med den beskickning som avses i 9 kap. 8 § får begränsas endast av särskilt vägande skäl som hänför sig till utredning av brottet.

Artikel 11. Paragraf 11.1 gäller skyldigheten att iaktta ”utlämna eller lagföra”-principen. Principen och utlänningslagstiftningen har behandlats ovan i samband med artikel 9.2.

Enligt artikel 11.2 ska myndigheterna fatta sitt beslut på samma sätt som i fråga om ett vanligt brott av allvarlig karaktär enligt partens lagstiftning. Enligt artikeln får vidare beviskraven för brott som begåtts utomlands inte på något sätt vara mindre stränga än de beviskrav som tillämpas på brott inom partens eget territorium eller brott av eller mot partens egna medborgare. I Finlands strafflag och straffprocesslagstiftningen gör inte motsvarande åtskillnad.

Enligt punkt 3 ska den misstänkte garantera en rättvis rättegång i en behörig, oberoende och opartisk domstol som har upprättats enligt lag. Rätten till en rättvis rättegång garanteras i 21 § i grundlagen. Dessutom har Finland genom internationella människorättskonventioner förbundit sig att garantera alla en rättvis rättegång. De viktigaste av dessa är artikel 6 i Europakon-

ventionen och artikel 14 i MP-konventionen. Innehållet i en rättvis rättegång enligt Europakonventionen preciseras i Europadomstolens rättspraxis och innehållet i artikel 14 i MP-konventionen genom FN:s människorättskommittés avgörandespraxis. Nationella bestämmelser om straffprocessen finns i lagen om rättegång i brottmål. Om inte något annat föreskrivs i den lagen iakttas vid behandlingen av brottmål dessutom bestämmelserna i rättegångsbalken (12 kap. 1 §).

Kommittén mot påtvingade försvinnanden har upprepade gånger när den har behandlat genomföranderapporterna rekommenderat att militärdomstolar inte ska behandla mål som gäller påtvingade försvinnanden (se t.ex. CED/C/CHE/CO/1, stycke 15). I Finland behandlas militära rättegångsärenden vid allmänna domstolar i den ordning som föreskrivs om brottmål men dessutom med iakttagande av vad som föreskrivs i militära rättegångslagen (326/1983). Ett påtvingat försvinnande avses inte vara ett militärt rättegångsärende enligt 2 § i den lagen.

Artikel 12. Enligt punkt 1 ska parterna säkerställa att den som påstår att någon har blivit utsatt för påtvingat försvinnande har rätt att anmäla fakta i ärendet till de behöriga myndigheterna som omedelbart och opartiskt ska undersöka påståendet och vid behov utan dröjsmål inleda en grundlig och opartisk undersökning. Vid behov ska lämpliga åtgärder vidtas för att säkerställa att anmälaren, vittnen, den försvunnes släktingar och deras försvarsombud samt personer som deltar i undersökningen skyddas mot all slags dålig behandling eller hot på grund av anmälan eller bevis som har lagts fram. Enligt punkt 2 ska myndigheterna inleda en undersökning även om formell anmälan inte har gjorts, om det finns grundad anledning att misstänka påtvingat försvinnande.

I Finland får vem som helst göra en polisanmälan, och den som gör anmälan behöver inte ha något personligt intresse i saken. Enligt 3 kap. 1 § i förundersökningslagen när någon anmäler ett brott eller en händelse som han eller hon misstänker vara ett brott till en förundersökningsmyndighet, ska myndigheten registrera anmälan utan dröjsmål. Även ett misstänkt brott som förundersökningsmyndigheten fått kännedom om på något annat sätt ska registreras, om det inte på grund av att brottet är uppenbart obetydligt finns skäl att avstå från åtgärden. I enlighet med 3 kap. 3 § i lagen ska förundersökningsmyndigheten göra förundersökning när det på grund av anmälan till den eller annars finns skäl att misstänka att ett brott har begåtts. Förundersökningar ska göras med iakttagande av bestämmelserna i förundersökningslagen.

I 15 kap. 9 § i strafflagen kriminaliseras övergrepp i rättssak. Bestämmelsen ger skydd åt vittnen, sakkunniga, personer som ska höras och parter i alla faser av straffprocessen. I 17 kap. 51 § i rättegångsbalken finns bestämmelser om när en part som ska höras i bevissyfte samt ett vittne och en sakkunnig kan höras vid huvudförhandlingen skyddad på ett sådant sätt att han eller hon inte kan ses, eller så att en part eller någon annan person inte är närvarande. Bestämmelser om anonyma vittnen finns i 17 kap. 33 § i den lagen. I 17 kap. 52 § i rättegångsbalkens föreskrivs det om när en part som ska höras i bevissyfte samt ett vittne och en sakkunnig kan höras vid huvudförhandlingen utan att han eller hon är personligen närvarande, med anlitande av videokonferens eller någon annan lämplig teknisk metod för dataöverföring där de som deltar i sammanträdet har sådan kontakt att de kan tala med och se varandra, om domstolen anser att detta är lämpligt. Bestämmelser om vittnesskydd finns i lagen om vittnesskyddsprogram (88/2015). Enligt 4 § i den lagen ska en individuell skyddsplan utarbetas för den skyddade. I praktiken kan detta innebära att den som ska skyddas placeras på en annan ort, att säkerhetsanordningar placeras i hemmet, att den skyddades bostad och dess närmiljö övervakas och vid behov att en täckidentitet skapas. Typiskt sett är behovet av ett vittnesskyddsprogram kopplat till organiserad brottslighet, men lagen har inte avgränsats bara till sådana fall.

Enligt 1 a kap. i lagen om riksdagens justitieombudsman inspekterar justitieombudsmannen platser där personer är eller kan hållas frihetsberövade antingen med stöd av ett beslut av en myndighet eller på dess uppmaning eller med dess samtycke eller medverkan. Detta ingår i justitieombudsmannens uppgift i egenskap av nationellt besöksorgan enligt det fakultativa protokollet till konvention mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning. Ombudsmannen har omfattande rätt att få uppgifter för att utföra uppdraget och kan ge rekommendationer till sina tillsynsobjekt. I 1 a kap. 11 h § finns särskilda bestämmelser om förbud mot att påföra den som lämnat uppgifter till justitieombudsmannen påföljder.

Enligt artikel 11.3 ska de undersökande myndigheterna ha nödvändiga befogenheter och resurser för en effektiv undersökning. Denna rätt inbegriper bland annat tillgång till information och handlingar som är väsentliga för ärendet och även tillträde till en plats där en försvunnen person kan antas hållas frihetsberövad. Om sådant tillträde kräver förhandstillstånd från en straffrättslig myndighet ska det utfärdas utan dröjsmål.

Enligt huvudregeln i 1 § i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet (621/1999, nedan offentlighetslagen) är myndighetshandlingar offentliga, om inte något annat föreskrivs genom lag. Enligt 26 § 3 mom. i offentlighetslagen får en myndighet lämna ut uppgifter ur en sekretessbelagd handling för handräckning som myndigheten lämnar samt för något annat uppdrag som myndigheten gett eller någon uppgift som i övrigt handhas för myndighetens räkning om detta är nödvändigt för att uppdraget eller uppgiften ska kunna skötas. Offentlighetslagens 29 § innehåller bestämmelser om utlämnande av sekretessbelagda uppgifter till en annan myndighet och 30 § om rätt att lämna ut sekretessbelagda uppgifter till utländska myndigheter och internationella organ.

Bestämmelser om rätt att få information som behövs för att utreda brott av myndigheter samt privata sammanslutningar och personer finns i 4 kap. 2 och 3 § i polislagen (872/2011). Polisen har oberoende av tystnadsplikten på begäran av en polisman som hör till befälet rätt att för tjänsteuppdrag få behövlig information och handlingar av myndigheter och sammanslutningar som tillsatts för att sköta offentliga uppgifter, om inte överlämnande av informationen eller handlingarna till polisen eller användning av informationen som bevis uttryckligen har förbjudits eller begränsats i lag. Justitieombudsmannens roll behandlas ovan i samband med punkterna 1 och 2.

Bestämmelser om en polismans rätt att få tillträde till ett utrymme som omfattas av hemfrid eller offentlig frid i genomsöknings- samt faro- och skadesituationer finns i 2 kap. 6 § i polislagen. Vid behov kan ett utrymme öppnas med våld på det sätt som anges i 7 §. Bestämmelser om genomsökning av platser, dvs. allmän husrannsakan, särskild husrannsakan och platsgenomsökning, finns i 8 kap. i tvångsmedelslagen.

Konventionen förutsätter att det säkerställs att myndigheterna har nödvändiga befogenheter för effektiv undersökning av påtvingande försvinnanden. Det kan således inte anses att punkt 3 förutsätter att användningen av ett visst tvångsmedel möjliggörs. När man överväger att ändra bestämmelserna i 10 kap. i tvångsmedelslagen och 5 kap. i polislagen ska proportionalitetsprincipen beaktas. Enligt 1 kap. 2 § i tvångsmedelslagen får tvångsmedel användas endast om det kan anses försvarligt med beaktande av hur grovt det undersökta brottet är, hur viktigt det är att brottet utreds och av att den misstänktes eller någon annans rättigheter kränks när tvångsmedel används samt övriga omständigheter som inverkar på saken. Enligt 1 kap. 3 § i polislagen ska polisens åtgärder kunna försvaras i förhållande till hur viktigt, farligt och brådskande dess uppdrag är, det mål som eftersträvas samt uppträdande, ålder, hälsa och andra motsvarande omständigheter som gäller den person som är föremål för åtgärden och övriga omständigheter som inverkar på helhetsbedömningen av situationen.

Enligt riksdagens lagutskott föreskrivs det inte om straffskalan för ett brott för att möjliggöra tvångsmedel när brottet utreds (LaUB 3/1998 rd, s. 23/I). Den föreskrivna straffskalan påverkar emellertid vilka hemliga tvångsmedel enligt 10 kap. i tvångsmedelslagen som kan användas vid utredning av brott och vilka motsvarande hemliga metoder för inhämtande av information enligt polislagen som kan användas för att förhindra brott. Bestämmelserna i 10 kap. i tvångsmedelslagen och 5 kap. i polislagen bygger på att en grund för att använda metoderna eller medlen för det första är att ett visst brott ska utredas, förhindras eller avslöjas (brott som berättigar användningen). När det gäller förhindrande och utredning av brott bestäms det utifrån brottets maximistraff eller på den grunden att brottet särskilt nämns i den för metoden eller medlet specifika bestämmelsen om brottet motiverar användning. Dessutom har det föreskrivits särskilda villkor för användningen av metoderna och medlen (exempelvis synnerlig vikt för utredning av brottet). Enligt 5 kap. 3 § i polislagen får metoder för hemligt inhämtande av information användas bara för att avslöja vissa namngivna brott. I övrigt används de metoder för inhämtande av information som nämns i kapitlet för att förhindra brott.

Enligt skalan ska teleövervakning, inhämtande av basstationsuppgifter, systematisk observation, förtäckt inhämtande av information, teknisk avlyssning, optisk observation, teknisk spårning, teknisk observation av utrustning, täckoperationer i datanät, bevisprovokation genom köp och kontrollerade leveranser kunna användas för utredning och förhindrande av påtvingade försvinnanden. Utan att det uttryckligen tas in en ny brottsbenämning i bestämmelserna om tvångsmedel och inhämtande av information kan teleavlyssning, bostadsavlyssning och täckoperationer utanför datanätet inte användas för att utreda påtvingat försvinnande och inte heller teleavlyssning och täckoperationer för att förhindra sådant försvinnande. Även användning av de hemliga metoderna för inhämtande av information enligt 5 kap. i polislagen för att avslöja ett sådant brott förutsätter att brottet nämns i kapitlet.

Användningen av hemliga tvångsmedel och hemliga metoder för inhämtande av information innebär ingrepp de grundläggande fri- och rättigheter som anges i grundlagen. Den viktigaste av dessa i detta sammanhang är skyddet för privatlivet, som tryggas i grundlagens 10 §. De allmänna förutsättningarna för inskränkning av de grundläggande fri- och rättigheterna måste beaktas (GrUB 25/1994 rd, s. 5; grundlagsutskottets praxis i fråga om tvångsmedel GrUU 32/2013 rd, GrUU 67/2010 rd, GrUU 66/2010 rd och GrUU 5/1999 rd). De kräver bland annat att inskränkningarna är noggrant avgränsade och tillräckligt exakt definierade, att grunderna för inskränkningarna är acceptabla och att inskränkningarna är dikterade av ett tungt vägande samhällsintresse, att det inte genom vanlig lag föreskrivs om en inskränkning av kärnan i en grundläggande fri- eller rättighet och att inskränkningarna är förenliga med kravet på proportionalitet.

Med tanke på maximistraffet ter det sig möjligt att i 10 kap. i tvångsmedelslagen ta in den föreslagna nya brottsbenämningen i bestämmelserna om teleavlyssning, bostadsavlyssning och täckoperationer utanför datanätet. Dessutom är teleavlyssning och täckoperationer utanför datanätet, till skillnad från bostadsavlyssning, möjliga vid misstanke om grovt frihetsberövande.

När frågan granskas finns det emellertid orsak att också ägna uppmärksamhet åt behovet och betydelsen av det tvångsmedel som övervägs för utredning av just det brottet. Det föreslagna brottet, utförande av påtvingat försvinnande, är ett brott som skiljer sig från grovt frihetsberövande i fråga om gärningsmannakrets och gärningssätt. Grovt frihetsberövande kan mer typiskt sett var kopplat exempelvis till en organiserad kriminell sammanslutnings verksamhet. Teleavlyssning kan anses vara effektivt i synnerhet när det gäller att utreda sådan brottslighet där det typiskt kan tänkas att brottet och åtgärderna efter det inbegriper kontakter mellan flera personer. På motsvarande sätt är täckoperationer en lämplig åtgärd när det begångna brottet är känt, men det råder oklarhet om gärningsmännen (RP 222/2010 rd, s. 349). Bostadsavlyssningens betydelse accentueras när avlyssningen gäller utrymmen som används för stadigvarande boende.

Gärningsmannen vid det föreslagna brottet, påtvingat försvinnande, är däremot en företrädare för staten eller någon som handlar med dennes bemyndigande, stöd eller samtycke. I detta avseende är det värt att notera att det inte är möjligt att använda något av de tre ovannämnda hemliga tvångsmedlen vid misstanke om grovt missbruk av tjänsteställning. Vidare kan det beaktas att rekvisitet för den föreslagna nya brottsbenämningen inte inbegriper exempelvis gärningar som riktar sig mot offrets hälsa. Om sådana brott misstänks utöver påtvingat försvinnande kan de hemliga tvångsmedlen för utredning av dessa andra brott användas. En samlad avvägning mellan å ena sidan osäkerheten om hur effektiva de berörda hemliga tvångsmedlen är och å andra sidan hur mycket man ingriper i skyddet av de grundläggande fri- och rättigheterna ger vid handen att inga ändringar i tvångsmedelslagstiftningen föreslås.

Punkt 4 gäller straff för gärningar som hindrar en undersökning. Parterna ska särskilt säkerställa att personer som misstänks för påtvingat försvinnande inte kan påverka undersökningen genom påtryckning, hot eller vedergällning som riktar sig mot anmälaren, vittnen, den försvunnes släktingar eller deras försvarsombud eller mot personer som deltar i undersökningen. Jämfört med ordalydelsen i artiklarna 4 och 25.1 förefaller denna punkt inte uttryckligen kräva att gärningarna ska kriminaliseras. Med andra ord kan således också någon annan än en straffrättslig påföljd komma i fråga, till exempel en administrativ påföljd. Det är emellertid fråga om sådana gärningar som i Finland typiskt sett omfattas av straffrättsligt ansvar.

Bestämmelser om brott mot rättsskipning finns i 15 kap. i strafflagen. I det kapitlet kriminaliseras osann utsaga vid myndighetsförfarande och anstiftan till det (2 och 3 §), bevisförvanskning och grov bevisförvanskning (7 och 8 §), övergrepp i rättsak (9 §) och skyddande av brottsling (11 §). Dessa gärningar är i synnerhet sådana gärningar som avses i punkten och som förhindrar genomförandet av en undersökning. Om den som förhindrar undersökningen exempelvis är en tjänsteman som ingår i undersökningen av ett påtvingat försvinnande, kan dessutom bestämmelserna om tjänstebrott i 40 kap. i strafflagen bli tillämpliga. Av de brotten är främst 7, 8 och 9 § om missbruk av tjänsteställning, grovt missbruk av tjänsteställning och brott mot tjänsteplikt relevanta med avseende på punkt 4. Dessutom finns bestämmelser om avstängning från tjänsteutövning i 9 kap. i statstjänstemannalagen (750/1994). Enligt 40 § 2 mom. 1 punkten i den lagen kan en tjänsteman avstängas från tjänsteutövning under tiden för åtal för brott samt därav betingade undersökningar, om dessa kan inverka på tjänstemannens förutsättningar att sköta sina uppgifter.

Artikel 13. Enligt punkt 1 ska ett påtvingat försvinnande inte anses utgöra ett politiskt brott, en gärning förknippad med ett politiskt brott eller ett brott inspirerat av politiska motiv. Följaktligen kan en framställning om utlämning för ett påtvingat försvinnande inte vägras enbart på dessa grunder.

I 6 § i lagen om utlämning för brott ingår ett förbud mot utlämning för politiskt brott. Det har inte uppstått någon enhetlig internationell tillämpningspraxis om de förutsättningar under vilka ett brott ska anses utgöra ett politiskt brott. Det är i sista hand den utlämnande staten som ska bedöma brottets politiska karaktär (HD 2010: 94.). Finland är part i internationella fördrag där det definieras om ett visst brott ska betraktas som ett politiskt brott. Vid tillämpningen av 6 § styr dessa fördrag i förhållande till konventionsstaterna prövningen av huruvida den gärning som ligger till grund för framställningen om utlämning ska anses vara politisk. Även punkt 1 i artikeln styr denna prövning i förhållande till konventionsstaterna.

Enligt punkterna 2 och 3 ska påtvingat försvinnande också anses som ett utlämningsbart brott i utlämningsavtal som ingåtts mellan parterna och som de ingår mellan sig.

Finlands lagstiftning möjliggör i stor utsträckning utlämning för brott, vilket behandlas ovan i samband med artikel 9.2. I princip kan utlämning komma i fråga när det föreskrivna strängaste straffet för brottet är fängelse i minst ett år (4 § 1 mom. i lagen om utlämning för brott). Eftersom det föreslagna maximistraffet för utförande av påtvingat försvinnande är fyra år uppfylls det kravet.

Enligt punkt 4 ska konventionen betrakta som nödvändig rättslig grund i sådana relationer mellan parter där förekomsten av ett utlämningsavtal ställs som villkor för utlämning. Enligt punkt 5 ska en part som inte ställer förekomsten av ett utlämningsavtal som villkor för utlämning erkänna påtvingat försvinnande som ett utlämningsbart brott. Därmed finns det lagstiftning om utlämning för brott i Finland.

I punkt 6 förutsätts vidare att utlämning i alla situationer ska ske i enlighet med lagstiftningen i den anmodade staten eller tillämpliga utlämningsavtal. Särskilt nämns de villkor som rör minimistraff för utlämningsbara brott och de grunder på vilka den anmodade staten kan vägra utlämning eller ställa vissa villkor för utlämning.

Finlands lagstiftning innehåller grunder för vägran. Enligt 9 § 3 mom. i grundlagen får finska medborgare inte mot sin vilja utlämnas eller föras till ett annat land. Genom lag kan dock föreskrivas att finska medborgare får utlämnas eller föras till ett land där deras mänskliga rättigheter och rättssäkerhet kan garanteras, när åtgärden vidtas med anledning av brott eller när syftet med den är rättegång eller verkställighet av ett beslut som gäller vårdnad om eller vård av barn. Finland kan lämna ut egna medborgare främst till länder i Europeiska unionen (RP 102/2003 rd, s. 4). Andra grunder för vägran är orsaker som hänför sig till personen. Bestämmelser om detta finns i de lagar som gäller utlämning (exempelvis 8 § i lagen om utlämning för brott). Utlämning till förhållanden som kränker människovärdet är förbjudet enligt 9 § 4 mom. i grundlagen.

Enligt punkt 7 ska inget i konventionen tolkas som ett tvång att utlämna någon för brott, om den anmodade parten har grundad anledning att anta att framställningen har gjorts för att personen i fråga ska åtalas eller bestraffas på grund av sitt kön, sin ras, sin nationalitet, sitt etniska ursprung, sina politiska åsikter eller sin tillhörighet till en viss samhällsgrupp, eller om samtycke till framställningen skulle orsaka personen skada på grund av någon av dessa orsaker. Ett motsvarande förbud finns i 7 § i lagen om utlämning för brott.

Artikel 14. Artikel 14 gäller ömsesidig rättshjälp mellan parterna i samband med en rättegång som gäller ett påtvingat försvinnande. Enligt punkt 1 ska parterna i samband med en rättegång som gäller ett påtvingat försvinnande erbjuda varandra så mycket ömsesidig rättshjälp som möjligt, däribland överlåta allt sådant bevismaterial de förfogar över som behövs för rättegången. Enligt punkt 2 ska rättshjälpen vara förenlig med den anmodade statens lagstiftning och med tillämpliga internationella konventioner mellan staterna.

Allmänna bestämmelser om internationell rättshjälp finns i lagen om internationell rättshjälp i straffrättsliga ärenden (4/1994). Lagen medger rättshjälp till en främmande stat i anslutning till behandlingen av ett straffrättsligt ärende utan att det nödvändigtvis krävs ömsesidighet. Enligt 1 § innefattar internationell rättshjälp bland annat delgivning av handlingar som har samband med behandlingen av straffrättsliga ärenden, hörande av vittnen och sakkunniga, användning av tvångsmedel för inhämtande av bevis eller säkerställande av verkställigheten av en förverkandepåföljd, vidtagande av åtgärder för väckande av åtal och utlämnande av uppgifter ur straffregistret. Bestämmelser om rättshjälp mellan länderna i Europeiska unionen finns i lagen om genomförande av direktivet om en europeisk utredningsorder på det straffrättsliga området

(430/2017). Dessutom finns det bestämmelser om rättshjälp i vissa internationella avtal, och vidare har Finland bilaterala avtal om rättshjälp med vissa stater.

Artikel 15. Enligt artikeln ska parterna samarbeta och bistå varandra så mycket som möjligt för att hjälpa offer för påtvingat försvinnande och för att leta efter, lokalisera och frigöra försvunna personer, och om de är döda, för att öppna deras gravar, identifiera dem och återlämna kvarlevorna. I fråga om genomförandet av artikeln kan det hänvisas till det som anförs ovan i samband med artikel 14. Offrens rättigheter behandlas nedan i samband med artikel 24.

Artikel 16. Enligt punkt 1 får ingen part utvisa, återsända eller utlämna någon för brott eller annars till en annan stat, om det finns grundad anledning att anta att det finns fara för att personen i fråga kan bli utsatt för påtvingat försvinnande. Kommittén mot påtvingade försvinnanden har när den har behandlat genomföranderapporterna rekommenderat att påtvingade försvinnanden utgör ett uttryckligt hinder för tillbakasändning (t.ex. CED/C/DEU/CO/1, stycke 15). Punkt 2 innehåller bestämmelser om fastställande av om sådan grundad anledning finns.

Motsvarande förbud mot utvisning och avvisning finns i 9 § 4 mom. i grundlagen. Enligt det får en utlänning inte utvisas, utlämnas eller återsändas, om han eller hon till följd av detta riskerar dödsstraff, tortyr eller någon annan behandling som kränker människovärdet. Förbudet mot tillbakasändning kan också härledas från flera av Finlands internationella åtaganden i fråga om mänskliga rättigheter, såsom förbudet mot tortyr och annan omänsklig behandling i Europakonventionen (se t.ex. Europadomstolens avgörande *Saadi v. Italien* [GC], nr 37201/06, ECHR 2008). Även MP-konventionen (artikel 2 och allmänna kommentar nr 31 [80] samt artikel 7) och konventionen mot tortyr och annan grym, omänsklig och förnedrande behandling eller bestraffning (artikel 3) är relevanta rättskällor i detta avseende.

Enligt 147 § i utlänningslagen får ingen avvisas, utvisning eller sändas tillbaka till ett område där han eller hon kan bli utsatt för dödsstraff, tortyr, förföljelse eller annan behandling som kränker människovärdet eller till ett område från vilket han eller hon kan bli sänd till ett sådant område.

I 146 § i samma lag finns bestämmelser om vad som ska beaktas när nekad inresa, avvisning och utvisning samt meddelande av inreseförbud i anslutning till dem och inreseförbudets längd prövas. I 31 § i förvaltningslagen (434/2003) finns bestämmelser om myndigheternas allmänna utredningsskyldighet.

Att bli offer för påtvingat försvinnande kan anses vara sådan annan behandling som kränker människovärdet som avses i bestämmelsen. Annan behandling som kränker människovärdet är inte en helhet vid bedömningen av återsändandet utan ett överbegrepp: den som ska återsändas kan åberopa flera självständiga grunder som alla ska bedömas separat. Konventionen påverkar inte heller den omständigheten i vilket skede en eventuell ny ansökan ska göras. Om den som ska återsändas exempelvis åberopar påtvingat försvinnande först när avlägsnandet ur landet verkställts och invändningen inte ha prövats tidigare, ska ärendet föras till Migrationsverket för avgörande på samma sätt som andra motsvarande ansökningar.

I artikeln finns ingen uttrycklig bestämmelse om överföring av en dömd person. Med beaktande av konventionens syfte kan det vara motiverat att tolka det förbud mot återsändande som ingår i konventionen så att det omfattar också överförande av en dömd, om denne riskeras att bli offer för ett påtvingat försvinnande. I praktiken minskar tolkbarhetens relevans av att överföringen av den dömden i en sådan situation sannolikt också annars skulle strida mot Finlands ovan beskrivna internationella förpliktelser i fråga om mänskliga rättigheter.

Artikel 17. Enligt punkt 1 får ingen i hemlighet hållas i förvar. Det finns ingen definition i konventionen av vad som avses med att hålla i förvar i hemlighet, men det är motiverat att läsa begreppet mot bakgrunden av andra punkten i artikeln: Det ska finnas lagliga förutsättningar för frihetsberövande och frihetsberövande ska genomföras så att det kan verifieras i efterhand. Kommittén har i sin avgörandepraxis framhållit att parterna bland annat måste vidta åtgärder för att säkerställa att frihetsberövandet inte i något skede förvandlas till hållande i förvar i hemlighet eller påtvingat försvinnande (*Yrusta och Yrusta v. Argentina*, besvär nr 1/2013 (CED/C/10/D/1/2013) stycke 10.5). Det är således fråga om skäl som beror på myndigheten att det inte finns uppgifter om häktning eller den häktade.

I punkt 2 föreskrivs det om de förutsättningar under vilka någon kan berövas sin frihet i enlighet med lag. Parterna ska fastställa förutsättningarna för beslut om frihetsberövande. De ska också utse de myndigheter som har behörighet att besluta om frihetsberövande. Parterna garanterar att personer som berövas sin frihet endast hålls på officiellt erkända och övervakade ställen för frihetsberövande (led a, b och c). Punkten innehåller också bestämmelser om den frihetsberövades rätt att hålla kontakt, myndigheternas tillträde till ställen för frihetsberövande och rätten att inleda en rättegång om ett frihetsberövande (led d, e och f).

Punkt 3 gäller registrering av frihetsberövade och om vad de registrerade uppgifterna åtminstone ska innefatta.

I Finland finns det flera författningar där det föreskrivs om förutsättningarna för att begränsa en persons frihet. I artikel 5 i Europakonventionen finns bestämmelser om rätten till frihet och säkerhet och om inskränkning av denna rätt. Enligt artikel 13 i den konventionen ska var och en vars fri- och rättigheter enligt konventionen har kränkts ha tillgång till ett effektivt rättsmedel inför en nationell myndighet och detta även om kränkningen utförts av någon i offentlig ställning. I den nationella lagstiftningen finns redan bestämmelser om hur frihetsberövande får överklagas eller klagan över frihetsberövandet anföras. Bestämmelser finns exempelvis i förundersökningslagen, tvångsmedelslagen och mentalvårdslagen (1116/1990). Personuppgiftsregleringen bygger på EU:s allmänna dataskyddsförordning, dataskyddsdirektivet för brottsbekämpande myndigheter (Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2016/680 om skydd för fysiska personer med avseende på behöriga myndigheters behandling av personuppgifter för att förebygga, förhindra, utreda, avslöja eller lagföra brott eller verkställa straffrättsliga påföljder, och det fria flödet av sådana uppgifter och om upphävande av rådets rambeslut 2008/977/RIF) och dataskyddslagen (1050/2018), och dessutom finns det särskild reglering som beskrivs nedan. Myndigheterna ska också beakta kraven på ordnande av informationshantering, informationssäkerhet och ärendehantering i lagen om informationshantering inom den offentliga förvaltningen (906/2019).

Personer i förvar hos polisen. Ett frihetsberövande på grund av brott kan grunda sig på tvångsmedelslagens bestämmelser om gripande, anhållande och häktning. I 2 kap. 1 § i den lagen finns bestämmelser om polismans rätt att gripa och i 9 § samma kapitel om anhållningsberättigade tjänstemän. En person kan också gripas med stöd av polislagen. Detta kan ske för att skydda honom eller henne (2 kap. 2 § i den lagen). Polisen har dessutom rätt att gripa en efterlyst person som enligt en behörig myndighets efterlysning ska häktas eller tas i förvar (2 kap. 3 §). Det är möjligt att gripa någon också i vissa andra situationer (2 kap. 5, 9 och 10 §).

I 2 kap. 5–8 § i tvångsmedelslagen föreskrivs det om förutsättningarna för anhållande och frigivning. Bestämmelser om förutsättningarna för häktning finns i kap. 11 § i det kapitlet. Enligt 2 kap. 1 § i lagen om behandlingen av personer i förvar hos polisen godkänns polisens förvaringslokaler av Polisstyrelsen. Bestämmelser om underrättelse om anhållande till en anhållens närstående eller någon annan person finns i 2 kap. 2 § i den lagen och bestämmelser om rätten

för utländska frihetsberövade att underrätta hemlandets beskickning i dess 2 kap. 3 § 2 mom. I 2 kap. 2 § 3 mom. i den lagen föreskrivs det om rätten att föra ärendet till domstol. En häktad har också enligt 3 kap. 19 § i tvångsmedelslagen rätt att anföra klagan över häktningsbeslutet.

I 2 kap. 4 § 2 mom. i lagen om behandlingen av personer i förvar hos polisen finns bestämmelser om ankomstgranskning och registrering av uppgifter. Enligt det finns bestämmelser om registrering av uppgifter om frihetsberövade som intagits i en förvaringslokal i lagen om behandling av personuppgifter i polisens verksamhet (616/2019). Bestämmelserna i 2 kap. i den lagen gäller behandling av personuppgifter. Bestämmelser om anteckning av uppgifter finns dessutom i 1 och 3 § i statsrådets förordning om behandlingen av personer i förvar hos polisen (645/2008). Bestämmelser om registrering finns också i Polisstyrelsens anvisningar om behandlingen av personer i förvar hos polisen (POL 2020/2013/5490).

I 6 kap. 1 och 5 § i förundersökningslagen finns bestämmelser om skyldighet att närvara vid förundersökningen. Närvaroskyldigheten är högst 24 timmar. I förundersökningslagen finns bestämmelser om en parts rätt att anlita biträde under förundersökningen. I 7 kap. 12 § finns bestämmelser om när personer som stöder den som ska förhöras får vara närvarande.

Häktning. Häktningenslagen tillämpas på verkställighet av häktning. Brottspåföljdsmyndigheten svarar för genomförandet av häktningen. För närvarande pågår ett projekt vid justitieministeriet och inrikesministeriet där alla uppgifter som har att göra med förvar av häktade överförs till brottspåföljdsmyndigheten. Bestämmelser om intagning i fängelse finns i 2 kap. 2 §, och intagning av en häktad i fängelse grundar sig på ett häktningsförordnande som utfärdats av en domstol. Bestämmelser om placering av häktade finns i 2 kap. 1 § och, i fråga om barn, 5 §, och bestämmelser om vilka fängelser som används som häkten finns i justitieministeriets förordning (341/2017). I 2 kap. 2 § 4 mom. i häktningenslagen finns bestämmelser om intagning i fängelse och underrättelse om detta och i 3 kap. 6–8 § föreskrivs det om förflyttning av häktade och underrättelse om förflyttning. I lagens 8 kap. finns närmare bestämmelser om den häktades brevväxling och telefonsamtal och i 9 kap. om den häktades besök och andra kontakter utanför fängelset. I lagens 2 kap. 3 § och 9 kap. 11 § finns bestämmelser om den häktades rätt att hålla kontakt med sitt hemlands diplomatiska riktning. Den häktades rätt att hålla kontakt enligt häktningenslagen kan begränsas med stöd av 4 kap. i tvångsmedelslagen. Bestämmelser om rätten att föra ett ärende till domstol finns i 2 kap. 1 § 4 mom.

Personer som dömts till fängelse. Enligt 2 c kap. 1 § i strafflagen är fängelsestraffets innebörd förlust eller begränsning av friheten. Bestämmelser om förutsättningarna för häktning av en dömd finns i 2 kap. 12 § i tvångsmedelslagen. Bestämmelser om verkställighet av fängelsestraff och förvandlingsstraff för böter finns i fängelselagen (767/2005). Dess 2 kap. gäller inledande av verkställighet av fängelsestraff. Bestämmelser om organisationen för verkställighet av fängelse finns i 1 kap. 4 §. För verkställighet av fängelsestraff svarar Brottspåföljdsmyndigheten, som lyder under justitieministeriet. Bestämmelser om detta finns i lagen om Brottspåföljdsmyndigheten (953/2009, en ny lag 221/2022 träder i kraft den 1 september 2022). Bestämmelser om fångarnas rätt att hålla kontakt finns i 12 kap. i fängelselagen. I fråga om utländska fångars rätt att stå i kontakt med en diplomatisk beskickning eller ett konsulat gäller 13 kap. 15 §. I 13 kap. föreskrivs också om besök. Ett fängelsestraffet grundar sig på en dom av en domstol. När en dom har vunnit laga kraft får besvär över domen inte längre anföras. I undantagsfall är extraordnärt ändringssökande möjligt.

Bestämmelser om informationsresursen för behandling och verkställighet av rättsskipningsärenden finns i lagen om justitieförvaltningens nationella informationsresurs (955/2020). För behandling av personuppgifter vid Brottspåföljdsmyndigheten gäller lagen om behandling av per-

sonuppgifter vid Brottspåföljdsmyndigheten (1301/2021). I 29 § 1 mom. 3 punkten i offentlighetslagen föreskrivs det att en myndighet kan lämna ut uppgifter ur sekretessbelagda handlingar till en annan myndighet, om handlingen behövs vid behandlingen av ett förhandsbesked, ett förhandsavgörande, sökande av ändring i ett myndighetsbeslut, en klagan med anledning av en åtgärd, ett underställt ärende eller av besvär som anförts hos ett internationellt lagskipnings- eller undersökningsorgan.

Tagande i förvar av utlänningar. Största delen av fallen där en utlänning tas i förvar gäller säkerställande av verkställigheten av ett beslut om avlägsnande ur landet. Bestämmelser om förutsättningarna för tagande i förvar av en utlänning finns i 121 § i utlänningslagen. Lagens 123 och 123 a § gäller beslut om tagande i förvar respektive placering av dem som tagits i förvar. Bestämmelser om förfarandet i domstol finns i 124–129 §. Lagen om bemötande av utlänningar som tagits i förvar och om förvarsenheter (116/2002) innehåller bestämmelser om hur de som tagits i förvar ska bemötas. Bestämmelser om förvarsenheter finns i 2 § och om placering i polisens häkteslokaler i 9 och 10 § i den lagen. Lagens 6 § gäller besök och rätten till kontakter, också med beskickningar. I fråga om begränsning av besök gäller 15 §.

Särskilda bestämmelser om behandling av personuppgifter finns i lagen om behandling av personuppgifter i migrationsförvaltningen (615/2020).

Frihetsberövande inom Gränsbevakningsväsendet. Enligt 1 § 2 mom. i lagen om brottsbekämpning inom Gränsbevakningsväsendet (108/2018) ska, om inte något annat föreskrivs i den lagen, vid sådan förundersökning av brottmål som hör till Gränsbevakningsväsendets uppgifter iakttas vad som i förundersökningslagen och tvångsmedelslagen samt annanstans i lag föreskrivs om förundersökning och tvångsmedel. Särskilda bestämmelser om behandling av personuppgifter finns i lagen om behandling av personuppgifter vid Gränsbevakningsväsendet (639/2019).

Frihetsberövande inom tullförvaltningen. I 17 § i tullagen (304/2016) finns bestämmelser om gripande av en person för att klarlägga dennes identitet och i 33 § om gripande av efterlysta. I 42 § hänvisas det till lagen om behandlingen av personer i förvar hos polisen och lagen om brottsbekämpning inom Tullen (623/2015). Enligt 1 § i lagen om brottsbekämpning inom Tullen iakttas vid utredningen av ett tullbrottmål, till den del inte något annat föreskrivs i den lagen, vad som i förundersökningslagen och tvångsmedelslagen samt på något annat ställe i lag föreskrivs om förundersökning och tvångsmedel. Särskilda bestämmelser om behandling av personuppgifter finns i lagen om behandling av personuppgifter inom Tullen (650/2019). I 43 § i tullagen föreskrivs det om upprättande av protokoll över gripande av person.

Frihetsberövande inom Försvarsmakten och territorialövervakningen. Bestämmelser om arrest enligt lagen om militär disciplin och brottsbekämpning inom försvarsmakten (255/2014) finns i dess 3 och 95 §. Arrest åläggs av domstol. Bestämmelser om verkställighet av arrest finns i 77 § och bestämmelser om avtjänande av arrest i 78–85 §. Vidare finns bestämmelser om avgörande av ärendet och förbud att söka ändring i 65 § och bestämmelser om extraordinärt ändringssökande i 67 §.

I 15–17 § föreskrivs det om gripande, anhållande och vem som har rätt att verkställa gripande och anhållande. Bestämmelser om förvar och bemötande av gripna, anhållna eller häktade personer finns i 18 §. I fråga om anhållna och gripna personer iakttas lagen om behandlingen av personer i förvar hos polisen. Bestämmelser om underrättande om gripande och frigivande av den gripne finns i 19 § i lagen om militär disciplin och brottsbekämpning inom försvarsmakten. Enligt dess 2 § finns det utöver vad som föreskrivs i den lagen bestämmelser om behandling av personuppgifter i lagen om behandling av personuppgifter inom Försvarsmakten (332/2019). I

4 § i den lagen föreskrivs det om Försvarsmaktens permanenta register, till vilka hör bland annat registret över militärrättsvården, vars ändamål och innehåll regleras i 11 och 12 §.

Med stöd av 19 § i lagen om försvarsmakten (551/2007) har en tjänsteman i vakt- eller jourtjänst under vissa förutsättningar rätt att avlägsna en person från ett område som stadigvarande används av försvarsmakten. En gripen person som inte lyder under 45 kap. i strafflagen ska utan dröjsmål överlämnas till polisen. Detsamma gäller en person som lyder under 45 kap. i strafflagen och som har gjort sig skyldig till något annat brott än ett brott som avses i 2 § i militära rättegångslagen. Bestämmelser om dessa fall finns i 4 kap. i lagen om militär disciplin och brottsbekämpning inom försvarsmakten. I 22 b § i lagen om försvarsmakten föreskrivs det om gripande för att skydda immuniteten vid transport av försvarsmaktens särskilda tillgångar. På behandlingen av personer som gripits tillämpas lagen om behandlingen av personer i förvar hos polisen.

Bestämmelser om Försvarsmaktens användning av maktmedel finns exempelvis i 4 § i lagen om försvarsmakten. Bestämmelser om frihetsberövande finns också i 8 och 9 § i lagen om försvartillstånd (1083/1991). Bestämmelser om frihetsberövande som är relevanta för Försvarsmaktens insatser utomlands finns i internationell humanitär rätt. Detta behandlas nedan i samband med artikel 43. Humanitär rätt reglerar dock inte uttömmande annat än tagande och bemötande av krigsfångar. Användningen av maktmedel ska till denna del grunda sig på lag. Det finns olika regler för annan användning av maktmedel, såsom 12 och 12 a § i lagen om försvarsmakten, 27 § i lagen om militär krishantering (211/2006) och insatsreglerna vid militära operationer. I samband med utlandsoperationer är det de lokala myndigheterna som ansvarar för gripandet av personer. En finländsk krishanteringsstyrka kan gripa personer som en del av en nödvärnssituation.

I 27 § i territorialövervakningslagen (755/2000) finns bestämmelser om territorialövervakningsmyndighetens rätt att gripa någon. I fråga om behandlingen av gripna iakttas lagen om behandlingen av personer i förvar hos polisen. Bestämmelser om registrering av gripande finns i 36 §. Närmare uppgifter om innehållet i registreringen finns i 26 § i statsrådets förordning om territorialövervakning (971/2000). Enligt 23 § i lagen är militär-, gränsbevaknings-, polis- och tullmyndigheterna territorialövervakningsmyndigheter. De särskilda bestämmelserna om personuppgifter för dessa myndigheter beskrivs ovan.

Psykiatrisk sjukhusvård. Beslut om psykiatrisk sjukhusvård oberoende av en persons vilja kan meddelas på de villkor som anges i 8 § i mentalvårdslagen. Enligt 11 och 13 § fattas beslutet i princip av den överläkare som ansvarar för den psykiatriska vården på sjukhuset. Bestämmelser om tillhandahållande av mentalvårdstjänster finns i 3 § i den lagen och 2 § i mentalvårdsförordningen (1247/1990). Bestämmelser om vård på statens sinnessjukhus finns i 6 § i mentalvårdslagen.

Under de förutsättningar som anges i 15 § får en misstänkt eller åtalad oberoende av sin vilja tas in och hållas på sjukhus för sinnesundersökning. I 21 § anges å sin sida de villkor på vilka en domstol kan bestämma att en person ska hållas i fängelse tills beslutet om personens behov av psykiatrisk sjukvård hänskjutits till Institutet för hälsa och välfärd. Institutet för hälsa och välfärd kan bestämma att personen ska tas in på sjukhus för undersökning för högst 30 dagar för att klarlägga behovet av psykiatrisk sjukvård. I 22 § föreskrivs det om vård oberoende av den åtalades vilja när denne inte dömts till straff.

Bestämmelser om kontakter finns i 22 j § i mentalvårdslagen. En patient har principiell rätt att hålla kontakt med omvärlden och den rätten kan begränsas endast på de grunder som anges i lag. Bestämmelser om sökande av ändring finns i 24 §.

Missbrukarvård. I 2 kap. i lagen om missbrukarvård (41/1986) föreskrivs det om vård oberoende av missbrukarens vilja på grund av hälsorisk eller våldsamhet. Bestämmelser om förutsättningar för vårdförordnande finns i 10 § och om förordnande till vård i 11–13 §. I fråga om anordnande av missbrukarvård gäller 3 §. Bestämmelser om sökande av ändring finns i 3 kap.

Det finns ingen lagstiftning om begränsning av patientens rörelsefrihet och andra grundläggande fri- och rättigheter vid frivillig sjukhusvård. I brist på närmare lagstiftning har justitieombudsmannen i sin praxis lyft fram de aspekter som ska beaktas (se t.ex. EOAK/4180/2020, s. 14-16).

Vård och omsorg av personer med utvecklingsstörning vid en verksamhetsenhet för specialomsorger. I 32 § i lagen angående specialomsorger om utvecklingsstörda (519/1977) föreskrivs det om förordnande av en person till en verksamhetsenhet för specialomsorger oberoende av personens vilja. Bestämmelserna i 33 § gäller undersökningar för ett sådant förordnande, att vara intagen för undersökning och beslut om förordnande. I lagens 36 § finns bestämmelser om korrigering av specialomsorger. Bestämmelser om beslut om avslutande av vård och omsorg finns i 37 § och om rätten att få förutsättningarna för fortsatta specialomsorger bedömda och beslut om fortsatta specialomsorger i 38 §.

Barnskyddsanstalter. Bestämmelser om ordnande och utveckling av barnskydd finns i 11 § i barnskyddslagen (417/2007). I 8 kap. finns bestämmelser om brådiskande placering av barn. Bestämmelserna i 38 § gäller förutsättningarna för och beslut om brådiskande placering.

I lagens 9 kap. föreskrivs det om omhändertagande. Lagens 40 § gäller skyldigheten att omhänderta barn och ordna vård för barnet utom hemmet. I 43 § föreskrivs det om beslut om omhändertagande och vård utom hemmet. Vårnaden om omhändertagna barn, inklusive deras vistelseort, regleras i 45 §, och 46 § gäller beslut om vårnaden om barn och umgängesrätt under den tid omhändertagandet varar.

I lagens 10 kap. finns allmänna bestämmelser om vård utom hemmet och bestämmelser om barnets ställning vid sådan vård. Med vård av barn utom hemmet avses enligt 49 § att vården och fostran av ett omhändertaget barn, ett i brådiskande ordning placerat barn eller ett barn som placerats med stöd av ett interimistiskt förordnande enligt 83 § ordnas utanför hemmet. Vård av barn utom hemmet kan ordnas som familje- eller anstaltsvård eller på något annat sätt som motsvarar barnets behov. Valet av plats för vård utom hemmet regleras i 50 §. Bestämmelser om mänskliga relationer och kontakter för barn som får vård utom hemmet finns i 54 §. Lagens 14 kap. gäller handläggningen av ärenden vid förvaltningsdomstolen, och i 15 kap. finns bestämmelser om sökande av ändring.

I 11 kap. finns bestämmelser om begränsningar i vården utom hemmet. Begränsningarna enligt kapitlet får riktas mot barn endast om både de allmänna förutsättningarna för bruk av begränsningar enligt 61 a § och de särskilda förutsättningarna för respektive begränsning enligt 11 kap. är uppfyllda. I 69 § föreskrivs det om begränsning av rörelsefriheten, i 70 § om isolering av barn och i 71–73 § om särskild omsorg. Bestämmelser om anteckningar om begränsande åtgärder finns i 74 §. Lagens 61 b § gäller en plan för gott bemötande som alla barnskyddsanstalter ska utarbeta.

Karantän och isolering på grund av en allmänfarlig smittsam sjukdom. I 60 § i lagen om smittsamma sjukdomar (1227/2016) föreskrivs det om karantän och i 63 § om förutsättningarna för isolering och om beslut om isolering. Bestämmelser om förlängning och hävning av isolering finns i 66 §, medan 68 § gäller omständigheterna under tiden i karantän och isolering och 69 §

begränsning av kontakter. I 70 § föreskrivs det om brådskande beslut om restriktioner. Bestämmelser om sökande av ändring finns i 90 §.

Bestämmelser om behandlingen av personuppgifter finns i lagen om patientens ställning och rättigheter (785/1992) och lagen om elektronisk behandling av klientuppgifter inom social- och hälsovården (784/2021). Regleringen håller på att revideras och syftet är att i fortsättningen föreskriva om behandlingen av kunduppgifter inom social- och hälsovården i en enda lag. En proposition om reformen ska enligt planerna lämnas till riksdagen hösten 2022.

Enligt punkt 2 e ska behöriga och med stöd av lag bemyndigade myndigheter och organ garanteras tillträde till ställen för frihetsberövade. Det kan krävas tillstånd av en straffrättslig myndighet för ett sådant besök.

I Finland gör justitieombudsmannen enligt 5 § i lagen om riksdagens justitieombudsman vid behov inspektioner för att göra sig förtrogen med angelägenheter som omfattas av justitieombudsmannens laglighetskontroll. Justitieombudsmannen ska i synnerhet inspektera fängelser och andra slutna inrättningar för att övervaka hur de intagna behandlas samt försvarsmaktens olika enheter och Finlands militära krishanteringsorganisation för att ge akt på hur beväringar och andra som fullgör militärtjänst samt krishanteringspersonalen behandlas. Vid en inspektion har justitieombudsmannen och en av justitieombudsmannen förordnad tjänsteman vid riksdagens justitieombudsmans kansli rätt att få tillträde till alla den övervakades lokaler och tillgång till den övervakades alla datasystem samt att enskilt få samtala med inspektionsobjektets personal och med dem som tjänstgör eller är intagna där. Enligt 7 § har justitieombudsmannen rätt att få de upplysningar som justitieombudsmannen behöver för sin laglighetskontroll av myndigheter och andra som sköter offentliga uppdrag. När det gäller justitieombudsmannen hänvisas det också till det som har sägs ovan i samband med artikel 12.2.

Som andra högsta laglighetsövervakare har justitiekanslern i statsrådet också en i 108 § i grundlagen föreskriven uppgift att övervaka lagligheten i domstolarnas och andra myndigheters samt tjänstemännens, offentligt anställdas och andra som sköter offentliga uppdrags tjänsteåtgärder. I praktiken har justitiekanslern med stöd av lagen om fördelningen av åligganden mellan justitiekanslern i statsrådet och riksdagens justitieombudsman (1224/1990) befriats från att övervaka vissa ärenden som hör till justitieombudsmannen. Till dessa hör bland annat gripande, anhållande, häktning och reseförbud enligt tvångsmedelslagen samt tagande i förvar eller annat frihetsberövande. Justitiekanslern övervakar heller inte fängelser eller andra sådana inrättningar i vilka någon har intagits mot sin vilja.

Den laglighetskontroll som gäller polisens verksamhet utförs också inom polisorganisationen vid inrikesministeriet och Polisstyrelsen, som lyder under ministeriet. Brottspåföljdsmyndigheten övervakar å sin sida att brottspåföljdsregionernas verksamhet är lagenlig och ändamålsenlig. Gränsbevakningsväsendet och Tullen utför egen intern laglighetskontroll. Laglighetskontrollen av försvarsmaktens tjänsteåtgärder utövas av försvarsministeriet och enligt 5 § i statsrådets förordning om försvarsmakten (1319/2007) av försvarsmaktens assessor.

Tillstånds- och tillsynsverket för social- och hälsovården (Valvira), i egenskap av centralt ämbetsverk, och regionförvaltningsverken, inom respektive verksamhetsområde, övervakar att social- och hälsojärnsterne är lagenliga, att tjänsterne tillhandahålls och att de är av adekvat kvalitet.

Alla ovan nämnda tillsynsmyndigheter har lagfästa rättigheter att inspektera förvaringsplatser för frihetsberövade inom sina egna verksamhetsområden.

Enligt punkt 2 f i artikeln ska när det finns en misstanke om påtvingat försvinnande, personer med ett legitimt intresse, såsom den frihetsberövades släktingar, deras representanter eller ombud ha rätt att inleda en rättegång så att domstolen utan dröjsmål kan avgöra om frihetsberövandet är lagligt och om det inte är det, besluta att personen ska frigges. Lagstiftningen i Finland känner inte till exakt samma rätt, även om underpunkten kan anses lämna rum för tolkning. I sig kan t.ex. en person som vårdnadshavare, intressebevakare eller advokat att ha allmän behörighet att företräda och föra talan. Om ett brott misstänks vid försvinnandet, kan en anhörig göra en brottsanmälan, via vilken ärendet kan gå vidare till domstolsbehandling. Det är också möjligt att t.ex. anföra klagomål hos de högsta laglighetsövervakarna.

Artikel 18. I artikeln bestäms det vilka uppgifter som ska lämnas till personer med ett legitimt intresse av uppgifterna, såsom den frihetsberövades släktingar, deras representanter eller ombud. Punkt 1 innehåller en detaljerad förteckning över de uppgifter som åtminstone ska lämnas. Förteckningen innefattar de i artikel 17.3 nämnda uppgifter som åtminstone ska ingå i de register som avses i den punkten, med undantag för grunderna för frihetsberövandet. Rätten att få uppgifter kan emellertid begränsas av artiklarna 19 och 20.

På rätten att få uppgifter ur myndighetsregister tillämpas offentlighetslagen. I princip är myndighetshandlingar offentliga, om inte något annat föreskrivs (1 §). I 24 § 1 mom. finns en förteckning över sekretessbelagda myndighetshandlingar. Sådana är enligt 28 punkten bland annat register med uppgifter om en dömd, en häktad eller en person som annars berövats sin frihet. Trots kravet på sekretess är det enligt bestämmelsen möjligt att lämna ut sådana uppgifter, om det inte är uppenbart att utlämnandet av uppgifter inte äventyrar personens framtida försörjning, anpassning i samhället eller säkerhet, och om det finns grundad anledning att lämna ut uppgiften. Även hälsorelaterade uppgifter är sekretessbelagda enligt 25 punkten, även om det på det sätt som beskrivs ovan i samband med artikel 17 finns särskilda bestämmelser om behandlingen av sådana uppgifter.

Trots skillnaderna mellan hur saken uttryckts bör det finnas skäl att tolka denna punkt i konventionen så att det är fråga om partsoffentlighet och inte om allmän offentlighet. En part och dennes ombud har rätt att få i övrigt sekretessbelagda uppgifter med stöd av 11 § i offentlighetslagen. Med part avses den som i ett ärende är sökande eller anför besvär eller någon annan vars rätt, fördel eller skyldighet ärendet gäller. En i konventionen avsedd person som har laglig rätt till uppgifter kan a priori anses kunna jämföras med en part. I och för sig garanterar offentlighetslagen inte direkt de anhöriga rätt att få uppgifter, utan de anhöriga måste i så fall ha partsställning. Exempelvis har högsta förvaltningsdomstolen har ansett att föräldrarna i vissa fall är parter (HFD 2021: 9).

Skillnaden kan dock anses vara sådan att det räcker med prövning från fall till fall vid tillämpningen av offentlighetslagen och det behövs därför ingen lagändring. För det första kan ett motiverat syfte att utreda ett misstänkt påtvingat försvinnande och den begärandes förhållande till fången beaktas vid bedömningen av klausulen om skaderekvisit i 24 § 28 punkten i offentlighetslagen. För det andra torde konventionens bestämmelser kunna beaktas vid bedömningen av en parts rätt till information enligt 11 § i offentlighetslagen. I praktiken har Brottspåföljdsmyndigheten också infört ett brevförfarande genom vilket en person kan försöka få kontakt trots att han eller hon inte vet om en annan person är i fängelse (<https://www.rikosseuraamus.fi/sv/index/yhteystiedot/yhteysvankiin.html>). När det gäller fullgörandet av avtalsförpliktelserna torde man dessutom kunna beakta rättegångshandlingars offentlighet. Om en handling ingår i rättegångsmaterialet, gäller beträffande en parts rätt att ta del av handlingen vad som bestäms i lagen om offentlighet vid rättegång i allmänna domstolar (370/2007) och i lagen om offentlighet vid rättegång i förvaltningsdomstolar (381/2007). Med stöd av den första grunden är information om slutresultatet av avgörandet, så som ett fängelsestraff, offentlig information (24 § 2 mom.).

Bestämmelserna i 4 kap. 15 § i förundersökningslagen tillämpas på rätten för en part vid förundersökning att ta del av handlingar som har företetts eller upprättats i samband med förundersökningen.

Lagen om patientens ställning och rättigheter innehåller bestämmelser om rätten för patientens lagliga företrädare eller en nära anhörig eller någon annan närstående person att få uppgifter. Enligt huvudregeln är uppgifterna i journalhandlingar sekretessbelagda. Lagens 13 § 3 mom. innehåller en förteckning över de grunder på vilka uppgifter undantagsvis får lämnas ut till utomstående. Också lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården kan bli tillämplig. Lagens 3 kap. gäller sekretess och utlämnande av sekretessbelagda uppgifter. Också lagen om elektronisk behandling av kunduppgifter inom social- och hälsovården innehåller bestämmelser om behandling och utlämnande av patientuppgifter. Ordlandet av hälso- och sjukvård för häktade och fångar i fängelse hör till Enheten för hälso- och sjukvård för fångar, som är underställd Institutet för hälsa och välfärd. I lagen om Enheten för hälso- och sjukvård för fångar föreskrivs om enhetens verksamhet (1635/2015).

När det gäller genomförandet av den aktuella punkten är också artikel 20, som behandlas nedan och som definierar undantagen från rätten till information, av betydelse. Utgångspunkten kan nämligen anses vara att de fångar som är klienter hos Brottsförhållningsmyndigheten befinner sig i en sådan situation som avses i artikel 20, dvs. de har lagens skydd och domstolsmyndigheterna övervakar frihetsberövandet, och en begränsning av rätten till information är helt nödvändig med tanke på personens integritet i enlighet med vad som föreskrivs i lag.

Bestämmelser om underrättelse om gripande och frihetsberövande finns i 2 kap. 4 § 2 mom. i tvångsmedelslagen och 2 kap. 2 § i lagen om behandlingen av personer i förvar hos polisen. I 2 kap. 2 § 4 mom. föreskrivs om intagning i fängelse av häktad och i 4 kap. 2 § 3 mom. i fängelselagen finns motsvarande bestämmelser om intagning av fånge.

De parter som så önskar kan tillåta en mer omfattande rätt till information än vad som anges i artikel 18.

I punkt 2 finns bestämmelser om att lämpliga åtgärder ska vidtas för att skydda de personer som avses i punkt 1 samt personer som deltar i undersökningen från dålig behandling, hotelser eller straff på grund av att de söker uppgifter om någon som har frihetsberövats. De nationella bestämmelserna om skyldigheten att skydda beskrivs i samband med artikel 12.

Artikel 19. Artikel 19.1 gäller behandlingen av personuppgifter som samlas in eller överförs för sökandet av en försvunnen person. Uppgifterna får inte användas eller göras tillgängliga för andra ändamål än för att söka den försvunna personen. Uppgifterna får emellertid också användas för en straffprocess eller för att utöva rätten att få ersättning. Punkten gäller således ändamålet med behandlingen av personuppgifter och användning av uppgifterna på nytt.

Som allmän lag för behandling av personuppgifter gäller EU:s dataskyddsförordning. Uppgifter om hälsa och genetiska uppgifter för att entydigt identifiera en fysisk person är sådana särskilda kategorier av personuppgifter som avses i artikel 9.1 i dataskyddsförordningen. En av principerna för behandling av personuppgifter enligt artikel 5 i förordningen är ändamålsbegränsning. Personuppgifter ska samlas in för särskilda, uttryckligt angivna och berättigade ändamål och får inte senare behandlas på ett sätt som är oförenligt med dessa ändamål. Närmare bestämmelser om behandling som är förenlig med ändamålen finns i artikel 6.4 och om undantag från principen i artikel 23 i samma förordning. Den allmänna dataskyddsförordningen kompletteras av den nationella dataskyddslagen och bestämmelserna i speciallagstiftningen. Det finns egna bestäm-

melser om behandlingen av personuppgifter i polisens verksamhet, vid åtal för brott och verkställighet av straffrättsliga påföljder: dataskyddsdirektivet för brottsbekämpande myndigheter och lagen om behandling av personuppgifter i brottmål och vid upprätthållandet av den nationella säkerheten (1054/2018, nedan dataskyddslagen avseende brottmål). Bestämmelser om utlämnande av sekretessbelagda uppgifter till en annan myndighet finns i 29 § i offentlighetslagen och i speciallagar.

Sådan behandling av personuppgifter som avses i punkten kan delas in i tre etapper: insamling av uppgifter för att söka en försvunnen person, användning av uppgifterna för att söka personen och ny användning av uppgifterna i en straffprocess och för ansökan om ersättning.

En av polisens uppgifter enligt 1 § i polislagen är vidta de åtgärder som behövs för att finna en försvunnen person. I 16 § i lagen om behandling av personuppgifter i polisens verksamhet finns en specialbestämmelse om polisens rätt att trots sekretessbestämmelserna få uppgifter ur vissa register och informationssystem. På det sätt som beskrivs ovan är en av de allmänna principerna för behandlingen av personuppgifter i polisens verksamhet ändamålsbegränsning. I lagens 15 § finns bestämmelser om behandling av uppgifter som hör till särskilda kategorier av personuppgifter såsom uppgifter om ett offer som förblivit oidentifierat.

Användningen av uppgifterna på nytt deras användning i en straffprocess och för ansökan om ersättning. Till denna del får uppgifterna användas av de behöriga myndigheterna och av de offer för påtvingat försvinnande som avses i konventionen. Sådan återanvändning kan anses vara behandling som är förenlig med det ursprungliga ändamålet. Återanvändningen kan anses vara noggrant avgränsad samt nödvändig och proportionerlig med avseende på lagföring och tillgodoseende av offrets rättigheter. Punkten förutsätter inte heller till denna del ändringar i den nationella lagstiftningen. Personuppgifter som behandlas i samband med en straffprocess kan behandlas i enlighet med 1 § 1 mom. 3 punkten i dataskyddslagen avseende brottmål till den del det är nödvändigt för att den behöriga myndigheten ska kunna utföra en uppgift som avses i den punkten. Offren har å sin sida på det sätt som beskrivs ovan i samband med artikel 18 rätt att i egenskap av parter få ta del av myndighetshandlingar, oavsett om de är offentliga eller sekretessbelagda.

Enligt punkt 2 får insamling, behandling, användning och lagring av personuppgifter, inklusive medicinska och genetiska uppgifter, inte kränka eller orsaka en kränkning av de mänskliga rättigheterna, de grundläggande friheterna eller individens människovärde. Skyddet för personuppgifter och skyddet för privatlivet regleras bland annat i 10 § i grundlagen, artiklarna 7 och 8 i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna och artikel 8 i Europakonventionen. Det finns heltäckande lagstiftning om behandlingen av personuppgifter till skydd för den registrerades rättigheter.

Artikel 20. I artikeln finns bestämmelser om begränsning av rätten att få uppgifter enligt artikel 18 och om rättsmedlen i sådana fall. Endast om en person har lagens skydd och domstolsmyndigheterna övervakar frihetsberövandet, kan rätten att få uppgifter undantagsvis begränsas när det är helt nödvändigt, det finns bestämmelser om det i lag och överlåtandet skulle påverka personens integritet eller säkerhet negativt eller hindra en brottsutredning, eller på grund av andra liknande skäl enligt lag, tillämplig internationell rätt och målen för konventionen, står det i punkt 1.

Rätten att få uppgifter behandlas ovan i samband med artikel 18. I 11 § 2 mom. i offentlighetslagen föreskrivs det om förutsättningarna för att begränsa partsoffentligheten. I Finland är hu-

vudregeln att myndighetshandlingar är offentliga. I 24 § i offentlighetslagen föreskrivs om sekretessbelagda myndighetshandlingar. I dessa fall finns det särskild grund för sekretess. När det gäller fångar sammanhänger detta i allmänhet med integritetsaspekter.

I punkt 2 finns bestämmelser om rätten till ett effektivt rättsskydd. Bestämmelser om begäran om att få ta del av en handling finns i 13 § och om beslut om att en handling lämnas ut i 14 § i offentlighetslagen. Enligt dess 33 § tillämpas lagen om rättegång i förvaltningsärenden (808/2019 vid sökande av ändring. På sökande av ändring i ärenden som gäller rättegångens offentlighet tillämpas vad som föreskrivs i lagen om offentlighet vid rättegång i allmänna domstolar och i lagen om offentlighet vid rättegång i förvaltningsdomstolar. Speciallagstiftningen innehåller egna bestämmelser om sökande av ändring.

Artikel 21. Artikeln förutsätter att parterna säkerställer att frihetsberövade frigges på ett sådant sätt att frigivningen registreras på ett tillförlitligt sätt och att den kan verifieras i efterhand. De frigivna personerna ska kunna utöva sina rättigheter till fullo och deras fysiska integritet ska säkerställas. En persons handlingsförmåga får alltså inte begränsas i onödan och med avsikt. Artikeln begränsar dock inte de skyldigheter som den nationella lagstiftningen ålägger en sådan person. De kan vara kopplade exempelvis till villkorlig frihet eller olika verksamhetsförbud.

Den uppgift som anges i artikeln hör till registermyndigheten enligt artikel 17. I detta avseende hänvisas det till artikel 17.3 och till genomgången ovan. Rättigheterna för frigivna begränsas inte i Finland på det sätt som artikeln förbjuder.

Artikel 22. I artikeln föreskrivs det om straffbarheten för vissa accessoriska gärningar. Punkten verkar inte uttryckligen kräva att gärningar görs straffbara, utan det räcker med att ålägga vissa påföljder. Det är emellertid fråga om sådana gärningar som i Finland typiskt sett omfattas av straffrättsligt ansvar.

Enligt led a ska det vara straffbart att fördröja eller förhindra tillgång till det rättsskydd som avses i artikel 17.2 f och artikel 20.2. Det första gäller möjligheten att inleda en rättegång så att domstolen kan avgöra om ett frihetsberövande är lagligt och det andra rättsskydd när det gäller att få uppgifter.

Förvarande av frihetsberövade personer är en myndighetsuppgift och i det andra fallet är det fråga om myndighetshandlingar. Det innebär att det i så fall är en tjänsteman som gör sig skyldig till de gärningar som nämns i led a. Således blir bestämmelserna om tjänstebrott i 40 kap. i strafflagen tillämpliga. Det kan exempelvis vara fråga om missbruk av tjänsteställning eller brott mot tjänsteplikt.

Enligt led b ska det vara straffbart att inte registrera ett frihetsberövande eller att registrera sådana uppgifter som den registeransvariga tjänstemannen vet eller borde veta att är inkorrekta. Också här kan bestämmelserna om tjänstebrott bli tillämpliga.

Led c gäller vägran att tillhandahålla uppgifter om frihetsberövandet eller tillhandahållande av felaktiga uppgifter trots att de rättsliga förutsättningarna för att tillhandahålla uppgifter uppfylls. Utöver tjänstebrott i 40 kap. i strafflagen kan det också röra sig om registeranteckningsbrott enligt 16 kap. 7 § eller ingivande av osant intyg till myndighet enligt 16 kap. 8 § i strafflagen. Beroende på situationen kan också många av bestämmelserna om brott mot rättskipning i 15 kap. i strafflagen bli aktuella i fråga om artikeln.

Artikel 23. Punkt 1 gäller parternas skyldighet att utbilda tjänstemän och andra anställda i fråga om innehållet i konventionen.

Grundutbildning, kompletteringsbildningen och vidareutbildningen för poliser inbegriper utbildning om grundläggande fri- och rättigheter och mänskliga rättigheter. Bland annat ingår genomgång av de viktigaste människorättskonventionerna och deras innehåll. Också grundutbildningen och fortbildningen vid Gräns- och sjöbevakningsskolan inbegriper sådan utbildning. Riksåklagarämbetet svarar för vidareutbildningen och kompletteringsutbildningen för åklagarna. Utbildningen om de grundläggande och mänskliga rättigheterna för militärpersoner fokuserar på humanitär rätt och etisk undervisning. Utbildningen inom brottspåföljdssektorn innefattar omfattande undervisning om grundläggande och mänskliga rättigheter, laglighetsutbildning och etisk undervisning. Också anställda vid domstolar och Migrationsverket utbildas. När det gäller social- och hälsovårdssektorn ges utbildning bland annat till personalen vid Tillstånds- och tillsynsverket för social- och hälsovården, samt vid regionförvaltningsverken.

Konsekvenserna av utbildningsskyldigheten har behandlats ovan i samband med konsekvensbedömningen.

Enligt punkt 2 ska parterna säkerställa att sådana befallningar eller instruktioner som beordrar, godkänner eller uppmuntrar påtvingade försvinnanden är förbjudna. De ska också säkerställa att den som vägrar följa en sådan befallning inte bestraffas. Detta behandlas ovan i samband med artikel 6.

Bestämmelserna i punkt 3 innebär att de som nämns i punkt 1 ska ha skyldighet och faktisk möjlighet att anmäla det till myndigheter om de misstänker att påtvingat försvinnande har ägt rum eller planeras.

Syftet med artikeln är att se till att myndigheterna i konventionsstaterna har tillräcklig kunskap och förmåga att ingripa i påtvingade försvinnanden och att utreda och förebygga dem. Detta förutsätter att de persongrupper som nämns i punkt 1 utbildas om konventionens innehåll och i bekämpningen av påtvingade försvinnanden. I fråga om anmälningsplikten hänvisas det till det som sägs om tjänstebrott i samband med artikel 6.

Artikel 24. I punkt 1 definieras begreppet offer i den mening som avses i konventionen. Med offer avses förutom den försvunna personen också en person som har lidit skada som en direkt följd av ett påtvingat försvinnande.

I finsk lagstiftning finns ingen definition av målsägande, eftersom det inte är möjligt att ge en uttömmande definition av begreppet. Begreppet målsägande har dock avgränsats närmare via juridiken och rättspraxis. Som målsägande betraktas allmänt taget den som innehar det skyddsobjekt som kränkts eller äventyrats genom ett brott eller den för vilken det uppkommit ett privaträttsligt anspråk direkt via ett brott. Även om målsägande inte har definierats i nationell lagstiftning, är definitionen av målsägande i rättspraxis i princip mer omfattande än definitionen av offer i konventionen. En målsägandes rättigheter enligt nationell lagstiftning är inte begränsade till sådana personer som lidit direkt skada på grund av ett brott, utan som målsägande betraktas också den som innehar det skyddsobjekt som kränkts eller äventyrats. Också en juridisk person kan vara målsägande, även om detta sannolikt är otypiskt i samband med påtvingat försvinnande.

Enligt punkt 2 har de offer som avses i punkt 1 rätt att känna till omständigheterna kring det påtvingade försvinnandet, få information om hur undersökningen av försvinnandet fortskrider och resultaten av den och om den försvunna personens öde. Rätten att uppgifter behandlas ovan i samband med artiklarna 17–20.

Enligt punkt 3 ska en part vidta alla ändamålsenliga åtgärder för att leta efter, lokalisera och frigöra försvunna personer. Om en försvunnen person är död ska motsvarande åtgärder vidtas för att ta reda på var kvarlevorna finns. I förekommande fall ska kvarlevorna återlämnas till de anhöriga och behandlas med vederbörlig respekt. I fråga om punkten hänvisas det till vad som sägs om förundersökning i samband med artiklarna 10 och 12. Dessutom ska polisen enligt 1 § 2 mom. i polislagen vidta de åtgärder som behövs för att finna en personen, om det finns grundad anledning att anta att personen har försvunnit eller råkat ut för en olycka.

Punkt 4 förutsätter att konventionsstaterna har lagstiftning som garanterar de offer som avses i punkt 1 rätt att få gottgörelse samt skälig och omedelbar, rättvis och tillräcklig kompensation. Kompensationen ska stå i rätt proportion till det brott som begåtts. I punkt 5 preciseras det vad som avses med gottgörelse i punkt 4. Ersättning ska ges för materiell och immateriell skada och dessutom ska i förekommande fall exempelvis de rättigheter återställas som personen förlorade till följd av det påtvingade försvinnandet, de rehabiliteras som behöver rehabilitering samt personens heder och anseende återställas. Staten måste också kunna garantera att brottet inte upprepas.

I Finland har målsäganden rätt att få ersättning till fullt belopp för skada som orsakats av ett uppsåtligt brott. Brottsoffret har i egenskap av målsägande i ett brottmål rätt att av gärningsmannen också få ersättning för sina rättegångskostnader till den del de inte betalas av statens medel i enlighet med rättshjälpslagen eller offret inte får ersättning för dem någon annanstans. Målsäganden kan hävda sina rättigheter bättre genom att anlita rättegångsbiträde och om ett skadeståndsyrkande som grundar sig på brott kan framställas vid behandlingen av ett brottmål som anhängiggjorts av en allmän åklagare utan att målsäganden behöver inleda en separat rättegång om skadestånd.

Det allmänna skadeståndsansvaret och den skada som ska ersättas grundar sig på skadeståndslagen (412/1974). Skadeståndslagen täcker i princip de materiella och immateriella skador som den försvunne orsakats och som enligt artikeln ska ersättas. Enligt 5 kap. 1 § i skadeståndslagen omfattar skadeståndet gottgörelse för person- och sakskada samt under de förutsättningar som anges i 4 a och 6 § gottgörelse för lidande. Om skadan orsakats genom en straffbar handling omfattar skadeståndet gottgörelse även för så kallad ren ekonomisk skada. Med stöd av lagens 5 kap. 6 § har att den skadelidande rätt till ersättning för lidande som orsakats av en kränkning bland annat när personens frihet har kränkts genom en straffbar handling. I skadeståndslagen finns inga bestämmelser om de former av gottgörelse som nämns i artikel 5 men med stöd av lagstiftningen om social- och hälsovårdssektorn kan exempelvis rehabiliteringskostnader ersättas.

På det sätt som närmare föreskrivs i den lagen omfattar skadestånd på grund av brott gottgörelse för person- och sakskada och för det lidande som brottet orsakat. Offret får emellertid inte alltid full ersättning med stöd av brottsskadelagen eftersom det i lagen i fråga har fastställts maximibelopp för vissa ersättningsslag och till exempel är ersättningen för lidande högst 3600 euro i fråga om brott mot personlig integritet, som också påtvingat försvinnande kan anses vara.

Kommittén har i sin rekommendationspraxis betonat att alla som har lidit skada som en direkt följd av påtvingat försvinnande har rätt till gottgörelse och ersättning enligt artikeln (se t.ex. CED/C/PER/CO/1, stycke 29 (a)). Detta betyder emellertid inte att gottgörelsen och ersättningen nödvändigtvis är likadan till sitt innehåll i alla fall. Denna artikel kan inte anses vara förpliktande och dessutom har kommittén i sin rekommendationspraxis framfört att individuella särdrag ska beaktas vid fastställandet (se t.ex. CED/C/SVK/CO/1, stycke 25). I Finland fastställs ersättningsbeloppen från fall till fall. I skadeståndslagen föreskrivs dessutom särskilt om situat-

ioner där en tredje part har rätt att få ersättning för skada som någon annan har lidit. Bestämmelser om detta finns i lagens 5 kap. 2 d (närståendes rätt till ersättning för nödvändiga kostnader och inkomstförlust som vårderna av den skadelidande orsakat dem), 3 § (begravningskostnader och därtill anslutna kostnader), 4 (förlust av underhåll), 4a (lidande som dödsfallet orsakat närstående) och 4b (rätt till ersättning för inkomstförlust som beror på personskada samt ersättning för sjukvårdskostnader).

Kommittén har i sin rekommendationspraxis ansett att offren ska ha rätt till gottgörelse, sociala förmåner eller andra former av ersättning utan att behöva visa att den försvunna personen har avlidit (CED/C/HND/CO/1, stycke 39) och även om det inte har inletts någon straffprocess som gäller påtvingat försvinnande (CED/C/ESP/CO/1, stycke 30). På det sätt som nämns ovan förutsätter vissa skadestånd till anhöriga enligt skadeståndslagen att personen avlider i stället för att försvinna. I Finlands skadeståndsrätt har man förhållit sig restriktivt till rätten till ersättning för andra än direkt skadelidande. Å andra sidan tryggas de anhörigas ställning inte i första hand genom skadestånd utan genom systemet för social trygghet.

På barnoffer tillämpas den relevanta bestämmelserna i barnskyddslagen och annan tillämplig lagstiftning och andra tillämpliga förfaranden. Barnskyddslagen ger myndigheterna möjlighet att vid behov ingripa i en minderårigs livssituation. Utgångspunkten för lagen är barnets bästa och välfärd.

Justitieministeriet och polismyndigheterna har utarbetat olika anvisningar för brottsoffer. Ministeriet har bland annat tagit fram en skriftlig broschyr för brottsoffer. Broschyren innehåller heltäckande information om exempelvis de stödtjänster som finns och om handläggningsskedena i brottmål. Broschyren finns bland annat på justitieministeriets och polisens webbsidor. Den har publicerats på svenska, engelska, ryska, samiska, somali och arabiska samt på lättläst finska och svenska. Dessutom har brottsofferjouren med stöd av justitieministeriet publicerat olika broschyrer för brottsoffer, och på dess webbplats (www.riku.fi) finns olika anvisningar. Justitieministeriet har också publicerat handboken ”Barn som brottsoffer”.

Enligt punkt 6 ska parterna vidta ändamålsenliga åtgärder beträffande den juridiska ställningen hos de försvunna personer vilkas öde inte har utretts, samt hos deras släktingar, bland annat i fråga om social trygghet, ekonomiska frågor, familjerättsliga frågor och äganderätt.

I fråga om den punkten blir bland annat lagstiftningen om socialvård och social trygghet tillämplig. Genom socialvårdslagen (1301/2014) främjas och upprätthålls människors välfärd och sociala trygghet (1 §). Den innehåller bestämmelser bland annat om tryggande av nödvändig omsorg och försörjning samt om rådgivning och handledning. Socialservice ska ordnas bland annat för stödbehov på grund av närstående- och familjevåld samt annat våld eller annan illa-behandling samt för stödbehov i anslutning till akuta krissituationer (11 §). Det är kommunerna som ansvarar för att ordna socialservicen.

Bestämmelser om dödförklaring av försvunna personer finns i lagen om dödförklaring (127/2005). Kommittén har rekommenderat att en person som fallit offer för påtvingat försvinnande inte ska dödförklaras innan hans eller hennes öde har utretts (se t.ex. CED/C/NLD/CO/1, skäl 34).

Punkt 7 gäller utövande av föreningsfriheten. Alla ska ha rätt att bilda och medverka i organisationer och samfund som försöker utreda försvunna personers öde och hjälpa offer för påtvingade försvinnanden. Föreningsfriheten garanteras i grundlagen och som en mänsklig rättighet. Närmare bestämmelser om bildandet av en förening finns i föreningslagen (503/1989).

Artikel 25. Artikeln innehåller bestämmelser om särskilda situationer som gäller barn.

Enligt punkt 1 a ska parterna kriminalisera bortförande av barn som blivit offer för påtvingat försvinnande, barn vars far, mor eller lagliga vårdnadshavare blivit offer för påtvingat försvinnande eller barn som fötts under den tid modern som blivit offer för påtvingat försvinnande varit i fångenskap. Kommittén mot påtvingade försvinnanden har även till denna del rekommenderat särskilda straffbestämmelser vid genomförandet av konventionen. (t.ex. CED/C/FRA/CO/1, stycke 37 och CED/C/DEU/CO/1, stycke 29).

Led a säger inte vad som avses med ”bortförande” och därmed kan avtalsparterna själva bestämma det. Sådan verksamhet kännetecknas vanligen av frihetsberövande, och därför kan bestämmelserna om frihetsberövande i 25 kap. 1 och 2 § i strafflagen bli tillämpliga. Även om gärningsmannen enligt ledet i fråga i princip kan vara vem som helst, är det i praktiken tjänstemän som gör sig skyldiga till sådana gärningar, varvid även i detta fall bestämmelserna i 40 kap. i strafflagen kan bli tillämpliga.

Enligt led b ska förfalskning, hemlighållande eller förstörande av handlingar som bestyrker identiteten hos barn som avses i led a kriminaliseras. De bestämmelser i strafflagen som ska tillämpas i dessa fall är bestämmelserna om förfalskning i 33 kap. och om skadegörelse i 35 kap. och, när gärningsmannen är tjänsteman, eventuellt också bestämmelserna i 40 kap. Eventuellt kan också ett registeranteckningsbrott enligt 16 kap. 7 § i strafflagen, förstörande av bevismedel som är i en myndighets besittning enligt 12 § i samma kapitel eller besittningsintrång enligt 28 kap. 11 § komma i fråga.

Enligt punkt 2 ska varje part vidta nödvändiga åtgärder för att leta efter och identifiera barn som avses i punkt 1 a och för att återlämna dem till sina ursprungliga familjer i enlighet med rättsliga förfaranden och tillämpliga internationella konventioner. I fråga om detta hänvisas det till vad som sägs i samband med artiklarna 10 och 12. Frågan om återlämnande av barn till sina ursprungliga föräldrar behandlas närmare nedan i samband med punkt 4.

I punkt 3 finns bestämmelser om att parterna ska bistå varandra. I fråga om detta hänvisas det till vad som sägs i samband med artiklarna 14–18.

Punkt 4 gäller rätten för de barn som avses i artikeln att behålla eller återfå sin identitet, inklusive nationalitet, namn och familjeförhållanden på det sätt de definieras i lag. Enligt punkten ska adoption eller placering av barn vid behov hävas.

Konventionen om barnets rättigheter ska beaktas vid bedömningar som påverkar barnets rättigheter. Beslutsfattandet enligt barnskyddslagen styrs i högsta grad av barnets bästa. Om barnets situation eller förhållanden förändras ska ett beslut om placering enligt barnskyddslagen omprövas. Enligt exempelvis 47 § 2 mom. i barnskyddslagen, som gäller omhändertagandets varaktighet och när omhändertagandet upphör, ska den socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter bedöma förutsättningarna för fortsatt omhändertagande i samband med att klientplanen ses över, när barnet eller vårdnadshavaren ansöker om att omhändertagandet ska avslutas eller när det i övrigt visar sig behövt.

I fråga om adoptioner har man i Finland utgått från att fokus för att beakta barnets bästa ska ligga på förhandskontroll. I detta syfte föreskrivs det i adoptionslagen om adoptionsrådgivning och internationell adoptionstjänst. De nämnda bestämmelserna innebär att det alltid deltar en myndighet eller ett organ som fått tillstånd av en myndighet i beredningen av ett adoptions-

ärende. Redan innan beslut fattas om adoption undersöks det om barnet rättsligt sett kan adopteras och inte är offer för exempelvis kidnappning eller människohandel. På detta sätt strävar man efter att säkerställa att bland annat de situationer som avses i punkten inte alls förekommer.

Däremot är det inte möjligt att upphäva en adoption. Möjligheten att häva en adoption har dryftats bland annat i regeringens proposition till riksdagen om revidering av adoptionslagstiftningen (RP 147/1978 rd). Sedan dess har det i vår adoptionslagstiftning funnits en central princip om att ett adoptionsbaserat förhållande mellan ett barn och förälder inte kan hävas. Ett varaktigt adoptionsförhållande har ansetts vara förenligt med barnets bästa. Det har dock varit möjligt att i Finland erkänna hävning av en utländsk adoption i enlighet med 68 § i adoptionslagen.

Enligt den gällande adoptionslagstiftningen kan en adoption således inte hävas efter det att den har fastställts. I undantagsfall kan högsta domstolen med stöd av bestämmelserna om extraordinärt ändringssökande upphäva ett adoptionsbeslut (se t.ex. HD 2021:37, HD 2005:64 och HD 2014:19). Ett rättsläge som uppstår genom adoption kan också ändras genom att barnet adopteras på nytt, om förutsättningarna för adoption är uppfyllda.

Artikeln lämnar i viss mån rum för tolkning i fråga om det förfarande för upphävande som den förpliktar till. Utifrån genomföranderapporterna till kommittén kan man konstatera att parterna har tolkat kravet olika. Vissa har ett uttryckligt hävningsförfarande medan andra har gått in för andra medel. Genomföranderapporterna tyder emellertid på att skillnaderna kan bero på tidigare nationella lösningar och konventionen har inte i nämnvärd grad ändrat på de lösningar som staterna har valt.

Kommittén har dock konsekvent rekommenderat en explicit möjlighet att häva adoption som föregåtts av påtvingat försvinnande. Kommittén har t.ex. inte ansett att ett förfarande som kan jämföras med extraordinärt ändringssökande är tillräckligt, om inte en uttrycklig grund för detta har varit påtvingat försvinnande (CED/C/FRA/CO/1, stycke 37 och CED/C/FRA/OAI/1, styckena 15 och 16). Inte heller det allmänna förfarandet för hävning av adoption som inte särskilt gäller påtvingande försvinnanden har varit tillräckligt (CED/C/NLD/CO/1, styckena 38 och 39). Således är Finlands extraordinära ändringssökande sannolikt inte ett tillräckligt medel för att uppfylla förpliktelseerna i konventionen.

Enligt 2 § i adoptionslagen ska vid alla beslut och andra åtgärder som gäller adoption av ett minderårigt barn barnets bästa komma i främsta rummet. På denna grund kunde man försvara en sådan tolkning att möjligheten till ny adoption när barnets bästa kräver det skulle vara ett tillfredsställande förfarande med avseende på artikelns 4 punkt. Mot en sådan tolkning talar emellertid det faktum att upphävandeförfarandet över huvud taget riktar sig mot stater med ett adoptionsförfarande. Också kommitténs ovan nämnda rekommendationer om att ett förfarande uttryckligen borde gälla fall av påtvingat försvinnande talar mot tolkningen. Sålunda är uppenbart inte möjlighet till ny adoption ett tillräckligt förfarande.

Konventionen innebär att den nationella lagstiftningen således skulle behöva ändras, men under beredningen ansågs det emellertid att det nuvarande rättsläget är förenligt med barnets bästa. Därför är avsikten att Finland gör en reservation till denna del.

Också vissa reella argument talar för reservationen. För det första är det inte helt klart vilket förfarande för hävning som är förenligt med konventionen. En reservation kan göras endast före ratificeringen. Efter ratificeringen kan reservationer inte längre göras, utan i konfliktsituationer måste den nationella lagstiftningen ändras. En reservation kan däremot återtas efter ratificeringen om det anses motiverat. För det andra, även om konventionen betonar att barnets bästa ska komma i främsta rummet, kan ett separat förfarande för hävning av beslut vid påtvingande

försvinnanden leda till en tillämpningspraxis där utgångspunkten för bedömningen är hävningen av adoptionen. Detta kan vara fallet, eftersom regleringen kan tolkas med fördragsbakgrund med betoning på konventionens mål att eliminera konsekvenserna av påtvingande försvinnanden. När det gäller barn avspeglas detta mål t.ex. i kommitténs tämligen långtgående rekommendation om att det ska inrättas en DNA-databas över försvunna barn och unga (CED/C/HND/CO/1, stycke 43.)

Enligt punkt 5 ska i alla situationer, särskilt i alla ärenden som gäller den artikeln, i första hand barnets intressen beaktas, och ett barn som själv kan bilda sig en egen åsikt ska ha rätt att fritt uttrycka den, varvid barnets uppfattning ska ges tillbörlig relevans enligt barnets ålder och utvecklingsstadium.

Enligt 2 § i adoptionslagen ska barnets bästa komma i främsta rummet. Enligt 3 § ska barnets önskemål och åsikter beaktas i enlighet med barnets ålder och utvecklingsnivå när det avgörs om ett minderårigt barn ska adopteras.

Vid bedömningen av behovet av barnskydd och vid genomförandet av barnskydd ska barnets bästa beaktas i första hand, står det i 4 § i barnskyddslagen. Vid bedömningen av barnets bästa ska uppmärksamhet fästas vid hur olika åtgärdsalternativ och lösningar garanterar barnet en harmonisk utveckling och välfärd samt nära och fortgående mänskliga relationer, möjlighet till förståelse och omhet samt övervakning och omsorg i enlighet med ålder och utvecklingsnivå, en utbildning som motsvarar barnets anlag och önskemål, en trygg uppväxtmiljö samt fysisk och psykisk integritet, utveckling till självständighet och mognad till ansvarsfullhet, möjlighet att delta och påverka i frågor som gäller barnet självt och hänsyn till språklig, kulturell och religiös bakgrund.

När ett barn är brottsoffer beaktas barnets bästa genom att brottmålet behandlas och målsäganden bemöts med beaktande av offrets unga ålder och genom att behandlingen främjar att målsäganden kan hävda sina rättigheter. Bestämmelser om bemötande av barn vid förundersökning finns i 4 kap. 7 § i förundersökningslagen.

6.2 Del II: Artiklarna 26–36

Artikel 26. I artikeln föreskrivs det om upprättande av en kommitté mot påtvingade försvinnanden, kommitténs sammansättning, val av kommittémedlemmar, medlemmarnas mandatperioder, byte av medlemmar och kommitténs arbetsordning. I artikeln anges också om de tjänster som Förenta nationernas generalsekreterare tillhandahåller kommittén med. Artikeln innehåller också bestämmelser om lätnader, privilegier och friheter för medlemmarna och om parternas samarbete med och bistånd till kommittén.

Artikel 27. I artikeln föreskrivs det om en partskonferens som ska utvärdera om kommitténs uppdrag bör överföras till ett annat organ. Partskonferensen ordnades 2016. Konferensen godkändes enhälligt en förklaring om att kommittén ska fortsätta övervaka konventionen som ett självständigt organ på det sätt som anges i artiklarna 28–36 i konventionen.

Artikel 28. Artikeln gäller om kommitténs samarbete med andra aktörer.

Artikel 29. I artikeln föreskrivs det om varje parts skyldighet att lämna rapport om de åtgärder den vidtagit för att genomföra sina skyldigheter enligt konventionen. Rapporten ska upprättas inom två år från konventionstillträdet. Också Finland ska lämna en sådan rapport. Kommittén

granskar varje rapport och kommer med sådana kommentarer, slutsatser eller rekommendationer som den anser vara motiverade. Kommittén kan också be parterna lämna ytterligare information om genomförandet av konventionen.

Artikel 30. Artikeln gäller brådskanie begäranden till kommittén om att söka efter och finna en försvunnen person. I artikeln föreskrivs det om vem som får framställa begäran och om upptagande av meddelandet till behandling, givande av rekommendationer och begäran om åtgärder och om kommitténs samarbete med den berörda parten.

Artikel 31. Artikeln gäller förfarandet för meddelanden från enskilda. I artikeln finns bestämmelser om förutsättningarna för att ett meddelande från en enskild person ska kunna tas emot och undersökas och om behandlingen av ett sådant klagomål, inklusive en brådskanie begäran om åtgärder till den berörda parten. Enligt artikeln kräver förfarandet att en part förklarar att den erkänner det. Finland avses lämna en sådan förklaring. Bestämmelser om sekretess för korrespondens om klagomål som gäller mänskliga rättigheter finns i 24 § 1 mom. 2 och 19 punkten i offentlighetslagen.

Artikel 32. I artikeln föreskrivs det om förfarandet med mellanstatliga klagomål och om förutsättningarna för att använda det. Enligt artikeln kräver förfarandet att en part förklarar att den erkänner det. Finland avses lämna en sådan förklaring.

Artikel 33. Artikeln gäller undersökningsförfarande och besök i konventionsstater, om kommittén erhåller tillförlitlig information om att någon part gravt bryter mot bestämmelserna i konventionen. Efter besöket ska kommittén meddela den berörda parten sina observationer och rekommendationer.

Artikel 34. I artikeln föreskrivs det att Förenta nationernas generalförsamling ska informeras om utbredda eller systematiska påtvingade försvinnanden.

Artikel 35. Artikeln innehåller bestämmelser om när kommitténs behörighet inträder. Kommittén har emellertid också i samband med behandlingen av genomföranderapporterna rekommenderat parterna att undersöka tidigare påtvingade försvinnanden (CED/C/ECU/CO/1, stycke 10).

Artikel 36. I artikeln föreskrivs om kommitténs årliga redogörelse om sin verksamhet till parterna och Förenta nationernas generalförsamling. Enligt artikeln ska en parts rätt att bli hörd innan en observation om den publiceras.

6.3 Del III: Artiklarna 37–45

Artikel 37. Enligt artikeln ska konventionen inte leda till försämringar när det gäller att tillämpa sådana bestämmelser som skyddar människor bättre mot påtvingade försvinnanden.

Artikel 38. Artikeln gäller undertecknande och ratificering av samt anslutning till konventionen.

Artikel 39. Artikeln innehåller bestämmelser om konventionens ikraftträdande. Konventionen trädde i kraft den 23 december 2010. I artikeln sägs det också när konventionen träder i kraft i fråga om en stat som ansluter sig till den efter ikraftträdandet. För deras del träder konventionen i kraft den trettionde dagen efter den dag den berörda statens ratifikations- eller anslutningsinstrument deponerades. Den ikraftträdandebestämmelse som gäller deponering av ratifikationsinstrumentet gäller Finland.

Artikel 40. I artikeln anges de underrättelser om konventionen som Förenta nationernas generalsekreterare ska sända till alla medlemsstater i Förenta nationerna och alla stater som har undertecknat eller anslutit sig till konventionen.

Artikel 41. Artikeln gäller tillämpningen av konventionen i federala stater.

Artikel 42. Punkt 1 gäller förfarandet vid en sådan tvist mellan två eller flera parter om tolkningen eller tillämpningen av konventionen som inte kan lösas genom samråd eller förfaranden som uttryckligen bestäms i konventionen. En sådan tvist ska på begäran av någon av dessa parter hänskjutas till avgörande genom skiljeförfarande. Om parterna inte inom sex månader från den dag begäran om skiljeförfarande framfördes kan komma överens om hur skiljeförfarandet ska ordnas, kan vilken som helst av dessa parter hänskjuta tvisten till Internationella domstolen genom en ansökan i enlighet med domstolens grundstadga. Enligt punkt 2 kan en stat förklara att den inte anser sig vara bunden av punkt 1. Finland avser inte lämna någon sådan förklaring. I punkt 3 föreskrivs det om återtagande av en förklaring enligt punkt 2.

Artikel 43. Artikeln anger att konventionens inte påverkar tillämpningen av den humanitära folkrättens bestämmelser.

Relevanta med avseende på konventionen är till exempel Genèvekonventionerna av den 12 augusti 1949 angående förbättrande av sårades och sjukas behandling vid stridskrafterna i fält, förbättrande av behandlingen av sårade, sjuka och skeppsbrutna tillhörande stridskrafterna till sjöss, krigsfångars behandling samt skydd för civilpersoner under krigstid (FördrS 7 och 8/1955). De innehåller bestämmelser bland annat om status och behandling i fråga om skyddade personer samt om behandlingen av krigsfångar.

Artikel 44. I artikeln föreskrivs det om förslag till ändring av konventionen, deras behandling och antagande samt ändringarnas ikraftträdande. Ändringarna är bindande bara för de parter som har antagit dem. De övriga konventionsstaterna är fortfarande bundna av de tidigare bestämmelserna i konventionen och av eventuella tidigare ändringar som de antagit.

Hänvisningen i punkt 3 till punkt 1 har rättats till en hänvisning till punkt 2 i artikeln (C.N.737.2008.TREATIES-1 och C.N.1040.2008.TREATIES-20).

Artikel 45. Artikeln innehåller sedvanliga slutbestämmelser om giltiga språk, depositarie och skyldighet för FN:s generalsekreterare att sända kopior av konventionen till alla stater.

7 Specialmotivering till lagförslagen

7.1 Lag om den internationella konventionen till skydd för alla människor mot påtvingade försvinnanden

1 §. Paragrafen avses innehålla en sedvanlig blankettlagsbestämmelse om att de bestämmelser i konventionen som hör till området för lagstiftningen gäller som lag sådana Finland har förbundit sig till dem.

2 §. Paragrafen innehåller en sedvanlig blankettlagsbestämmelse om sättande i kraft av andra bestämmelser än de som hör till området för lagstiftningen genom förordning av statsrådet. De bestämmelser i konventionen som hör till området för lagstiftningen behandlas närmare i samband med behandlingsordningen.

3 §. Paragrafen innehåller en sedvanlig blankettlagsbestämmelse enligt vilken bestämmelser om lagens ikraftträdande utfärdas genom förordning av statsrådet. Bestämmelser om ikraftträdandet måste utfärdas genom förordning för att lagen ska träda i kraft samtidigt som konventionen träder i kraft för Finlands del. Eftersom Åland har behörighet när det gäller reglering av tjänstebrott krävs bifall av lagtinget för att konventionen ska träda i kraft på Åland.

7.2 Lagen om ändring av 11 kap. i strafflagen

3 §. *Brott mot mänskligheten.* Det föreslås att 1 mom. 3 punkten preciseras. Enligt den gällande lagen döms den för brott mot mänskligheten som ett led i ett omfattande eller systematiskt angrepp riktat mot civilbefolkning fängslar eller annars berövar någon friheten i strid med grundläggande folkrättsliga regler eller förorsakar ett påtvingat försvinnande av någon som har berövats sin frihet.

Bestämmelserna i 11 kap. 3 § i strafflagen och även dess 1 mom. 3 punkt fick sitt nuvarande innehåll när de ändrades för att mer exakt motsvara kriminaliseringsskyldigheterna enligt Romstadgan för Internationella brottmålsdomstolen (RP 55/2007 rd, särskilt s. 21 och 24). I anslutning till punkten hänvisas det i förarbetena till lagen till definitionen av påtvingat försvinnande av personer i artikel 7.2 i Romstadgan. Definitionerna av påtvingat försvinnande i den nu aktuella konventionen och Romstadgan skiljer sig dock i viss mån från varandra. För att undvika oklarheter ändras punkten så att där uttryckligen hänvisas till påtvingat försvinnande av personer enligt Romstadgan.

4 c §. *Utförande av påtvingat försvinnande.* I den nya paragrafen föreskrivs det om straff för påtvingade försvinnanden. Enligt artikel 2 i konventionen avses med påtvingat försvinnande gripande, tagande i förvar, bortförande eller varje annan form av frihetsberövande som utförs av företrädare för staten eller personer eller persongrupper som handlar med statens bemyndigande, stöd eller samtycke, följd av vägran att erkänna frihetsberövandet eller hemlighållande av den försvunna personens öde eller vistelseort, vilket lämnar den personen utan lagens skydd. Genom paragrafen ändras den nationella lagstiftningen så att den ligger i linje med skyldigheten enligt artikel 4 i konventionen att kriminalisera påtvingat försvinnande.

I det föreslagna 1 mom. föreskrivs det om rekvisitet. Det baserar sig på artikel 2 i konventionen, och dessutom är artikel 6 i konventionen relevant med avseende på gärningsmannakretsen. Enligt momentet gör den sig skyldig till utförande av påtvingat försvinnande som i egenskap av företrädare för staten eller med dess bemyndigande, stöd eller samtycke genom gripande, tagande i förvar, bortförande eller på något annat sätt berövar någon rörelsefriheten eller isolerar någon från dennes omgivning, förnekar att frihetsberövandet skett eller hemlighåller den frihetsberövades vistelseort eller vad som har hänt honom eller henne och genom sitt förfarande orsakar uteblivet rättsskydd för den som berövats sin frihet. De uttryck som används i momentet är inte till alla delar desamma som i definitionen i artikel 2 i konventionen, men rekvisitet motsvarar det som kriminaliseringsskyldigheten kräver.

Den personkrets som kan göra sig skyldig till att utföra påtvingat försvinnande avses vara begränsad. En företrädare för staten definieras inte i konventionen. Sådana företrädare kan för det första vara tjänstemän enligt 40 kap. 11 § 1 punkten i strafflagen. Eftersom konventionen inte utifrån tjänsteförhållande drar en strikt gräns för vem som företräder staten, kan uttrycket också anses omfatta andra personer som avses i den paragrafen i den mån de kan anses representera staten. Utöver personer som på något sätt företräder staten kan också de som handlar med statens bemyndigande, stöd eller samtycke göra sig skyldiga till gärningen. Sådana personer kan vara personer som utövar offentlig makt med stöd av lag eller enligt uppdrag (40 kap. 11 § 5 punkten). I vissa fall kan också annat bemyndigande, stöd eller samtycke av en myndighet räcka, om

det kan anses utgöra en tillräcklig koppling mellan statsmakten och utförandet av påtvingat försvinnande. På grund av den gärningsmannakrets som definieras i konventionen föreslås det att 12 § och 13 § 1 mom. i samma kapitel får en hänvisning till denna paragraf.

Konventionen innehåller ingen definition av gripande, tagande i förvar och bortförande. Enligt artikel 31.1 i Wienkonventionen om traktaträtten (FördrS 32 och 33/1980) ska en traktat tolkas ärligt i överensstämmelse med den gängse meningen av traktatens uttryck sedda i sitt sammanhang och mot bakgrund av traktatens ändamål och syfte. Konventionen förpliktar till kriminalisering av frihetsberövande oavsett vilket sätt som används. När det gäller gripande och tagande i förvar kan utgångspunkten anses vara att de avser samma sak som anhållande och häktning enligt tvångsmedelslagen. Ett påtvingat försvinnande kan inledas med ett lagligt anhållande eller en laglig häktning som blir lagstridig om övriga rekvisit uppfylls. Konventionen förpliktar dock till att kriminalisera berövande av någon annans frihet oberoende av vilken metod som används och därför har gärningssätten lämnats öppna. Därmed kan också gärningar som påminner om anhållande och häktning enligt tvångsmedelslagen komma ifråga, även om de inte ens från första början uppfyller förutsättningar. Ytterligare kan också de gärningsformer som nämns i rekvisitetet för frihetsberövande (25 kap. 1 §), dvs. inspärning, fjättrande eller bortförande, anses beskriva anhållande, häktning och kapning som gärningsform. I rekvisitetet nämns med avvikelse från definitionen i artikel 2 i konventionen förutom berövande av rörelsefriheten också isolering av någon från dennes omgivning. Det ingår också i rekvisitetet för frihetsberövande och föreslås här för att säkerställa att regleringen är noggrant avgränsad och tillräckligt heltäckande.

För att ett påtvingat försvinnande ska vara straffbart förutsätts det att gärningsmannen efter frihetsberövandet bestrider det inträffade eller hemlighåller var den som berövats sin frihet befinner sig eller vad som har hänt honom eller henne. Denna förutsättning för straffbarhet gäller t.ex. sådana förfrågningar från anhöriga eller myndigheter som gärningsmannen att skyldig att besvara eller som han eller hon är skyldig att lämna sanningsenlig information om eller om vilket gärningsmannen även utan uttrycklig begäran om information är skyldig att lämna uppgifter eller registrera.

På så sätt kränks inte det så kallade självinkrimineringskyddet genom bestridande eller hemlighållande av ett påtvingats försvinnande som en del av brottsrekvisitet. Självinkrimineringskyddet innebär att en misstänkt eller åtalad inte får tvingas eller utsättas för påtryckning för att erkänna sin egen skuld eller på något annat sätt medverka till att utreda skulden. Självinkrimineringskyddet framgår uttryckligen av artikel 14.3 g i den internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter. Enligt europeiska människorättsdomstolens avgörandepraxis hänför sig skyddet även till de villkor som enligt artikel 6 i europeiska människorättskonventionen gäller för rättvis rättegång. Också bestämmelsen i 21 § i grundlagen är av betydelse för självinkrimineringskyddet. Enligt 4 kap. 3 § i förundersökningslagen har den som misstänks för brott rätt att låta bli att medverka till att utreda det brott han eller hon misstänks för. Självinkriminering är inte i sig sådant lämnande av uppgifter som olika anmälningsskyldigheter förutsätter, även om försummelse av skyldigheterna är förenad med en straffpåföljd. (Allen mot Förenade Kungariket (beslut), nr. 76574/1, ECHR 2002-VIII).

Skyddet mot självinkriminering tryggar en person i en situation där straffprocessen redan har inletts i och med att han eller hon har blivit misstänkt för brott. Om en person misstänks för påtvingat försvinnande, behöver han eller hon inte medverka till utredningen av brottet genom att berätta om omständigheter som är av betydelse för brottsrekvisitet eller genom att besvara frågor som gäller dessa omständigheter.

Gärningen ska leda till att uteblivet rättsskydd för offret för att det ska vara fråga om påtvingat försvinnande. Med det avses att varken brottsoffret eller någon i dennes ställe kan använda sig

av de rättsmedel eller åtgärder för utredning av förfarandet mot offret som normalt kan tillgripas efter ett frihetsberövande eller så länge frihetsberövandet pågår. Med rättskydd avses i detta sammanhang inte att en straffprocess inleds om ett misstänkt påtvingat försvinnande. Syftet med straffprocessen är att förverkliga det straffrättsliga ansvaret och inte att vara ett rättsmedel för att avsluta frihetsberövandet. Uteblivet rättskydd kan i väsentlig grad påverkas av att gärningsmannen i enlighet med rekvisitet förnekar att frihetsberövandet skett eller hemlighåller den frihetsberövades vistelseort eller vad som har hänt honom eller henne.

Den som gjort sig skyldig till att utföra påtvingat försvinnande ska inte straffas separat för de brott som ingår i det påtvingade försvinnandet. Ett sådant brott är frihetsberövande, som är straffbart enligt 25 kap. 1 § i strafflagen samt grovt frihetsberövande enligt 2 § 1 punkten i det kapitlet. Enligt den nämnda punkten kan frihetsberövandet utifrån en helhetsbedömning anses vara grovt om det varar över tre dygn. Däremot är exempelvis tjänstebrott inte i lagkonkurrens med utförande av påtvingat försvinnande, och därför ska en tjänsteman som gjort sig skyldig till påtvingat försvinnande dömas till straff både för det brottet och för tjänstebrott som begåtts i samband med det. Det råder heller inte lagkonkurrens med de brott mot liv och hälsa som är straffbara enligt 21 kap. i strafflagen, eftersom det föreslagna rekvisitet inte inbegriper dödande av någon annan eller skadande av någons hälsa. Också tortyr enligt 11 kap. 9 a § kan bli straffbart som separat brott. Enligt 11 kap. 3 § 1 mom. 3 punkten i strafflagen är förorsakande av påtvingat försvinnande straffbart som brott mot mänskligheten och den gärningen inbegriper i praktiken den gärning som nu föreslås bli straffbar.

Påtvingat försvinnande ska bestraffas som ett uppsåtligt brott som hör under allmänt åtal. Utförande av påtvingat försvinnande är till sin natur en gärning som omfattar upprätthållande av ett lagstridigt tillstånd. Preskriptionstiden för åtalsrätten börjar då löpa först från det att tillståndet har upphört i enlighet med 8 kap. 2 § 2 mom. i strafflagen.

För utförande av påtvingat försvinnande ska dömas till fängelse i minst fyra månader och högst fyra år. Bredden på straffskalan gör det möjligt att döma ut ett proportionerligt straff för gärningar av olika allvarlighetsgrad. Straffets längd och straffarten påverkas i synnerhet av de omständigheter under vilka den påtvingat försvunne hålls och av längden på frihetsberövandet.

I det föreslagna 2 mom. föreskrivs det att försök är straffbart. Detta grundar sig på artikel 6.1 a i konventionen. Bestämmelser om försök i 5 kap. 1 § i strafflagen blir tillämpliga. Enligt dem har en gärning framskridit till ett försök när gärningsmannen har börjat begå brottet och då åstadkommit fara för att brottet fullbordas. Det är fråga om utförande av påtvingat försvinnande när gärningsmannen har vidtagit alla åtgärder enligt det föreslagna rekvisitet.

5 §. Krigsförbrytelse. I 2 mom. görs en ändring av teknisk natur. Eftersom Romstadgans fördragsserienummer redan nämns i 3 § 1 mom. 3 punkten utgår den bristfälliga hänvisningen till endast ett nummer i fördragsserien ur 2 mom.

12 §. Förmans ansvar. Paragrafen föreslås få en hänvisning till den gärning som avses i 4 c §, dvs. utförande av påtvingat försvinnande. Artikel 6.1 b i konventionen förutsätter att straffrättsligt ansvar införs också för en överordnad på det sätt som avses i paragrafen.

13 §. Underlåtenhet att anmäla brott av en underlydande. Det föreslås att det till 1 mom. fogas en hänvisning till den gärning som avses 4 c §. Artikel 6.1 b iii i konventionen förutsätter att straffrättsligt ansvar införs också för en överordnad som underlåtit att hänvisa ärendet till behöriga myndigheter för utredning och åtal. Vid tillämpningen av paragrafen ska dess 2 mom. beaktas. I det momentet föreslås inga ändringar. Enligt det ska en förman som medverkar i den underlydandes brott eller som enligt villkoren i 12 § är gärningsman eller medverkar i det brott

som den underlydande begår dock inte dömas för underlåtenhet att anmäla brott av en underlydande.

Ikraftträdandebestämmelsen. Bestämmelser om ikraftträdandet av lagen utfärdas enligt förslaget genom förordning av statsrådet. Bestämmelser om ikraftträdandet måste utfärdas genom förordning för att lagen ska träda i kraft samtidigt som konventionen träder i kraft för Finlands del.

8 Bestämmelser på lägre nivå än lag

De föreslagna lagarna innehåller inga bestämmelser om behörighet att utfärda bestämmelser på lägre nivå för annat än lagens ikraftträdande. Detta beskrivs närmare nedan.

I artikel 11 i konventionen föreskrivs det om principen ”utlämna eller lagföra”. Enligt 1 kap. 7 § 1 mom. i strafflagen tillämpas finsk lag på brott som begås utanför Finland och vars straffbarhet oberoende av lagen på gärningsorten grundar sig på en internationell överenskommelse som är förpliktande för Finland eller på någon annan författning eller bestämmelse som är internationellt förpliktande för Finland (internationellt brott). Närmare bestämmelser om tillämpningen av paragrafen utfärdas genom förordning. Det är fråga om förordningen om tillämpningen av 1 kap. 7 § i strafflagen (627/1996). I enlighet med vad som konstaterats i samband med artikel 9 finns det förutsättningar att föreskriva om utförande av påtvingat försvinnande som ett internationellt brott, vilket också är motiverat i detta fall.

Det föreslås att det till 1 § 1 mom. i förordningen fogas en hänvisning till påtvingat försvinnande enligt konventionen. Enligt avsikt ska detta göras i samband med att ikraftträdandeförordningen utfärdas. Förordningen avses träda i kraft samtidigt som de föreslagna lagarna. Dess 1 § 1 mom. har för närvarande 20 punkter. I 20 punkten görs en lagteknisk ändring, eftersom den efter ändringen inte längre är den sista i förteckningen. Punkten ändras till ett kommatecken. Dessutom fogas en ny 21 punkt till momentet. Där hänvisas det till brottet påtvingat försvinnande enligt konventionen.

9 Ikraftträdande

Internationellt trädde konventionen i kraft den 23 december 2010. För Finlands del träder konventionen i kraft den trettionde dagen efter den dag ratificeringsinstrumentet har deponerats. Därför föreslås det att de lagar som ingår i propositionen träder i kraft vid en tidpunkt som föreskrivs genom förordning av statsrådet samtidigt som konventionen träder i kraft för Finlands del.

10 Bifall av Ålands lagting

I 59 § i självstyrelselagen för Åland föreskrivs det att om ett fördrag eller någon annan internationell förpliktelse som Finland ingår eller förbinder sig till innehåller en bestämmelse i en fråga som enligt denna lag faller inom landskapets behörighet, träder bestämmelsen i kraft i landskapet endast om lagtinget ger sitt bifall till den författning genom vilken bestämmelsen sätts i kraft.

Enligt 18 § i självstyrelselagen har landskapet lagstiftningsbehörighet i fråga om landskapsregeringen och under denna lydande myndigheter och inrättningar (1 punkten), landskapets tjänstemän och disciplinär bestraffning av landskapets tjänstemän (2 punkten), kommunernas för-

valtning, kommunernas tjänsteinnehavare och disciplinär bestraffning av kommunernas tjänsteinnehavare (4 punkten) och beläggande med straff och storleken av straff inom rättsområden som hör till landskapets lagstiftningsbehörighet (25 punkten).

Enligt 27 § i självstyrelselagen har riket å sin sida lagstiftningsbehörighet i fråga om rätt att vistas i landet (2 punkten), statsmyndigheternas organisation och verksamhet (3 punkten), förhållandet till utländska makter (4 punkten), äktenskap och familjeförhållanden, barns rättsliga ställning och adoption (7 punkten), straffrätt med undantag av vad som föreskrivs i 18 § 25 punkten (22 punkten), rättskipning, förundersökning, verkställighet av domar och straff samt utlämning för brott (23 punkten) och utlänningslagstiftning (26 punkten).

Lagstiftningen om straff- och processrätt hör till största delen till rikets lagstiftningsbehörighet. Den lagstiftning som gäller den allmänna strafflagen, övriga straffbestämmelser, rättegångs-, konkurs- och utsökningsväsendet, skiljeförfarande och verkställighet av dom och straff samt amnesti hör till rikets lagstiftningsbehörighet. Lagtinget har dock rätt att lagstifta om bötesstraff, utsättande av vite och annat äventyr inom rättsområden som hör till landskapets lagstiftningsbehörighet. Landskapets lagstiftningsbehörighet gäller också disciplinär bestraffning. Lagtinget får också lagstifta om att belägga med fängelsestraff när det är fråga om ett rättsområde som lyder under lagtingets behörighet. Lagtinget kan föreskriva om beläggande med allmänna och särskilda straff som avses i strafflagen samt om straffets storlek. (RP 73/1990 rd, s. 15, 43 och 69)

Definitionen av tjänsteman i 40 kap. 11 § 1 punkten i strafflagen täcker in dem som står i tjänsteförhållande eller därmed jämförbart anställningsförhållande till landskapet Åland. I Ålandskommitténs 2013 slutbetänkande om Ålands självstyrelse i utveckling (justitieministeriets betänkanden och utlåtanden 33/2017, s. 122) sägs det att det ännu inte har införts några straffbestämmelser i landskapslagstiftningen när det gäller landskapsregeringen och dess tjänstemän. Med stöd av 71 § i 1991 års självstyrelselag tillämpas på tjänstebrott därför strafflagens straffbestämmelser sådana de lydte den 1 januari 1993 tills lagtinget utövar sin behörighet. Landskapets behörighet omfattar således påtvingade försvinnanden enligt konventionen, när de utförs av företrädare för landskapet Åland eller med deras bemyndigande, stöd eller samtycke. Kommitténs behörighet ska också gälla Åland.

Enligt 18 § 1 punkten i självstyrelselagen för Åland har landskapet lagstiftningsbehörighet i fråga om landskapsregeringen och under denna lydande myndigheter och inrättningar samt enligt 4 punkten i fråga om kommunernas förvaltning. I lagstiftningskontrollen har det ansetts att offentligheten för handlingar som innehas av myndigheter och skyddet av personuppgifter som de innehar hör till landskapets lagstiftningsbehörighet. Således hör den föreslagna regleringen också till dessa delar till landskapet Ålands behörighet.

Landskapets behörighet omfattar således helheter inom konventionens tillämpningsområde. Detta innebär att det krävs bifall av lagtinget för anslutning till konventionen.

11 Verkställighet och uppföljning

I artikel 23 i konventionen föreskrivs det att parterna ska ge utbildning om konventionen. Myndigheterna ska utbilda den personal som deltar i förvar och hantering av frihetsberövade personer. I Finland utbildas offentligt anställda i förekommande fall redan nu om de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna. Denna utbildning bör dock kompletteras så att den också berör konventionen. Genomförandet av bestämmelsen gäller i synnerhet brottsbekämpning (polisen), försvaret (Försvarsmakten, Försvarshögskolan), domstolsväsendet

(Domstolsverket) samt social- och hälsovården (Tillstånds- och tillsynsverket för social- och hälsovården Valvira och regionförvaltningsverken).

Konventionens förbud mot återsändande har redan i sak ansetts ingå i den nuvarande regleringen. Som en del av genomförandet kan konventionen dock för tydlighetens skull beaktas vid bedömningen av t.ex. uppdateringen av anvisningarna för migrationsförvaltningen och polisförvaltningen.

Uppdagade fall av påtvingat försvinnande kan följas med hjälp av straffstatistik. Kommittén mot påtvingade försvinnanden för sin egen statistik över de gärningar som den fått kännedom om. De kommittéförfaranden som gäller Finland handhas av utrikesministeriet, så ministeriet får direkt information om dem.

Finland ska inom två år från konventionens ikraftträdande lämna kommittén en rapport om sina genomförandeåtgärder. Därefter görs periodisk rapportering. Kommittén kommer med rekommendationer till Finland med anledning av rapporterna. Rekommendationerna kan gälla såväl ikraftträdandelagstiftningen som det praktiska genomförandet.

Behovet av det föreslagna förbehållet kommer att följas upp, särskilt mot bakgrund av kommitténs rekommendationer om genomföranderapporterna. När kommittén behandlar Finlands genomföranderapport kan den samtidigt bedöma om Finlands nuvarande lagstiftning uppfyller förpliktelserna i konventionen. Upprätthållandet av reservationen är dessutom beroende av utvecklingen av Finlands nationella lagstiftning. Om den nationella lagstiftningen ändras, kan behovet av reservation bedömas på nytt. Uppföljningen av reservationens praktiska konsekvenser ska basera sig på uppgifter om eventuella enskilda fall och en bedömning av ändringsbehoven utifrån de omständigheter som framkommit.

12 Behovet av riksdagens samtycke samt behandlingsordning

12.1 Behovet av riksdagens samtycke

Det avtal som i propositionen läggs fram för godkännande är ett internationellt avtal som ska godkännas genom ett förfarande enligt 94 § i grundlagen och som sätts i kraft genom ett förfarande enligt 95 § i grundlagen.

Enligt 94 § i grundlagen godkänner riksdagen fördrag och andra internationella förpliktelser som innehåller sådana bestämmelser som hör till området för lagstiftningen eller annars har avsevärd betydelse eller som enligt grundlagen av någon annan anledning kräver riksdagens godkännande. Beslut om godkännande av en internationell förpliktelse fattas med enkel majoritet. Om ett förslag om godkännande av en förpliktelse gäller grundlagen eller ändring av rikets territorium eller med hänsyn till Finlands suveränitet betydande överföring av behörighet till Europeiska unionen eller till en internationell organisation eller institution, ska beslutet dock fattas med minst två tredjedelar av de avgivna rösterna.

Enligt 95 § i grundlagen ska de bestämmelser i fördrag och andra internationella förpliktelser som hör till området för lagstiftningen sättas i kraft genom lag. Ett förslag till lag om sättande i kraft av en internationell förpliktelse behandlas i vanlig lagstiftningsordning. Om ett förslag gäller grundlagen eller ändring av rikets territorium eller med hänsyn till Finlands suveränitet betydande överföring av behörighet till Europeiska unionen eller till en internationell organisation eller institution, ska beslutet, utan att förslaget lämnas vilande, dock fattas med minst två tredjedelar av de avgivna rösterna.

En bestämmelse i ett fördrag eller enligt andra internationella förpliktelser hör enligt riksdagens grundlagsutskotts ståndpunkt till området för lagstiftningen 1) om den gäller utövande eller begränsning av någon grundläggande fri- eller rättighet som är skyddad i grundlagen, 2) om den i övrigt gäller grunderna för individens rättigheter och skyldigheter, 3) om den sak som bestämmelsen gäller enligt grundlagen ska föreskrivas i lag, 4) om det finns lagbestämmelser om den sak som bestämmelsen gäller eller 5) om det enligt rådande uppfattning i Finland ska lagstiftas om saken. Enligt grundlagsutskottet hör en bestämmelse om en internationell förpliktelse på dessa grunder till området för lagstiftningen oavsett om den strider mot eller överensstämmer med en lagbestämmelse i Finland (GrUU 11/2000 rd, s. 2/II, GrUU 12/2000 rd, s. 2/I och GrUU 31/2001 rd).

Bestämmelser i fördrag eller andra internationella förpliktelser som gäller de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna hör enligt 80 § 1 mom. i grundlagen till området för lagstiftningen (GrUB 4/2004 rd, s. 2/II och GrUB 2/2006 rd, s. 2/II). I konventionen erkänns uttryckligen den mänskliga rättigheten att inte bli offer för påtvingat försvinnande (artiklarna 1 och 2). De materiella bestämmelserna i konventionen finns i del I (artiklarna 1–25). Konventionen innehåller också flera bestämmelser som förutsätter kriminalisering och andra påföljder samt bestämmelser om undersökning och den misstänktes rättigheter (artiklarna 3, 4, 6, 7, 8, 10, 12, 21, 22 och 25) som enligt 7 och 8 § i grundlagen ska regleras i lag. På samma sätt kräver bestämmelserna om jurisdiktion och internationellt rättsligt samarbete (artiklarna 9, 11, 13, 14, 15 och 16) reglering på lagnivå. Bestämmelserna i fråga anknyter delvis till grundlagens 21 § om rättsskydd och 9 § om fri rörlighet. Konventionen innehåller också bestämmelser om förutsättningarna för lagligt frihetsberövande (artikel 17, relevant med avseende på grundlagens 7 § om rätten till liv, personlig frihet och integritet) samt om rättigheterna för offren, offrens släktingar och deras representanter eller ombud (artiklarna 18, 20 och 24; relevanta med avseende på grundlagens 80 § i grundlagen och, när det gäller handlingars offentlighet, 12 §). Bestämmelserna om barn (artikel 25) har samband med skyddet för privatlivet (grundlagens 10 §). På samma sätt hör bestämmelserna om behandlingen av personuppgifter till området för lagstiftningen (artiklarna 17.3 och 19) i enlighet med 10 § i grundlagen. I konstitutionella analyser av behandlingen av personuppgifter har grundlagsutskottet sett ändamålet med behandlingen som relevant, eftersom behandlingen möjliggör utövning av offentlig makt gällande individer (se GrUU 1/2018 rd, s. 6). Enligt 2 § 3 mom. i grundlagen ska all utövning av offentlig makt bygga på lag.

Till lagnivå hör också konventionens bestämmelser om kommitténs behörighet (se närmare under behandlingsordningen), medlemmarnas privilegier och immunitet (artikel 26.8) och mellanstatlig tvistlösning (artikel 42).

Enligt grundlagsutskottet ger riksdagen genom ett explicit beslut sitt samtycke till reservationer, uttalanden och förklaringar som påverkar innehållet i en internationell förpliktelse för Finland eller förpliktelsens omfattning i relation till själva konventionen (t.ex. GrUU 29/2021 rd, stycke 7).

Finland avser att lämna en förklaring där det erkänner kommitténs rätt att behandla meddelanden från både enskilda personer och stater (enskilda respektive mellanstatliga klagomål) som gäller Finland (artiklarna 31 och 32). Enligt artikel 42 i konventionen kan en fördragsslutande part dessutom lämna en förklaring om att den inte ska omfattas av det mellanstatligt förfarande för tvistlösning. Finland avser inte lämna en sådan förklaring, dvs. landet godkänner det föreslagna tvistlösningsförfarandet. Dessa hör på det sätt som konstateras ovan till området för lagstiftningen.

Finland avser göra en reservation mot konventionsbestämmelsen om hävande av adoption (artikel 25.4). I Finland har det ansetts vara mest förenligt med barnets bästa att adoptionen är permanent, samtidigt som det också på bästa sätt fullgör de förpliktelser i konventionen om barnets rättigheter som gäller beaktande av barnets rättigheter.

12.2 Behandlingsordning

Propositionen är relevant med avseende på flera bestämmelser i grundlagen. De berörda bestämmelserna gäller Finlands suveränitet (1 §), rätten till personlig frihet och integritet (7 §), den straffrättsliga legalitetsprincipen (8 §), rörelsefriheten (9 §), skyddet för privatlivet (10 §), skyddet för personuppgifter (10 §), offentlighetsprincipen (12 §), föreningsfriheten (13 §), rättskyddet (21 §), respekten för de grundläggande fri- och rättigheterna (22 §) och ikraftträdandet (79 §).

Finlands suveränitet

Enligt 1 § 1 mom. i grundlagen är Finland en suverän republik. Enligt dess 1 § 3 mom. deltar Finland i internationellt samarbete i syfte att säkerställa fred och mänskliga rättigheter samt i syfte att utveckla samhället. Enligt förarbetena till grundlagen är bestämmelsen av betydelse för tolkningen vid bedömningen av huruvida en internationell förpliktelse strider mot grundlagens bestämmelser om suveränitet. Utifrån förarbetena till grundlagen har grundlagsutskottet ansett att utgångspunkten varit att internationella förpliktelser som är sedvanliga i dagens samhälle och som bara i obetydlig utsträckning inverkar på statens suveränitet inte i sig står i strid med suveränitetsbestämmelserna i grundlagen (t.ex. GrUB 12/2012 rd, s. 3/I).

Den kommitté som avses i artikel 26 i konventionen har omfattande befogenheter. Avsikten är att Finland i enlighet med konventionen ska lämna förklaringar om att kommittén får behandla både enskilda klagomål som gäller Finland och mellanstatliga klagomål (artiklarna 31 och 32). När kommittén inhämtar uppgifter ber den konventionsstaten att samarbeta för att inhämta uppgifterna. Kommittén kommer att ge Finland rekommendationer med anledning av klagomålen. Kommittén kan också be en part söka efter en försvunnen person och ge parten rekommendationer, bland annat för att vidta interimistiska åtgärder (artikel 30). Kommitténs undersökning kan innebära besök på konventionsstatens territorium, om besöket är motiverat och konventionsstaten samtycker till det (artikel 33). Målet är att samarbeta med konventionsstaten i alla skeden av förfarandet. Konventionen innehåller inga bestämmelser om kommitténs särskilda befogenheter på konventionsstatens territorium eller om rätten att få tillträde till vissa lokaler. Den innehåller inte heller några bestämmelser som skulle hindra en företrädare för en konventionsstat från att närvara när kommittén utför sin undersökning.

Det finns synnerligen vägande skäl för kommitténs undersökningsförfarande och de hänför sig till skyddet av de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna. Förfarandet bedöms i sin helhet inverka på statens suveränitet endast i liten utsträckning. Bestämmelserna om det strider därför inte mot grundlagens bestämmelser om Finlands suveränitet.

Rätten till personlig frihet och integritet

Enligt 7 § i grundlagen har alla rätt till personlig frihet och integritet. Den personliga integriteten får inte kränkas och ingen får berövas sin frihet godtyckligt eller utan laglig grund. Straff som innefattar frihetsberövande får dömas ut endast av domstol. Lagligheten av andra frihetsberövanden ska kunna underkastas domstolsprövning. Rättigheterna för den som har berövats sin frihet ska tryggas genom lag. Bestämmelser om rätten finns också exempelvis i artikel 5 i Europakonventionen, artikel 9 i MP-konventionen och artiklarna 3 och 6 i Europeiska unionens

stadga om de grundläggande rättigheterna. Av betydelse är också människorättskonventioner med tillämpningsområden avseende personer, såsom FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning (FördrS 62 och 67/2016) (artikel 14).

Anhållande och häktning är sådan utövning av offentlig makt som i allt väsentligt ingriper i den personliga friheten och integriteten. Det har också ansetts vara frihetsberövande att exempelvis ta asylsökande i förvar (GrUU 20/1998 rd, s. 5/II, ta en person som ska inställa sig inför domstol i förvar (GrUU 31/2005 rd, s.5), förordna en person till vård oberoende av dennes vilja med stöd av mentalvårdslagen (GrUU 34/2001 rd, s. 2 och 3), döma till övervakningsstraff (GrUU 30/2010 rd, s. 2/II), att långvarigt förbjuda någon att avlägsnande sig (GrUU 43/2010 rd, s. 3/II) och isolera omhändertagna barn (GrUU 5/2006 rd, s. 6 och 7). Som frihetsberövande har däremot inte ansetts till exempel utgångsstraff (RP 309/1993 rd, s. 52/I).

Konventionsartikel 17 anger förutsättningarna för lagligt frihetsberövande. De uttryck som används i internationella avtal kan emellertid inte direkt likställas med nationella termer, utan de måste tolkas i enlighet med Wienkonventionen. Det relevanta i den aktuella konventionen är syftet att förhindra påtvingade försvinnanden. Det rör sig i typfallet om situationer med politisk motiv där åtgärderna ofta riktas mot personer som av någon anledning är illa sedda av regeringen eller situationer där det är fråga om bortförande av barn. Därför behandlas bland annat omhändertagande av barn i samband med redogörelsen för artikel 17 i konventionen, men inte exempelvis övervakningsstraff eller tagande i förvar av vittnen.

Konventionens skyldigheter fullgörs genom bestämmelser i grundlagen och den nationella lagstiftningen, vilket framgår av det som sägs i samband med artikel 17. Konventionen är således förenlig med grundlagen.

Bestämmelserna om frihetsberövande bör dock granskas ytterligare med avseende på 22 § i grundlagen, eftersom ett av konventionens syften är att förbättra ställningen för frihetsberövade. Enligt 22 § i grundlagen ska det allmänna se till att de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna tillgodoses. Grundlagsutskottet har ansett att eftersom det är fråga om att utveckla skyddet för de grundläggande rättigheterna är utgångspunkten för den konstitutionella granskningen en annan än vid granskning av förslag som begränsar de grundläggande rättigheterna. Utskottet har därför ansett det vara nödvändigt att också bedöma om det finns skäl att på vissa punkter gå längre än vad som nu föreslås. (GrUU 31/2014 rd, s. 2–3)

Trots att Finlands lagstiftning uppfyller förpliktelseerna i konventionen har det upptäckts brister i den nationella lagstiftningen och dess verkställighet i ljuset av bestämmelserna i andra människorättskonventioner. Europadomstolen har inte ansett att den nationella lagstiftningen om fortsatt vård oberoende av patientens vilja och om medicinering oberoende av patientens vilja till alla delar är förenlig med kraven i Europakonventionen (X v. Finland, no. 34806/04, §§ 169–171, ECHR 2012). Europeiska kommittén till förhindrande av tortyr och omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning har också gett Finland flera rekommendationer om hur behandlingen av frihetsberövade kan förbättras (Justitieministeriet 2021: Den finska regeringens svar på rapporten från Europeiska kommittén till förhindrande av tortyr och omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning (CPT) om dess besök i Finland 7–18.9.2021 [CPT/Inf (2021) 7]). Också inom laglighetsövervakningen har det upptäckts brister i iakttagandet av bestämmelserna, bland annat har Tillstånds- och tillsynsverket för social- och hälsovården Valvira gjort det i samband med inspektioner (Valvira 2021: Vid barnskyddsanstalter förekommer försummelser om beslut och registrering av begränsande åtgärder, publicerad 27.9.2021, hänvisning 11.10.2021) och även de högsta laglighetsövervakarna vid flera tillfällen (t.ex. EOAK/7866/2020, EOAK/3115/2020, EOAK/4180/2020). Biträdande justitieombudsmannen

har också exempelvis på eget initiativ undersökt de bristfälliga förhållandena för häktade kvinnor (EOAK/1626/2018).

De påvisade bristerna gäller ofta en relativt specifik punkt inom den samlade regleringen om frihetsberövande. Avsikten är också att avhjälpa dessa brister, och exempelvis har mentalvårdslagen och annan relevant lagstiftning ändrats till följd av Europadomstolens avgörande. Strävan är att också i övrigt utveckla regleringen nationellt. Bestämmelserna om mentalvården och missbrukarvården håller på att ses över och avsikten är att lämna en proposition till riksdagen hösten 2022. Också ändringar i lagstiftningen om klienternas och patienternas självbestämmanderätt är under beredning. Syftet med reformen är att ändra lagstiftningen så att klientens och patientens självbestämmanderätt tillgodoses bättre än för närvarande och att införa adekvata bestämmelser om begränsningsåtgärder. Avsikten är att i den regeringsproposition som ska lämnas 2022 se över rättsmedlen vid medicinerings mot patientens vilja inom den psykiatriska vården, särskilt med avseende på verkställigheten av Europadomstolens ovan nämnda dom. I den pågående reformeringen av barnskyddslagen beaktas i fråga om de begränsande åtgärderna utövning och betydande utövning av offentlig makt enligt grundlagen och dessutom stärks barnets rättsskydd. De begränsande åtgärderna preciseras med särskilt beaktande av de utmaningar som är förknippade att barn har missbruksproblem samt skyddet av barnets liv, hälsa och utveckling i övrigt. För närvarande pågår också projekt för revidering av fängelselagen och häktningslagen (OM 039:00/2021). Målet är att se över lagstiftningen så att den bättre än för närvarande beaktar förändringar samhället, rekommendationer från internationella människorättsorgan, iakttagelser som gjorts i den nationella laglighetsövervakningen och problem som uppstått i tillämpningspraxis.

Bestämmelserna i den aktuella konventionen om lagligt frihetsberövande är snarare processuella och formella än innehållsmässiga. De påvisade bristerna ska enligt planerna bli avhjälpda i andra sammanhang, exempelvis i samband med att Europadomstolens dom eller rekommendationer från andra tillsynsorgan. Propositionen är därmed inte heller problematisk med avseende på 22 § i grundlagen.

Den straffrättsliga legalitetsprincipen

Enligt den föreslagna 11 kap. 4 c § i strafflagen ska den som i egenskap av företrädare för staten eller med dess bemyndigande, stöd eller samtycke genom gripande, tagande i förvar, bortförande eller på något annat sätt berövar någon rörelsefriheten eller isolerar någon från dennes omgivning, förnekar att frihetsberövandet skett eller hemlighåller den frihetsberövades vistelseort eller vad som har hänt honom eller henne och genom sitt förfarande orsakar uteblivet rättsskydd för den som berövats sin frihet, för utförande av påtvingat försvinnande dömas till fängelse i minst fyra månader och högst fyra år.

Bestämmelser om den straffrättsliga legalitetsprincipen finns i 8 § i grundlagen. Enligt paragrafen får ingen betraktas som skyldig till ett brott eller dömas till straff på grund av en handling som inte enligt lag var straffbar när den utfördes. Bestämmelser om den straffrättsliga legalitetsprincipen finns dessutom bland annat i artikel 49 i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna och i artikel 7 i Europakonventionen.

Förslaget till ny straffbestämmelse ska bedömas särskilt med avseende på kravet på exakthet i den straffrättsliga regleringen. Enligt kärnan i den straffrättsliga legalitetsprincipen ska brottsrekvisitet anges tillräckligt exakt så att det utifrån en bestämmelses ordalydelse går att förutse om en viss åtgärd eller försummelse är straffbar eller inte. Kärnan i legalitetsprincipen är densamma i Europadomstolens och EU-domstolens praxis, där man har betonat strafflagstiftningens förutsebarhet, dvs. att det utifrån en bestämmelses lydelse ska gå att förutse vad som är

straffbart. (Se GrUU 12/2021 rd, stycke 57, GrUU 20/2018 rd, s. 2, GrUU 10/2016 rd, s. 2 och GrUU 56/2014 rd, s. 2/II och de utlåtanden som nämns i dem.)

Den straffrättsliga legalitetsprincipen förutsätter således en exakt definition av det straffbara handlandet. I grundlagsutskottets praxis har öppna gärningssätt i straffbestämmelser i princip ansetts vara problematiska med avseende på den straffrättsliga legalitetsprincipen (t.ex. GrUU 12/2021 rd, stycke 58, GrUU 6/2014 rd, s. 3/II, och GrUU 48/2002 rd, s. 3).

Den föreslagna straffbestämmelsen om utförande av påtvingat försvinnande är noggrant avgränsad och exakt på det sätt som den straffrättsliga legalitetsprincipen kräver. Straffbestämmelsens tillämpningsområde avgränsas på ett ändamålsenligt och godtagbart sätt i motiveringen till bestämmelsen. Avgränsningen blir mera noggrann tack vare att bestämmelsen inte till alla delar har innehåller de uttryck som ingår i definitionen i artikel 2, utan i stället uttryck som bättre lämpar sig för den nationella regleringen.

Rörelsefriheten

I 9 § i grundlagen föreskrivs det om rörelsefrihet. Där ingår bestämmelser om utlämning av finska medborgare och om att en utlämning inte får utvisas, utlämnas eller återsändas, om han eller hon till följd härav riskerar dödsstraff, tortyr eller någon annan behandling som kränker människovärdet.

I konventionen gäller artikel 13.2 och 13.3 utlämning på grund av påtvingat försvinnande. Konventionen innehåller inte någon uttrycklig bestämmelse om att en part kan vägra lämna ut medborgare. Relevant i detta avseende – och även mer allmänt i fråga om utlämningsreglerna – är principen i konventionen om att utlämning för brott alltid ska ske i enlighet med den anmodade partens lagstiftning eller tillämpliga utlämningsavtal. Således förutsätter konventionen inga ändringar i den gällande regleringen. Förslaget är således inte problematiskt i konstitutionellt hänseende.

Artikel 16 i konventionen gäller förbud mot återsändning. Syftet är att förhindra kränkningar av de mänskliga rättigheterna, och artikeln motsvarar till sitt innehåll det förbud mot utlämning som redan tillämpas i Finland. Förslaget är således inte heller till denna del problematiskt i konstitutionellt hänseende.

Skyddet för privatlivet

Skyddet för privatlivet tryggas i 10 § i grundlagen, artikel 7 i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna och artikel 8 i Europakonventionen. Privatlivet inbegriper familjelivet. I fråga om barn ska också konventionen om barnets rättigheter beaktas.

I detta avseende är konventionens bestämmelser om adoption relevanta. Enligt dess artikel 25.4 ska parterna ha tillgång till förfaranden med hjälp av vilka adoptioner som har sitt ursprung i ett påtvingat försvinnande vid behov kan hävas. I propositionen föreslås det att Finland gör en reservation mot punkten. Adoptionslagen i Finland möjliggör inte hävning av adoption. Bakgrunden till detta är uppfattningen att det är förenligt med barnets bästa att adoptionen är permanent.

Adoptionslagen har stiftats med grundlagsutskottets medverkan (GrUU 15/2011 rd). Den situation som avses i konventionen kan i sig i viss mån anses innefatta samma sorts frågeställningar som vid adoption utan föräldrarnas samtycke. Adoption utan föräldrarnas samtycke innebär ett mycket kännbart ingrepp i skyddet för privatlivet enligt 10 § i grundlagen och i skyddet för

familjelivet enligt artikel 8 i europeiska människorättskonventionen. Europadomstolens praxis visar att kriterierna för ett sådant ingripande i familjelivet i ett enskilt fall är mycket stränga, men att de tillåter det under exceptionella omständigheter på grund av synnerligen viktiga förutsättningar som sammanhänger med barnens rättigheter. Detta ska emellertid inte vara något hinder för att åberopa barnets bästa för att säkerställa en redan fastställd adoption (GrUU 15/2011 rd, s. 4 inklusive hänvisningarna till Europadomstolens praxis). När en adoption är fastställd kan barnets bästa dock i regel anses förutsätta att adoptionen är permanent också i en situation som avses i konventionen. Det kan antas att påtvingade bortföranden som bakgrundsfaktorer vid en adoption sammanhänger med adoptioner från utlandet. I dessa fall är redan förhandstillsynen ett skyddsmedel. En reservation strider således inte mot det skydd för privatlivet som tryggas i grundlagen.

Det finns emellertid skäl att bedöma frågan också mot bakgrund av 22 § i grundlagen. Med tanke på konstitutionen som helhet är också grundlagens 1 § 3 mom. relevant, även om det i bestämmelsen i huvudsak hänvisas till grundlagens bestämmelser om myndighetsålder (se t.ex. GrUU 9/2006 rd, s. 5/1 och GrUU 7/2013 rd, s. 2/II och 3/I) och med avseende på beredningen av akter (se t.ex. GruU 20/2021 rd, stycke 11). Enligt dessa deltar Finland i internationellt samarbete i syfte att säkerställa fred och mänskliga rättigheter samt för att utveckla samhället. Trots att det inte finns något direkt konstitutionellt hinder för reservationer mot människorättskonventioner har man försökt undvika sådana.

Både konventionen och Finlands gällande adoptionslag betonar att barnets bästa har företräde. Den nu aktuella konventionen och Finlands adoptionslagstiftning har dock en något annorlunda uppfattning om vad som är barnets bästa. Syftet med konventionen är att förhindra påtvingade försvinnanden och att rätta till deras verkningar. Därför har man velat skapa mekanismer för att identifiera, återsända och häva adoption av barn. I Finland har man däremot utgått från att tyngdpunkten för att trygga barnets bästa ska ligga vid preventiv tillsyn. Adoptionslagen innehåller bestämmelser om förfaranden som detta. Eftersom det i princip ligger i barnets intresse att en adoption är bestående, är en av de grundläggande lösningarna i Finlands adoptionslagstiftning att adoptioner inte kan hävas. I undantagsfall har det dock varit möjligt att tillgripa extraordinära rättsmedel.

Eftersom adoptioners beständighet är en fundamental lösning i adoptionslagen skulle ett sådant undantag inte i dagsläget sitta naturligt i adoptionslagen. Dessutom skulle en sådan ändring inte heller på ett tillfredsställande sätt svara på kritiken angående lagens otillräckliga möjligheter att i enskilda fall avväga barnets rätt i relation till barnets rätt i allmänhet. Det skulle således inte vara motiverat att i adoptionslagstiftningen föreskriva om enskilda undantag.

Reservationen förändrar inte nuläget. Den innebär alltså inte att det i enskilda fall inte är möjligt att återsända barnet till sina ursprungliga föräldrar i fall av ett påtvingat försvinnande. Slutligen kan det vara skäl att beakta att reservationen senare kan utvärderas på nytt. Konventionen lämnar i viss mån rum för tolkning i fråga om vad den kräver av förfarandet för hävning av adoption. Utifrån kommitténs rekommendationspraxis har man dock bedömt att de metoder som för närvarande står till buds i Finland inte uppfyller förpliktelseerna i konventionen. När kommitténs rekommendationspraxis kompletteras kan frågan omprövas.

Skyddet av personuppgifter och offentlighetsprincipen

Skyddet för personuppgifter regleras i 10 § i grundlagen, artikel 7 i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna och artikel 8 i Europakonventionen.

Grundlagsutskottets utlåtandepraxis är förhållandevis omfattande i fråga om skyddet av personuppgifter (sammanfattningsvis om färsk utlåtandepraxis, se t.ex. GrUU 4/2021 rd, s. 2–4 inklusive hänvisningar). Utgångspunkten är att regleringen av personuppgifter ska bygga på den allmänna dataskyddsförordningen och allmän nationell reglering som kompletterar den (se GrUU 14/2018 rd, s. 4–5). Det nationella handlingsutrymmet ska motiveras (GrUU 1/2018 rd, s. 3). Behovet av nationell reglering accentueras främst i fråga om särskilda kategorier av personuppgifter enligt dataskyddsförordningen och uppgifter som nationellt betraktas som känsliga i konstitutionellt hänseende (GrUU 15/2018 rd, s. 39 och GrUU 23/2022 rd, stycke 20). Bedömningen av regleringsbehovet ska vara riskbaserad (se GrUU 14/2018 rd, s. 5 och 6) och ske med beaktande av de allmänna förutsättningarna för avgränsning av de grundläggande fri- och rättigheterna (se GrUU 42/2016 rd, s. 2–3 och de utlåtanden som nämns där).

Vid beredningen av fördrag om behandling av personuppgifter ska man enligt grundlagsutskottet (GrUU 25/2009 rd, s. 2) försäkra sig om bland annat att informationsutbytet är nödvändigt och proportionerligt och att förutsättningarna för informationsutbyte och fastställandet av data-innehållet är exakta och noggrant avgränsade. Dessutom har utskottet betonat en tillräcklig skyddsnivå när uppgifter förs vidare (GrUU 27/2006 rd, s. 3 och GrUU 23/2022 rd, stycke 26) och principen om ändamålsbegränsning (GrUU 23/2022 rd, stycke 10). Det är också viktigt att se till att den registrerade har tillräckliga rättssäkerhetsgarantier i det land som tar emot uppgifterna. Bestämmelserna i fördrag får inte hindra finländska myndigheter att ställa ytterligare villkor för användningen av uppgifter bland annat med hänsyn till skyddet för personuppgifter i 10 § 1 mom. i grundlagen eller för att säkerställa att användningen av uppgifterna inte leder exempelvis till att dödsstraff döms ut eller verkställs eller till tortyr eller någon annan form av behandling som kränker människovärdet (GrUU 40/2021 rd, styckena 29 och 30 inklusive hänvisningar).

Med tanke på skyddet av personuppgifter är särskilt konventionens bestämmelser om förteckningarna över personer som berövats sin frihet (artikel 17), användningsändamålet med personuppgifterna (artikel 19) och bestämmelserna om internationell rättshjälp (artikel 14) av betydelse. Uppgifterna i förteckningarna inbegriper information om hälsotillstånd, dvs. till denna del är det fråga om särskilda kategorier av personuppgifter. Bestämmelserna i konventionen är här emellertid övergripande och bedömningen är att de inte kräver några ändringar i lagstiftningen för att kunna sättas i kraft. Skyddet av personuppgifter tryggas således på behörigt sätt i gällande lagstiftning. Till den del konventionen i sak ligger inom dataskyddsförordningens räckvidd finns det alltså inget behov av att använda det nationella handlingsutrymmet enligt förordningens artikel 6.1 c eller e och artikel 9.2 g och 9.4.

Konventionen innehåller bestämmelser om återanvändning av personuppgifter för straffprocess och ansökan om ersättning. Konventionen nämner det inte uttryckligen, men utlämnande av personuppgifter kan dessutom ingå i internationell rättshjälp. Grundlagsutskottet har ansett att det vid bedömningen av ändamålen med utlämnande av personuppgifter ska fästas avseende vid att annan behandling av personuppgifter än den som är förknippad med det ursprungliga användningsändamålet inte får bli det huvudsakliga eller ens ett betydande användningsområde för ett register. Det gäller i synnerhet känsliga uppgifter. (Se t.ex. GrUU 51/2018 rd, s. 13 och 14) Ändamålsbegränsningen ska också beaktas när uppgifter lämnas ut till utländska myndigheter (GrUU 42/2020 rd, s. 3). Artikel 19.1 i konventionen gäller ny användning av personuppgifter, och punkten kan anses vara noggrant avgränsad, proportionerlig och nödvändig av hänsyn till allmänintresset. Konventionen har dock inte heller till denna del ansetts förutsätta ändringar i lagstiftningen, utan den gällande regleringen kan anses uppfylla kraven i konventionen. I fråga om internationell rättshjälp är artikel 14.2 i konventionen relevant. Enligt den tillämpas vid överlåtelse den anmodade partens nationella lagstiftning.

Lagförslaget anses således inte vara problematiskt med avseende på skyddet av personuppgifter.

Skyddet av personuppgifter är i detta sammanhang förknippat med offentlighetsprincip enligt 12 § i grundlagen. I konventionen finns bestämmelser om rätten att ta del av uppgifterna i förteckningarna över frihetsberövade personer (artikel 18) och begränsning av denna rätt (artikel 20) och om offrets rätt till information (artikel 24.1 och 24.2). Utskottet understryker att skyddet för privatlivet och personuppgifter inte har företräde framför andra grundläggande fri- och rättigheter (GrUU 14/2018 rd, s. 8). Analysen går ut på att samordna och avväga två eller flera bestämmelser om de grundläggande fri- och rättigheterna (se t.ex. GrUU 54/2014 rd, s. 2/II, och GrUU 10/2014 rd, s. 4/II). Utskottet har särskilt lyft fram balansen mellan handlingars offentlighet och skyddet för personuppgifter (GrUU 22/2008 rd, s. 3/II). (GrUU 7/2019 rd, s. 13)

Med tanke på offentlighetsprincipen är det av betydelse att artikel 18 inte hindrar parterna från att utvidga offentligheten. I Finland gäller offentlighetslagen som allmän lag om offentlighet för myndighetshandlingar. Dessutom finns sektorsspecifik speciallagstiftning. Trots terminologiska skillnader kan konventionen i första hand anses avse partsoffentlighet. Exempelvis kan begreppet offer inte utan grund anses öka tillgången till sekretessbelagda handlingar till allmän offentlighet. Bestämmelser om partsoffentlighet och begränsning av den finns redan i offentlighetslagen, och konventionen anses således inte till denna del förutsätta ändringar i lagstiftningen.

Lagförslaget anses således inte vara problematiskt heller med avseende på offentlighetsprincipen.

Mötes- och föreningsfriheten

Enligt 13 § i grundlagen har var och en föreningsfrihet. Föreningsfriheten tryggas dessutom bland annat i artikel 12 i EU:s stadga om de grundläggande rättigheterna och artikel 11 i Europakonventionen.

Föreningsfriheten innefattar rätt att utan tillstånd bilda föreningar, höra till eller inte höra till föreningar och delta i föreningars verksamhet. I artikel 24.7 i konventionen föreskrivs det om positiv föreningsfrihet, dvs. rätten att bilda och medverka i organisationer som har anknytning till påtvingade försvinnanden. Bestämmelsen är allmänt hållen och respekterar de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna, och den medför till denna del inga ändringar i den nationella lagstiftningen. Lagförslaget är således inte problematiskt med avseende på grundlagen.

Rättsskyddet och god förvaltning

Rätten till en rättvis rättegång slås fast i 21 § i grundlagen. Enligt 21 § i grundlagen har var och en rätt att få ett beslut som gäller hans eller hennes rättigheter och skyldigheter behandlat vid domstol eller något annat oavhängigt rättsskipningsorgan. Garantierna för god förvaltning har tryggas genom lag. Rätten till en rättvis rättegång garanteras bland annat i artikel 6 i Europakonventionen och artikel 47 i EU:s stadga om de grundläggande rättigheterna. Också 7 § 3 mom. i grundlagen, som behandlats ovan, är av betydelse när det gäller frihetsberövande.

I artikel 11.3 i konventionen sägs det att den som misstänks för påtvingat försvinnande har rätt till en rättvis rättegång. Enligt artikel 12.1 ska myndigheterna undersöka påståendena omedelbart och opartiskt. Enligt artikel 7.2 f i konventionen har en frihetsberövad under alla omständigheter rätt att hos domstol kräva att domstolen utan dröjsmål avgör om frihetsberövandet är

lagligt. Bestämmelserna är allmänt hållna och respekterar de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna, och de medför till denna del inga ändringar i den nationella lagstiftningen. Propositionen är således i det hänseendet förenlig med grundlagen.

Ikraftträdande.

Enligt 79 § i grundlagen ska det framgå av en lag när den träder i kraft. Av särskilda skäl kan det anges i en lag att tidpunkten för ikraftträdandet bestäms genom förordning.

De föreslagna lagarna avses träda i kraft vid en tidpunkt som föreskrivs genom förordning av statsrådet. Att tidpunkten för lagens ikraftträdande är kopplad till ikraftträdandet av en internationell förpliktelse har i grundlagsutskottets praxis ansetts vara ett sådant särskilt skäl enligt 79 § 3 mom. i grundlagen för att föreskriva om tidpunkten för lagens ikraftträdande genom förordning (t.ex. GrUU 12/2014 rd, s. 3). Förslaget är således inte problematiskt i konstitutionellt hänseende.

Eftersom konventionen inte innehåller bestämmelser som gäller grundlagen på det sätt som avses i dess 94 § 2 mom. eller 95 § 2 mom. kan konventionen och de förklaringar och den reservation som gäller den enligt regeringens uppfattning godkännas med enkel majoritet och förslaget till lag om sättande i kraft av konventionen i vanlig lagstiftningsordning.

Kläm 1

Med stöd av vad som anförts ovan och i enlighet med 94 § i grundlagen föreslås det

att riksdagen godkänner den i New York den 20 december 2006 ingångna internationella konventionen till skydd för alla människor mot påtvingade försvinnanden,

att riksdagen godkänner att Finland gör en reservation enligt vilken, med betoning av den preventiva kontrollen av förutsättningarna för adoption med hänsyn till barnets bästa och med en reserverad hållning till ett särskilt förfarande för att upphäva adoptioner men med erkännande av möjligheten att i undantagsfall ompröva en adoption, Finland inte anser sig vara bundet av artikel 25.4 i konventionen till den del det är fråga om upphävande av adoption av barn som avses i punkt 1 a i den artikeln,

att riksdagen godkänner att Finland lämnar en förklaring enligt artikel 31.1 i konventionen om att Finland erkänner kommitténs behörighet att ta emot och undersöka meddelanden från, eller på vägnar av, personer under Finlands jurisdiktion som säger sig ha blivit offer för kränkningar av bestämmelserna i konventionen av Finland,

och att riksdagen godkänner att Finland lämnar en förklaring enligt artikel 32 konventionen om att Finland erkänner kommitténs behörighet att ta emot och pröva sådana meddelanden där en konventionsstat påstår att Finland inte uppfyller sina förpliktelser enligt konventionen.

Kläm 2

RP 87/2022 rd

Eftersom konventionen innehåller bestämmelser som hör till området för lagstiftningen, föreläggs riksdagen samtidigt följande lagförslag:

Lagförslag

1.

Lag

om den internationella konventionen till skydd för alla människor mot påtvingade försvinnanden

I enlighet med riksdagens beslut föreskrivs:

1 §

De bestämmelser som hör till området för lagstiftningen i den i New York den 20 december 2006 ingångna internationella konventionen till skydd för alla människor mot påtvingade försvinnanden ska gälla som lag, sådana som Finland har förbundit sig till dem.

2 §

Bestämmelser om sättande i kraft av de bestämmelser i konventionen som inte hör till området för lagstiftningen utfärdas genom förordning av statsrådet.

3 §

Bestämmelser om ikraftträdandet av denna lag utfärdas genom förordning av statsrådet.

2.

Lag

om ändring av 11 kap. i strafflagen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i strafflagen (39/1889) 11 kap. 3 § 1 mom. 3 punkten, 5 § 2 mom., 12 § och 13 § 1 mom., sådana de lyder, 3 § 1 mom. 3 punkten och 5 § 2 mom. i lag 212/2008 samt 12 § och 13 § 1 mom. i lag 1718/2015, och
fogas till 11 kap. en ny 4 c § som följer:

11 kap.

Om krigsförbrytelser och brott mot mänskligheten

3 §

Brott mot mänskligheten

Om någon som ett led i ett omfattande eller systematiskt angrepp riktat mot civilbefolkning

3) fångslar eller annars berövar någon friheten i strid med grundläggande folkrättsliga regler eller förorsakar ett sådant påtvingat försvinnande av person som avses i artikel 7.2 i i Romstadgan för Internationella brottmålsdomstolen (FördrS 55 och 56/2002),

4 c §

Utförande av påtvingat försvinnande

Den som i egenskap av företrädare för staten eller med dess bemyndigande, stöd eller samtycke genom gripande, tagande i förvar, bortförande eller på något annat sätt berövar någon rörelsefriheten eller isolerar någon från dennes omgivning, förnekar att frihetsberövandet skett eller hemlighåller den frihetsberövades vistelseort eller vad som har hänt honom eller henne och genom sitt förfarande orsakar uteblivet rättsskydd för den som berövats sin frihet, ska för *utförande av påtvingat försvinnande* dömas till fängelse i minst fyra månader och högst fyra år.

Försök är straffbart.

5 §

Krigsförbrytelse

För krigsförbrytelse döms även den som begår någon annan gärning som i artikel 8 i Romstadgan för Internationella brottmålsdomstolen är definierad som krigsförbrytelse eller som på något annat sätt bryter mot bestämmelserna i ett för Finland förpliktande internationellt avtal om krig, väpnad konflikt eller ockupation eller mot allmänt erkända och vedertagna folkrättsliga lagar eller sedvänjor som gäller krig.

12 §

Förmans ansvar

En militär förman eller en annan förman ska dömas som gärningsman eller som medverkande till straff för de gärningar som avses i 1, 3, 4, 4 a–4 c, 5–7 och 13 § eller för försök till dessa gärningar, om väpnade styrkor eller underlydande som står under förmannens faktiska myndighet och kontroll begår gärningarna på grund av att förmannen har försummat sin skyldighet att utöva tillsyn över dessa styrkor eller personer på behörigt sätt, och om

1) förmannen antingen har vetat eller med hänsyn till omständigheterna borde ha vetat att styrkorna eller de underlydande personerna var i färd med eller stod i begrepp att utföra brotten i fråga, och

2) förmannen har underlåtit att vidta de behövliga och skäliga åtgärder som kan krävas av honom eller henne för att förhindra att brotten utfördes.

13 §

Underlåtenhet att anmäla brott av en underlydande

En militär förman eller en annan förman som underlåter att vidta de behövliga och skäliga åtgärder som kan krävas av honom eller henne för att till myndigheterna hänskjuta ett i 1, 3, 4, 4 a–4 c eller 5–7 § eller i denna paragraf avsett brott som en underlydande som står under förmannens faktiska myndighet och kontroll misstänks ha begått, ska för *underlåtenhet att anmäla brott av en underlydande* dömas till böter eller fängelse i högst två år.

Bestämmelser om ikraftträdandet av denna lag utfärdas genom förordning av statsrådet.

Helsingfors den 2 juni 2022

Statsminister

Sanna Marin

Utrikesminister Pekka Haavisto

Fördragstext

**INTERNATIONELL KONVENTION
TILL SKYDD FÖR ALLA MÄNNISKOR-
MOT PÅTVINGADE FÖRSVINNANDEN**

**INTERNATIONAL CONVENTION FOR
THE PROTECTION OF ALL PERSONS
FROM ENFORCED DISAPPEARANCE**

Inledning

Preamble

De stater som är parter i denna konvention,

The States Parties to this Convention,

som beaktar staternas skyldighet enligt För-
enta nationernas stadga att främja respekt
för och iakttagande av de mänskliga rättig-
heterna och de grundläggande friheterna
överallt i världen,

Considering the obligation of States under
the Charter of the United Nations to pro-
mote universal respect for, and observance
of, human rights and fundamental freedoms,

som beaktar den allmänna förklaringen om
de mänskliga rättigheterna,

Having regard to the Universal Declaration
of Human Rights,

som erinrar om konventionen om ekono-
miska, sociala och kulturella rättigheter,
konventionen om medborgerliga och poli-
tiska rättigheter och andra relevanta internat-
ionella instrument om mänskliga rättigheter,
humanitär rätt och internationell straffrätt,

Recalling the International Covenant on
Economic, Social and Cultural Rights, the
International Covenant on Civil and Political
Rights and the other relevant interna-
tional instruments in the fields of human
rights, humanitarian law and international
criminal law,

som också erinrar om deklarationen om
skydd för alla människor mot påtvingade
försvinnanden, som Förenta Nationernas ge-
neralförsamling antog genom sin resolution
47/133 av den 18 december 1992,

Also recalling the Declaration on the Protec-
tion of All Persons from Enforced Disap-
pearance adopted by the General Assembly
of the United Nations in its resolution
47/133 of 18 December 1992,

som är medvetna om det extremt allvarliga i
ett påtvingat försvinnande, som är ett brott,
och under vissa omständigheter enligt folk-
rätten ett brott mot mänskligheten,

Aware of the extreme seriousness of en-
forced disappearance, which constitutes a
crime and, in certain circumstances defined
in international law, a crime against human-
ity,

som är fast beslutna att förhindra påtvingade
försvinnanden och bekämpa straffriheten för
detta brott,

Determined to prevent enforced disappear-
ances and to combat impunity for the crime
of enforced disappearance,

som beaktar vars och ens rätt att inte utsättas
för påtvingat försvinnande och offrens rätt
till rättvisa och kompensation,

Considering the right of any person not to
be subjected to enforced disappearance, the
right of victims to justice and to reparation,

som bekräftar varje offers rätt att få veta sanningen om omständigheterna kring ett påtvingat försvinnande och den försvunna personens öde samt rätten att fritt söka, ta emot och lämna uppgifter i detta syfte,

har avtalat följande:

DEL I

Artikel 1

1. Ingen får utsättas för påtvingat försvinnande.
2. Inga som helst exceptionella förhållanden, vare sig krigstillstånd eller krigshot, intern politisk instabilitet eller något annat allmänt nödläge får åberopas som ett berättigande för påtvingat försvinnande.

Artikel 2

I denna konvention avses med ”påtvingat försvinnande” gripande, tagande i förvar, bortförande eller varje annan form av frihetsberövande som utförs av företrädare för staten eller personer eller persongrupper som handlar med statens bemyndigande, stöd eller samtycke, följd av vägran att erkänna frihetsberövandet eller hemlighållande av den försvunna personens öde eller vistelseort, vilket lämnar den personen utan lagens skydd.

Artikel 3

Varje part ska vidta lämpliga åtgärder för att utreda gärningar enligt artikel 2 som begåtts av personer eller grupper av personer utan statens bemyndigande, stöd eller samtycke, och för att ställa de ansvariga inför rätta.

Artikel 4

Varje part ska vidta nödvändiga åtgärder för att säkerställa att påtvingat försvinnande utgör ett brott enligt deras straffrätt.

Affirming the right of any victim to know the truth about the circumstances of an enforced disappearance and the fate of the disappeared person, and the right to freedom to seek, receive and impart information to this end,

Have agreed on the following articles:

PART I

Article 1

1. No one shall be subjected to enforced disappearance.
2. No exceptional circumstances whatsoever, whether a state of war or a threat of war, internal political instability or any other public emergency, may be invoked as a justification for enforced disappearance.

Article 2

For the purposes of this Convention, "enforced disappearance" is considered to be the arrest, detention, abduction or any other form of deprivation of liberty by agents of the State or by persons or groups of persons acting with the authorization, support or acquiescence of the State, followed by a refusal to acknowledge the deprivation of liberty or by concealment of the fate or whereabouts of the disappeared person, which place such a person outside the protection of the law.

Article 3

Each State Party shall take appropriate measures to investigate acts defined in article 2 committed by persons or groups of persons acting without the authorization, support or acquiescence of the State and to bring those responsible to justice.

Article 4

Each State Party shall take the necessary measures to ensure that enforced disappearance constitutes an offence under its criminal law.

Artikel 5

Vitt utbredda eller systematiska påtvingade försvinnanden utgör ett brott mot mänskligheten i den mening som avses i tillämplig internationell rätt och ska ha de påföljder som åläggs i denna tillämpliga internationella rätt.

Artikel 6

1. Varje part ska vidta nödvändiga åtgärder för att införa straffrättsligt ansvar åtminstone för
 - (a) var och en som utför, beordrar, anstiftar eller påverkar någon att utföra, eller försöker utföra ett påtvingat försvinnande är medbrottsling eller delaktig i försvinnandet,
 - (b) en överordnad som
 - (i) känt till eller medvetet ignorerat information som tydligt pekade på att personer underordnade den överordnades faktiska bestämmanderätt och kontroll har begått eller haft för avsikt att begå ett påtvingat försvinnande,
 - (ii) har haft det faktiska ansvaret för och kontrollerat aktiviteter som haft samband med ett påtvingat försvinnande, och
 - (iii) underlåtit att vidta alla nödvändiga och skäligen åtgärder i sin makt för att förhindra eller avstyra ett påtvingat försvinnande eller att hänvisa ärendet till behöriga myndigheter för utredning och åtal,
 - (c) led b ovan begränsar inte sådana strängare ansvarskrav som enligt tillämplig internationell rätt gäller för militära befälhavare eller personer som faktiskt agerar som militära befälhavare.
2. Inga befallningar eller påbud av någon myndighet, vare sig civil, militär eller någon annan, får åberopas för att rättfärdiga ett påtvingat försvinnande.

Artikel 7

Article 5

The widespread or systematic practice of enforced disappearance constitutes a crime against humanity as defined in applicable international law and shall attract the consequences provided for under such applicable international law.

Article 6

1. Each State Party shall take the necessary measures to hold criminally responsible at least:
 - (a) Any person who commits, orders, solicits or induces the commission of, attempts to commit, is an accomplice to or participates in an enforced disappearance;
 - (b) A superior who:
 - (i) Knew, or consciously disregarded information which clearly indicated, that subordinates under his or her effective authority and control were committing or about to commit a crime of enforced disappearance;
 - (ii) Exercised effective responsibility for and control over activities which were concerned with the crime of enforced disappearance; and
 - (iii) Failed to take all necessary and reasonable measures within his or her power to prevent or repress the commission of an enforced disappearance or to submit the matter to the competent authorities for investigation and prosecution;
 - (c) Subparagraph (b) above is without prejudice to the higher standards of responsibility applicable under relevant international law to a military commander or to a person effectively acting as a military commander.
2. No order or instruction from any public authority, civilian, military or other, may be invoked to justify an offence of enforced disappearance.

Article 7

1. Varje part ska straffbelägga påtvingat försvinnande med lämpliga straff som beaktar brottets synnerligen allvarliga karaktär.

2. Varje part kan föreskriva om

(a) förmildrande omständigheter, särskilt till förmån för sådana personer som visserligen har medverkat i ett påtvingat försvinnande men som effektivt bidrar till att återfinna den försvunna personen levande eller gör det möjligt att utreda fall av påtvingade försvinnanden eller att identifiera personer som gjort sig skyldiga till påtvingat försvinnande,

(b) försvårande omständigheter, utan att det påverkar andra straffrättsliga förfaranden, särskilt om den försvunna personen avlider eller om det påtvingade försvinnandet gäller gravida, minderåriga, personer med funktionsnedsättning eller andra särskilt sårbara personer.

Artikel 8

Oavsett tillämpningen av artikel 5

1. ska en part som tillämpar preskriptionsregler på påtvingat försvinnande vidta behövliga åtgärder för att säkerställa att den straffrättsliga preskriptionstiden

(a) är lång och står i rätt proportion till brottets synnerligen allvarliga karaktär

(b) börjar vid den stund då det påtvingade försvinnandet upphör, med beaktande av att brottet är fortgående.

2. ska varje part garantera offer för påtvingat försvinnande rätten till effektiva rättsmedel under preskriptionstiden.

Artikel 9

1. Varje part ska vidta nödvändiga åtgärder för att utsträcka sin jurisdiktion till påtvingat försvinnande när

(a) brottet har begåtts inom ett territorium som omfattas av partens jurisdiktion eller

1. Each State Party shall make the offence of enforced disappearance punishable by appropriate penalties which take into account its extreme seriousness.

2. Each State Party may establish:

(a) Mitigating circumstances, in particular for persons who, having been implicated in the commission of an enforced disappearance, effectively contribute to bringing the disappeared person forward alive or make it possible to clarify cases of enforced disappearance or to identify the perpetrators of an enforced disappearance;

(b) Without prejudice to other criminal procedures, aggravating circumstances, in particular in the event of the death of the disappeared person or the commission of an enforced disappearance in respect of pregnant women, minors, persons with disabilities or other particularly vulnerable persons.

Article 8

Without prejudice to article 5,

1. A State Party which applies a statute of limitations in respect of enforced disappearance shall take the necessary measures to ensure that the term of limitation for criminal proceedings:

(a) Is of long duration and is proportionate to the extreme seriousness of this offence;

(b) Commences from the moment when the offence of enforced disappearance ceases, taking into account its continuous nature.

2. Each State Party shall guarantee the right of victims of enforced disappearance to an effective remedy during the term of limitation.

Article 9

1. Each State Party shall take the necessary measures to establish its competence to exercise jurisdiction over the offence of enforced disappearance:

(a) When the offence is committed in any territory under its jurisdiction or on board a ship or aircraft registered in that State;

ombord på ett fartyg eller luftfartyg som är registrerat hos parten,

- (b) den misstänkta gärningsmannen är medborgare i parten i fråga,
(c) den försvunna personen är medborgare i parten i fråga och parten anser det ändamålsenligt.

2. Varje part ska även vidta nödvändiga åtgärder för att utsträcka sin jurisdiktion till påtvingat försvinnande när den misstänkta gärningsmannen befinner sig på ett territorium som omfattas av partens jurisdiktion, utom om parten i enlighet med sina internationella förpliktelser utlämnar gärningsmannen för brott eller annars till en annan stat eller till en sådan internationell domstol vars behörighet den har erkänt.

3. Denna konvention utesluter inte utövande av annan straffrättslig behörighet som följer av nationell rätt.

Artikel 10

1. Efter att ha granskat alla tillgängliga uppgifter och försäkrat sig om att omständigheterna kräver det ska en part inom vars territorium en person som misstänks för påtvingat försvinnande uppehåller sig anhänga den misstänkte eller vidta andra rättsliga åtgärder för att säkerställa dennes närvaro. Anhållandet och andra rättsliga åtgärder ska vara förenliga med lagstiftningen hos den parten och får fortgå endast så länge som det är nödvändigt för att säkerställa den misstänktes närvaro vid straffprocessen eller utlämningsrättegången.

2. Den part som har vidtagit de åtgärder som avses i punkt 1 ska omedelbart göra en förundersökning eller utredning för att fastställa fakta. Den ska meddela de parter som avses i artikel 9.1 om de åtgärder den vidtagit i enlighet med bestämmelserna i punkt 1 i denna artikel, inklusive anhållandet och de fakta som påkallat det, samt om förundersökningens eller utredningens resultat och

(b) When the alleged offender is one of its nationals;

(c) When the disappeared person is one of its nationals and the State Party considers it appropriate.

2. Each State Party shall likewise take such measures as may be necessary to establish its competence to exercise jurisdiction over the offence of enforced disappearance when the alleged offender is present in any territory under its jurisdiction, unless it extradites or surrenders him or her to another State in accordance with its international obligations or surrenders him or her to an international criminal tribunal whose jurisdiction it has recognized.

3. This Convention does not exclude any additional criminal jurisdiction exercised in accordance with national law.

Article 10

1. Upon being satisfied, after an examination of the information available to it, that the circumstances so warrant, any State Party in whose territory a person suspected of having committed an offence of enforced disappearance is present shall take him or her into custody or take such other legal measures as are necessary to ensure his or her presence. The custody and other legal measures shall be as provided for in the law of that State Party but may be maintained only for such time as is necessary to ensure the person's presence at criminal, surrender or extradition proceedings.

2. A State Party which has taken the measures referred to in paragraph 1 of this article shall immediately carry out a preliminary inquiry or investigations to establish the facts. It shall notify the States Parties referred to in article 9, paragraph 1, of the measures it has taken in pursuance of paragraph 1 of this article, including detention and the circumstances warranting detention, and of the findings of its preliminary inquiry

om huruvida parten avser utöva sin jurisdiktion.

3. Personer som anhålls med stöd av punkt 1 i denna artikel får omedelbart kontakta närmaste representant för den stat vars medborgare de är, eller om de är statslösa, representanten för den stat där de vanligen är bosatta.

Artikel 11

1. Den part till vars jurisdiktion det territorium hör där en person påträffas som misstänks för påtvingat försvinnande, ska hänskjuta ärendet till sina behöriga myndigheter för åtal, om parten inte i enlighet med sina internationella förpliktelser utlämnar personen för brott eller annars till en annan stat eller till en internationell domstol vars behörighet parten har godkänt.

2. Myndigheterna i fråga ska fatta sitt beslut på samma sätt som i fråga om ett vanligt brott av allvarlig karaktär enligt partens lagstiftning. I de fall som avses i artikel 9.2 ska beviskraven för åtal och dom inte på något sätt vara mindre stränga än de krav som tillämpas på de fall som avses i artikel 9.1.

3. En person som åtalas för påtvingat försvinnande ska garanteras rättvis behandling i alla rättegångsfaser. En person som åtalas för påtvingat försvinnande ska ha rätt till rättvis rättegång i en behörig, oberoende och opartisk domstol som har upprättats enligt lag.

Artikel 12

1. Varje part ska säkerställa att den som påstår att någon har blivit utsatt för påtvingat försvinnande har rätt att anmäla fakta i ärendet till de behöriga myndigheterna som

or its investigations, indicating whether it intends to exercise its jurisdiction.

3. Any person in custody pursuant to paragraph 1 of this article may communicate immediately with the nearest appropriate representative of the State of which he or she is a national, or, if he or she is a stateless person, with the representative of the State where he or she usually resides.

Article 11

1. The State Party in the territory under whose jurisdiction a person alleged to have committed an offence of enforced disappearance is found shall, if it does not extradite that person or surrender him or her to another State in accordance with its international obligations or surrender him or her to an international criminal tribunal whose jurisdiction it has recognized, submit the case to its competent authorities for the purpose of prosecution.

2. These authorities shall take their decision in the same manner as in the case of any ordinary offence of a serious nature under the law of that State Party. In the cases referred to in article 9, paragraph 2, the standards of evidence required for prosecution and conviction shall in no way be less stringent than those which apply in the cases referred to in article 9, paragraph 1.

3. Any person against whom proceedings are brought in connection with an offence of enforced disappearance shall be guaranteed fair treatment at all stages of the proceedings. Any person tried for an offence of enforced disappearance shall benefit from a fair trial before a competent, independent and impartial court or tribunal established by law.

Article 12

1. Each State Party shall ensure that any individual who alleges that a person has been subjected to enforced disappearance has the right to report the facts to the competent authorities, which shall examine the allegation

omedelbart och opartiskt ska undersöka påståendet och vid behov utan dröjsmål inleda en grundlig och opartisk undersökning. Vid behov ska lämpliga åtgärder vidtas för att säkerställa att anmälaren, vittnen, den försvunnes släktingar och deras försvarsombud samt personer som deltar i undersökningen skyddas mot all slags dålig behandling eller hot på grund av anmälan eller bevis som har lagts fram.

2. Om det finns grundad anledning att misstänka att någon har blivit utsatt för påtvingat försvinnande, ska de myndigheter som avses i punkt 1 inleda en undersökning även om formell anmälan inte har gjorts.

3. Varje part ska säkerställa att de myndigheter som avses i punkt 1 har

(a) nödvändiga befogenheter och resurser för en effektiv undersökning, däribland tillgång till handlingar och annan information som är relevanta för undersökningen,

(b) tillträde till sådana förvaringsplatser eller andra ställen där den försvunne på goda grunder kan antas befinna sig, vid behov genom ett på förhand och utan dröjsmål utfärdat domstolstillstånd.

4. Varje part ska vidta nödvändiga åtgärder för att förebygga och bestraffa gärningar som förhindrar genomförandet av en undersökning. De ska särskilt säkerställa att personer som misstänks för påtvingat försvinnande inte kan påverka undersökningen genom påtryckning, hot eller vedergällning som riktar sig mot anmälaren, vittnen, den försvunnes släktingar eller deras försvarsombud eller mot personer som deltar i undersökningen.

Artikel 13

1. När det är fråga om utlämning för brott mellan parterna, ska ett påtvingat försvinnande inte anses utgöra ett politiskt brott, en

promptly and impartially and, where necessary, undertake without delay a thorough and impartial investigation. Appropriate steps shall be taken, where necessary, to ensure that the complainant, witnesses, relatives of the disappeared person and their defence counsel, as well as persons participating in the investigation, are protected against all ill-treatment or intimidation as a consequence of the complaint or any evidence given.

2. Where there are reasonable grounds for believing that a person has been subjected to enforced disappearance, the authorities referred to in paragraph 1 of this article shall undertake an investigation, even if there has been no formal complaint.

3. Each State Party shall ensure that the authorities referred to in paragraph 1 of this article:

(a) Have the necessary powers and resources to conduct the investigation effectively, including access to the documentation and other information relevant to their investigation;

(b) Have access, if necessary with the prior authorization of a judicial authority, which shall rule promptly on the matter, to any place of detention or any other place where there are reasonable grounds to believe that the disappeared person may be present.

4. Each State Party shall take the necessary measures to prevent and sanction acts that hinder the conduct of an investigation. It shall ensure in particular that persons suspected of having committed an offence of enforced disappearance are not in a position to influence the progress of an investigation by means of pressure or acts of intimidation or reprisal aimed at the complainant, witnesses, relatives of the disappeared person or their defence counsel, or at persons participating in the investigation.

Article 13

1. For the purposes of extradition between States Parties, the offence of enforced disappearance shall not be regarded as a political

gärning förknippad med ett politiskt brott eller ett brott inspirerat av politiska motiv. Följaktligen kan en framställning om utlämning för ett påtvingat försvinnande inte vägras enbart på dessa grunder.

2. Påtvingat försvinnande ska anses som ett utlämningsbart brott enligt alla de utlämningsavtal som ingåtts mellan parterna innan denna konvention har trätt i kraft.

3. Parterna åtar sig att betrakta påtvingat försvinnande som ett utlämningsbart brott i utlämningsavtal som de senare ingår mellan sig.

4. Om en part som ställer förekomsten av ett utlämningsavtal som villkor för utlämning för brott får en framställning om utlämning av en annan part den inte har ett utlämningsavtal med, kan parten betrakta denna konvention som nödvändig rättslig grund för utlämning för påtvingat försvinnande.

5. Parter som inte ställer förekomsten av ett utlämningsavtal som villkor för utlämning för brott erkänner ömsesidigt påtvingat försvinnande som ett utlämningsbart brott.

6. Utlämning för brott ska i alla situationer ske i enlighet med lagstiftningen i den anmodade staten eller tillämpliga utlämningsavtal, särskilt i fråga om villkor som rör minimistraff för utlämning och de grunder på vilka den anmodade staten kan vägra utlämning eller ställa vissa villkor för utlämning.

7. Inget i denna konvention ska tolkas som ett tvång att utlämna någon för brott, om den anmodade parten har grundad anledning att anta att framställningen har gjorts för att personen i fråga ska åtalas eller bestraffas på grund av sitt kön, sin ras, sin nationalitet, sitt etniska ursprung, sina politiska åsikter eller sin tillhörighet till en viss samhälls-

offence or as an offence connected with a political offence or as an offence inspired by political motives. Accordingly, a request for extradition based on such an offence may not be refused on these grounds alone.

2. The offence of enforced disappearance shall be deemed to be included as an extraditable offence in any extradition treaty existing between States Parties before the entry into force of this Convention.

3. States Parties undertake to include the offence of enforced disappearance as an extraditable offence in any extradition treaty subsequently to be concluded between them.

4. If a State Party which makes extradition conditional on the existence of a treaty receives a request for extradition from another State Party with which it has no extradition treaty, it may consider this Convention as the necessary legal basis for extradition in respect of the offence of enforced disappearance.

5. States Parties which do not make extradition conditional on the existence of a treaty shall recognize the offence of enforced disappearance as an extraditable offence between themselves.

6. Extradition shall, in all cases, be subject to the conditions provided for by the law of the requested State Party or by applicable extradition treaties, including, in particular, conditions relating to the minimum penalty requirement for extradition and the grounds upon which the requested State Party may refuse extradition or make it subject to certain conditions.

7. Nothing in this Convention shall be interpreted as imposing an obligation to extradite if the requested State Party has substantial grounds for believing that the request has been made for the purpose of prosecuting or punishing a person on account of that person's sex, race, religion, nationality, ethnic origin, political opinions or membership of a particular social group, or that compliance

grupp, eller om samtycke till framställningen skulle orsaka personen skada på grund av någon av dessa orsaker.

Artikel 14

1. Parterna ska i samband med en rättegång som gäller ett påtvingat försvinnande erbjuda varandra så mycket ömsesidig rättshjälp som möjligt, däribland överlåta allt sådant bevismaterial de förfogar över som behövs för rättegången.

2. På sådan ömsesidig rättshjälp tillämpas den anmodade partens nationella lagstiftning eller tillämpliga internationella konventioner om ömsesidig rättshjälp, särskilt de krav som gäller de grunder på vilka den anmodade parten kan vägra bevilja ömsesidig rättshjälp eller ställa villkor för den.

Artikel 15

Parterna ska samarbeta och bistå varandra så mycket som möjligt för att hjälpa offer för påtvingat försvinnande och för att leta efter, lokalisera och frigöra försvunna personer, och om de är döda, för att öppna deras gravar, identifiera dem och återlämna kvarlevorna.

Artikel 16

1. Ingen part får utvisa, återsända eller utlämna någon för brott eller annars till en annan stat, om det finns grundad anledning att anta att det finns fara för att personen i fråga kan bli utsatt för påtvingat försvinnande.

2. För att fastställa om det finns någon sådan grundad anledning ska de behöriga myndigheterna beakta alla relevanta omständigheter, däribland i tillämpliga fall även om det i staten i fråga förekommer ett systematiskt mönster av grova, uppenbara eller om-

with the request would cause harm to that person for any one of these reasons.

Article 14

1. States Parties shall afford one another the greatest measure of mutual legal assistance in connection with criminal proceedings brought in respect of an offence of enforced disappearance, including the supply of all evidence at their disposal that is necessary for the proceedings.

2. Such mutual legal assistance shall be subject to the conditions provided for by the domestic law of the requested State Party or by applicable treaties on mutual legal assistance, including, in particular, the conditions in relation to the grounds upon which the requested State Party may refuse to grant mutual legal assistance or may make it subject to conditions.

Article 15

States Parties shall cooperate with each other and shall afford one another the greatest measure of mutual assistance with a view to assisting victims of enforced disappearance, and in searching for, locating and releasing disappeared persons and, in the event of death, in exhuming and identifying them and returning their remains.

Article 16

1. No State Party shall expel, return ("refouler"), surrender or extradite a person to another State where there are substantial grounds for believing that he or she would be in danger of being subjected to enforced disappearance.

2. For the purpose of determining whether there are such grounds, the competent authorities shall take into account all relevant considerations, including, where applicable, the existence in the State concerned of a consistent pattern of gross, flagrant or mass violations of human rights or of serious violations of international humanitarian law.

fattande kränkningar av de mänskliga rättigheterna eller allvarliga kränkningar av den humanitära folkrätten.

Artikel 17

1. Ingen får i hemlighet hållas i förvar.
2. Utan att det påverkar partens övriga internationella förpliktelser som gäller frihetsberövande ska varje part i sin nationella lagstiftning
 - (a) fastställa förutsättningarna för beslut om frihetsberövande,
 - (b) utse de myndigheter som har behörighet att besluta om frihetsberövande,
 - (c) garantera att personer som berövats sin frihet endast hålls på officiellt erkända och övervakade ställen för frihetsberövande,
 - (d) garantera att frihetsberövade tillåts hålla kontakt med och få besök av sina familjer, ombud eller andra personer efter eget val, utan några andra begränsningar än sådana som fastställts i lag eller, om de är utlänningar, att de tillåts hålla kontakt med sin stats konsulära myndigheter i enlighet med tillämplig internationell rätt,
 - (e) garantera behöriga och med stöd av lag bemyndigade myndigheter och organ tillträde till ställen för frihetsberövade, vid behov med förhandstillstånd från en domstolsmyndighet,
 - (f) garantera att frihetsberövade eller, när det finns en misstanke om påtvingat försvinnande, personer med ett legitimt intresse, såsom den frihetsberövades släktingar, deras representanter eller ombud, eftersom den frihetsberövade själv inte kan utöva sin rätt, under alla omständigheter har rätt att inför domstol påfordra så att domstolen utan dröjsmål avgör om frihetsberövandet är lagligt, och om det inte är det, besluta att personen ska frigges.
3. Varje part ska säkerställa att det inrättas och förs ett eller flera uppdaterade och officiella register och/eller förteckningar över

Article 17

1. No one shall be held in secret detention.
2. Without prejudice to other international obligations of the State Party with regard to the deprivation of liberty, each State Party shall, in its legislation:
 - (a) Establish the conditions under which orders of deprivation of liberty may be given;
 - (b) Indicate those authorities authorized to order the deprivation of liberty;
 - (c) Guarantee that any person deprived of liberty shall be held solely in officially recognized and supervised places of deprivation of liberty;
 - (d) Guarantee that any person deprived of liberty shall be authorized to communicate with and be visited by his or her family, counsel or any other person of his or her choice, subject only to the conditions established by law, or, if he or she is a foreigner, to communicate with his or her consular authorities, in accordance with applicable international law;
 - (e) Guarantee access by the competent and legally authorized authorities and institutions to the places where persons are deprived of liberty, if necessary with prior authorization from a judicial authority;
 - (f) Guarantee that any person deprived of liberty or, in the case of a suspected enforced disappearance, since the person deprived of liberty is not able to exercise this right, any persons with a legitimate interest, such as relatives of the person deprived of liberty, their representatives or their counsel, shall, in all circumstances, be entitled to take proceedings before a court, in order that the court may decide without delay on the lawfulness of the deprivation of liberty and order the person's release if such deprivation of liberty is not lawful.
3. Each State Party shall assure the compilation and maintenance of one or more up-to-

personer som berövats sin frihet, och att dessa register och/eller förteckningar på begäran omedelbart görs tillgängliga för sådana domstolsmyndigheter eller andra behöriga myndigheter eller organ som har befogenhet att använda dem enligt lagstiftningen hos parten i fråga eller enligt ett sådant internationellt fördrag i vilken staten i fråga är part. Informationen i registret och/eller förteckningarna ska innefatta åtminstone följande:

- (a) den frihetsberövade personens identitet,
- (b) datum, klockslag och ort för frihetsberövandet samt namnet på den myndighet som genomfört frihetsberövandet,
- (c) namnet på den myndighet som fattat beslutet om frihetsberövandet och grunderna för frihetsberövandet,
- (d) namnet på den myndighet som ansvarar för övervakningen av frihetsberövandet,
- (e) platsen där den frihetsberövade hålls i förvar, datum för tagande i förvar samt den myndighet som ansvarar för platsen i fråga,
- (f) information om den frihetsberövades hälsotillstånd,
- (g) om den frihetsberövade avlider under tiden för frihetsberövandet, omständigheterna kring dödsfallet och dödsorsaken samt det ställe dit kvarlevor förts,
- (h) datum eller klockslag när den frihetsberövade frigges eller överförs till en annan plats för att hållas i förvar, var denna plats ligger samt namnet på den myndighet som ansvarar för transporten.

Artikel 18

1. Om inte något annat följer av artikel 19 och 20, ska varje part garantera personer med ett legitimt intresse av dessa uppgifter, såsom den frihetsberövades släktingar, deras representanter eller ombud, rätt att få åtminstone följande uppgifter:

- (a) namnet på den myndighet som fattat beslutet om frihetsberövandet,
- (b) datum, klockslag och ort för frihetsberövandet och tagandet i förvar,

date official registers and/or records of persons deprived of liberty, which shall be made promptly available, upon request, to any judicial or other competent authority or institution authorized for that purpose by the law of the State Party concerned or any relevant international legal instrument to which the State concerned is a party. The information contained therein shall include, as a minimum:

- (a) The identity of the person deprived of liberty;
- (b) The date, time and place where the person was deprived of liberty and the identity of the authority that deprived the person of liberty;
- (c) The authority that ordered the deprivation of liberty and the grounds for the deprivation of liberty;
- (d) The authority responsible for supervising the deprivation of liberty;
- (e) The place of deprivation of liberty, the date and time of admission to the place of deprivation of liberty and the authority responsible for the place of deprivation of liberty;
- (f) Elements relating to the state of health of the person deprived of liberty;
- (g) In the event of death during the deprivation of liberty, the circumstances and cause of death and the destination of the remains;
- (h) The date and time of release or transfer to another place of detention, the destination and the authority responsible for the transfer.

Article 18

1. Subject to articles 19 and 20, each State Party shall guarantee to any person with a legitimate interest in this information, such as relatives of the person deprived of liberty, their representatives or their counsel, access to at least the following information:

- (a) The authority that ordered the deprivation of liberty;
- (b) The date, time and place where the person was deprived of liberty and admitted to the place of deprivation of liberty;

(c) namnet på den myndighet som ansvarar för övervakningen av frihetsberövandet,
(d) den frihetsberövades vistelseort, och vid överföring till en annan plats för att hållas i förvar, platsens läge och namnet på den myndighet som ansvarar för överförandet,

(e) datum, klockslag och ort för frigivningen,

(f) information om den frihetsberövades hälsotillstånd,

(g) om den frihetsberövade avlider under tiden för frihetsberövandet, omständigheterna kring dödsfallet och dödsorsaken samt det ställe dit kvarlevorna förts,

2. Vid behov ska lämpliga åtgärder vidtas för att skydda de personer som avses i punkt 1 samt personer som deltar i undersökningen från dålig behandling, hotelser eller straff på grund av att de söker uppgifter om någon som har frihetsberövats.

Artikel 19

1. Personuppgifter, inklusive medicinska och genetiska uppgifter, som samlas in och/eller överförs för sökandet av en försvunnen person, får inte användas eller göras tillgängliga för andra ändamål än för att söka den försvunna personen. Detta hindrar dock inte att dessa uppgifter används i en straffprocess som gäller ett påtvingat försvinnande eller rätten att få ersättning.

2. Insamling, behandling, användning och lagring av personuppgifter, inklusive medicinska och genetiska uppgifter, får inte kränka eller orsaka en kränkning av de mänskliga rättigheterna, de grundläggande friheterna eller individens människovärde.

Artikel 20

1. Endast om en person har lagens skydd och domstolsmyndigheterna övervakar frihetsberövandet, kan den rätt att få uppgifter som avses i artikel 18 undantagsvis begränsas.

(c) The authority responsible for supervising the deprivation of liberty;

(d) The whereabouts of the person deprived of liberty, including, in the event of a transfer to another place of deprivation of liberty, the destination and the authority responsible for the transfer;

(e) The date, time and place of release;

(f) Elements relating to the state of health of the person deprived of liberty;

(g) In the event of death during the deprivation of liberty, the circumstances and cause of death and the destination of the remains.

2. Appropriate measures shall be taken, where necessary, to protect the persons referred to in paragraph 1 of this article, as well as persons participating in the investigation, from any ill-treatment, intimidation or sanction as a result of the search for information concerning a person deprived of liberty.

Article 19

1. Personal information, including medical and genetic data, which is collected and/or transmitted within the framework of the search for a disappeared person shall not be used or made available for purposes other than the search for the disappeared person. This is without prejudice to the use of such information in criminal proceedings relating to an offence of enforced disappearance or the exercise of the right to obtain reparation.

2. The collection, processing, use and storage of personal information, including medical and genetic data, shall not infringe or have the effect of infringing the human rights, fundamental freedoms or human dignity of an individual.

Article 20

1. Only where a person is under the protection of the law and the deprivation of liberty is subject to judicial control may the right to information referred to in article 18 be restricted, on an exceptional basis, where

sas när det är helt nödvändigt, det finns bestämmelser om det i lag och överlåtandet skulle påverka personens integritet eller säkerhet negativt eller hindra en brottsutredning, eller på grund av andra liknande skäl enligt lag, tillämplig internationell rätt och målen för denna konvention. Den rätt att få uppgifter som avses i artikel 18 får inte begränsas så att den kan anses utgöra ett förfarande som avses i artikel 2 eller strida mot bestämmelsen i artikel 17.1.

2. Utan att detta påverkar undersökningen av lagligheten hos frihetsberövandet, ska parterna garantera de personer som avses i artikel 18.1 rätt till ett omedelbart och effektivt rättsskydd så att de utan dröjsmål ska få de uppgifter som avses i artikel 18.1. Denna rätt till rättsskydd får under inga omständigheter skjutas upp eller begränsas.

Artikel 21

Varje part ska vidta nödvändiga åtgärder för att säkerställa att frihetsberövade frigives på ett sådant sätt att deras faktiska frigivning tillförlitligt kan verifieras. Varje part ska även vidta nödvändiga åtgärder för att säkerställa dessa personers fysiska integritet och möjligheter att utöva sina rättigheter till fullo vid frigivningen, utan att detta påverkar de skyldigheter dessa personer har enligt nationell rätt.

Artikel 22

Utan att detta påverkar tillämpningen av artikel 6 ska varje part vidta alla nödvändiga åtgärder för att förhindra och bestraffa följande förfaranden:

- (a) fördröjande eller förhindrande av tillgång till det rättsskydd som avses i artikel 17.2 f och artikel 20.2,
- (b) icke-registrering av ett frihetsberövande, eller registrering av sådana uppgifter som den registeransvariga tjänstemannen vet eller borde veta att är inkorrekta,

strictly necessary and where provided for by law, and if the transmission of the information would adversely affect the privacy or safety of the person, hinder a criminal investigation, or for other equivalent reasons in accordance with the law, and in conformity with applicable international law and with the objectives of this Convention. In no case shall there be restrictions on the right to information referred to in article 18 that could constitute conduct defined in article 2 or be in violation of article 17, paragraph 1.

2. Without prejudice to consideration of the lawfulness of the deprivation of a person's liberty, States Parties shall guarantee to the persons referred to in article 18, paragraph 1, the right to a prompt and effective judicial remedy as a means of obtaining without delay the information referred to in article 18, paragraph 1. This right to a remedy may not be suspended or restricted in any circumstances.

Article 21

Each State Party shall take the necessary measures to ensure that persons deprived of liberty are released in a manner permitting reliable verification that they have actually been released. Each State Party shall also take the necessary measures to assure the physical integrity of such persons and their ability to exercise fully their rights at the time of release, without prejudice to any obligations to which such persons may be subject under national law.

Article 22

Without prejudice to article 6, each State Party shall take the necessary measures to prevent and impose sanctions for the following conduct:

- (a) Delaying or obstructing the remedies referred to in article 17, paragraph 2 (f), and article 20, paragraph 2;
- (b) Failure to record the deprivation of liberty of any person, or the recording of any information which the official responsible for the official register knew or should have known to be inaccurate;

(c) vägran att tillhandahålla uppgifter om frihetsberövandet eller tillhandahållande av felaktiga uppgifter trots att de rättsliga förutsättningarna för att tillhandahålla uppgifter uppfylls.

Artikel 23

1. Varje part ska säkerställa att utbildningen av personal inom brottsbekämpning, civil och militär personal, sjukvårdspersonal, tjänstemän och andra personer som eventuellt deltar i förvar och hantering av frihetsberövade personer, innehåller nödvändig undervisning och upplysning om de relevanta bestämmelserna i denna konvention, i syfte att

(a) förhindra att dessa personer deltar i påtvingade försvinnanden,
(b) betona betydelsen av att förhindra och undersöka påtvingade försvinnanden,

(c) säkerställa att behovet att skyndsamt utreda påtvingade försvinnanden erkänns.

2. Varje part ska säkerställa att sådana befallningar eller instruktioner som beordrar, godkänner eller uppmuntrar påtvingade försvinnanden är förbjudna. Varje part ska säkerställa att den som vägrar följa en sådan befallning inte bestraffas.

3. Varje part ska vidta nödvändiga åtgärder för att säkerställa att de personer som avses i punkt 1 och som har orsak att anta att ett påtvingat försvinnande har ägt rum eller planeras anmäler detta till sina överordnade och vid behov till de behöriga myndigheterna eller organen som har hand om övervakning eller rättssäkerhet.

Artikel 24

1. I denna konvention avses med "offer" den försvunna personen och en person som har lidit skada som en direkt följd av ett påtvingat försvinnande.

2. Varje offer har rätt att känna till sanningen om det påtvingade försvinnandet, hur undersökningen fortskrider och resultaten av

(c) Refusal to provide information on the deprivation of liberty of a person, or the provision of inaccurate information, even though the legal requirements for providing such information have been met.

Article 23

1. Each State Party shall ensure that the training of law enforcement personnel, civil or military, medical personnel, public officials and other persons who may be involved in the custody or treatment of any person deprived of liberty includes the necessary education and information regarding the relevant provisions of this Convention, in order to:

(a) Prevent the involvement of such officials in enforced disappearances;
(b) Emphasize the importance of prevention and investigations in relation to enforced disappearances;
(c) Ensure that the urgent need to resolve cases of enforced disappearance is recognized.

2. Each State Party shall ensure that orders or instructions prescribing, authorizing or encouraging enforced disappearance are prohibited. Each State Party shall guarantee that a person who refuses to obey such an order will not be punished.

3. Each State Party shall take the necessary measures to ensure that the persons referred to in paragraph 1 of this article who have reason to believe that an enforced disappearance has occurred or is planned report the matter to their superiors and, where necessary, to the appropriate authorities or bodies vested with powers of review or remedy.

Article 24

1. For the purposes of this Convention, "victim" means the disappeared person and any individual who has suffered harm as the direct result of an enforced disappearance.

2. Each victim has the right to know the truth regarding the circumstances of the en-

den samt den försvunna personens öde.
Varje part ska vidta ändamålsenliga åtgärder i detta syfte.

3. Varje part ska vidta alla ändamålsenliga åtgärder för att leta efter, lokalisera och frigöra försvunna personer samt vid dödsfall för att lokalisera, respektera och återlämna kvarlevorna.

4. Varje part ska i sina rättssystem säkerställa att offer för påtvingade försvinnanden har rätt att få gottgörelse och omedelbar, rättvis och tillräcklig kompensation.

5. Den rätt till gottgörelse som avses i punkt 4 innefattar ersättning för materiell och immateriell skada och vid behov annan gottgörelse, såsom
(a) restitution,
(b) rehabilitering,
(c) annan gottgörelse, inklusive återställande av heder och anseende,
(d) garantier om att brottet inte upprepas.

6. Utan att det påverkar skyldigheten att fortsätta undersökningen till dess att den försvunna personens öde har utretts, ska varje part vidta ändamålsenliga åtgärder beträffande den juridiska ställningen hos de försvunna personer vilkas öde inte har utretts, samt hos deras släktingar, bland annat i fråga om social trygghet, ekonomiska frågor, familjerättsliga frågor och äganderätt.

7. Varje part ska garantera rätten att fritt bilda och medverka i organisationer och samfund som strävar efter att utreda omständigheterna kring påtvingade försvinnanden och försvunna personers öden, samt att hjälpa offer för påtvingade försvinnanden.

Artikel 25

1. Varje part ska vidta nödvändiga åtgärder för att i sin strafflagstiftning förhindra och bestraffa följande gärningar:
(a) bortförande av barn som blivit offer för påtvingat försvinnande, barn vars far, mor

forced disappearance, the progress and results of the investigation and the fate of the disappeared person. Each State Party shall take appropriate measures in this regard.

3. Each State Party shall take all appropriate measures to search for, locate and release disappeared persons and, in the event of death, to locate, respect and return their remains.

4. Each State Party shall ensure in its legal system that the victims of enforced disappearance have the right to obtain reparation and prompt, fair and adequate compensation.

5. The right to obtain reparation referred to in paragraph 4 of this article covers material and moral damages and, where appropriate, other forms of reparation such as:
(a) Restitution;
(b) Rehabilitation;
(c) Satisfaction, including restoration of dignity and reputation;
(d) Guarantees of non-repetition.

6. Without prejudice to the obligation to continue the investigation until the fate of the disappeared person has been clarified, each State Party shall take the appropriate steps with regard to the legal situation of disappeared persons whose fate has not been clarified and that of their relatives, in fields such as social welfare, financial matters, family law and property rights.

7. Each State Party shall guarantee the right to form and participate freely in organizations and associations concerned with attempting to establish the circumstances of enforced disappearances and the fate of disappeared persons, and to assist victims of enforced disappearance.

Article 25

1. Each State Party shall take the necessary measures to prevent and punish under its criminal law:
(a) The wrongful removal of children who are subjected to enforced disappearance,

eller lagliga vårdnadshavare blivit offer för påtvingat försvinnande eller barn som fötts under den tid modern som blivit offer för påtvingat försvinnande varit i fångenskap,

(b) förfalskning, hemlighållande eller förstörande av handlingar som bestyrker identiteten hos barn som avses i led a.

2. Varje part ska vidta nödvändiga åtgärder för att leta efter och identifiera barn som avses i punkt 1 led a och för att återlämna dem till sina ursprungliga familjer i enlighet med rättsliga förfaranden och tillämpliga internationella konventioner.

3. Parterna ska bistå varandra med att leta efter, identifiera och lokalisera barn som avses i punkt 1 led a.

4. Eftersom parterna ska skydda de i punkt 1 led a avsedda barnens intressen och deras rätt att behålla eller återfå sin identitet, inklusive deras i lag erkända nationalitet, namn och familjeförhållanden, ska de parter som använder ett adoptionssystem eller något annat system för att placera barnen, ha tillgång till rättsliga förfaranden med hjälp av vilka adoptions- eller placeringsförfarandet kan kontrolleras och adoptioner eller placeringar av barn som har sitt ursprung i ett påtvingat försvinnande vid behov hävas.

5. I alla situationer och särskilt i alla ärenden som gäller denna artikel ska i första hand barnets intressen beaktas, och ett barn som själv kan bilda sig en egen åsikt ska ha rätt att fritt uttrycka den, varvid barnets uppfattning ska ges tillbörlig relevans enligt barnets ålder och utvecklingsstadium.

DEL II

Artikel 26

1. En kommitté mot påtvingade försvinnanden (nedan kommittén) ska upprättas för att sköta de uppgifter som föreskrivs i denna

children whose father, mother or legal guardian is subjected to enforced disappearance or children born during the captivity of a mother subjected to enforced disappearance;

(b) The falsification, concealment or destruction of documents attesting to the true identity of the children referred to in subparagraph (a) above.

2. Each State Party shall take the necessary measures to search for and identify the children referred to in paragraph 1 (a) of this article and to return them to their families of origin, in accordance with legal procedures and applicable international agreements.

3. States Parties shall assist one another in searching for, identifying and locating the children referred to in paragraph 1 (a) of this article.

4. Given the need to protect the best interests of the children referred to in paragraph 1 (a) of this article and their right to preserve, or to have re-established, their identity, including their nationality, name and family relations as recognized by law, States Parties which recognize a system of adoption or other form of placement of children shall have legal procedures in place to review the adoption or placement procedure, and, where appropriate, to annul any adoption or placement of children that originated in an enforced disappearance.

5. In all cases, and in particular in all matters relating to this article, the best interests of the child shall be a primary consideration, and a child who is capable of forming his or her own views shall have the right to express those views freely, the views of the child being given due weight in accordance with the age and maturity of the child.

PART II

Article 26

1. A Committee on Enforced Disappearances (hereinafter referred to as "the Committee") shall be established to carry out the

konvention. Kommittén ska bestå av tio oberoende och opartiska experter som är klanderfria och har erkänd sakkunskap inom området för de mänskliga rättigheterna och de ska tjänstgöra i sin personliga kapacitet. Parterna ska välja kommitténs medlemmar enligt jämn geografisk fördelning. Tillbörlig uppmärksamhet ska fästas vid jämn könsfördelning och vid hur kommitténs arbete gagnas av att personer med lämplig juridisk sakkännedom deltar i kommitténs arbete.

2. Kommitténs medlemmar ska väljas genom sluten omröstning, från en förteckning över personer som parterna har nominerat bland sina egna medborgare, vid ett möte som Förenta nationernas generalsekreterare sammankallar vartannat år för detta ändamål. Vid dessa möten, som är beslutsföra när två tredjedelar av parterna är närvarande, ska de personer väljas in i kommittén som får det största antalet röster och absolut röstmajoritet av de närvarande och röstande parterna.

3. Det första valet ska hållas senast sex månader från den dag denna konvention träder i kraft. Fyra månader före respektive valdag ska Förenta nationernas generalsekreterare skriftligen uppmana parterna att inom tre månader lämna in sina nomineringar. Generalsekreteraren ska upprätta en alfabetisk förteckning över samtliga nomineringar och ange vilken part som har föreslagit respektive person och överlämna förteckningen till parterna.

4. Kommitténs medlemmar väljs för en period på fyra år. De kan återväljas en gång. Mandattiden ska dock löpa ut efter två år för fem av de medlemmar som utsetts vid det första valet; omedelbart efter det första valet ska namnen på dessa fem medlemmar utses genom lottdragning av ordföranden vid det möte som avses i punkt 2 i denna artikel.

functions provided for under this Convention. The Committee shall consist of ten experts of high moral character and recognized competence in the field of human rights, who shall serve in their personal capacity and be independent and impartial. The members of the Committee shall be elected by the States Parties according to equitable geographical distribution. Due account shall be taken of the usefulness of the participation in the work of the Committee of persons having relevant legal experience and of balanced gender representation.

2. The members of the Committee shall be elected by secret ballot from a list of persons nominated by States Parties from among their nationals, at biennial meetings of the States Parties convened by the Secretary-General of the United Nations for this purpose. At those meetings, for which two thirds of the States Parties shall constitute a quorum, the persons elected to the Committee shall be those who obtain the largest number of votes and an absolute majority of the votes of the representatives of States Parties present and voting.

3. The initial election shall be held no later than six months after the date of entry into force of this Convention. Four months before the date of each election, the Secretary-General of the United Nations shall address a letter to the States Parties inviting them to submit nominations within three months. The Secretary-General shall prepare a list in alphabetical order of all persons thus nominated, indicating the State Party which nominated each candidate, and shall submit this list to all States Parties.

4. The members of the Committee shall be elected for a term of four years. They shall be eligible for re-election once. However, the term of five of the members elected at the first election shall expire at the end of two years; immediately after the first election, the names of these five members shall be chosen by lot by the chairman of the meeting referred to in paragraph 2 of this article.

5. Om en kommittémedlem avlider eller avsäger sig sitt uppdrag eller av någon annan anledning inte längre kan fullgöra sitt uppdrag inom kommittén, ska den part som nominerat medlemmen med iakttagande av de villkor som anges i punkt 1 i denna artikel utnämna en annan sakkunnig bland sina medborgare för att inneha uppdraget under återstoden av mandattiden på villkor att flertalet av parterna godkänner det. Godkännandet anses ha erhållits, om inte minst hälften av parterna svarar nekande inom sex veckor efter att Förenta nationernas generalsekreterare har meddelat dem den föreslagna utnämningen.

6. Kommittén antar själv sin arbetsordning.

7. Förenta nationernas generalsekreterare ska tillhandahålla kommittén nödvändig utrustning, personal och lokaler som den behöver för att effektivt kunna utföra sitt uppdrag. Förenta nationernas generalsekreterare ska sammankalla kommitténs första möte.

8. Kommitténs medlemmar har rätt till sådana lättnader, privilegier och friheter som beviljas sakkunniga som utför uppdrag för Förenta nationerna, såsom det bestäms i de relevanta artiklarna i konventionen rörande privilegier och immunitet för Förenta nationerna.

9. Varje part ska samarbeta med kommittén och bistå dess medlemmar i fullgörandet av deras uppdrag i fråga om de uppgifter som parten har godkänt.

Artikel 27

En partskonferens sammanträder tidigast fyra och senast sex år från det att denna konvention har trätt i kraft för att utvärdera kommitténs verksamhet och för att i enlighet med förfarandet enligt artikel 44.2 avgöra, utan att utesluta något alternativ, om det finns orsak att överföra övervakningen av

5. If a member of the Committee dies or resigns or for any other reason can no longer perform his or her Committee duties, the State Party which nominated him or her shall, in accordance with the criteria set out in paragraph 1 of this article, appoint another candidate from among its nationals to serve out his or her term, subject to the approval of the majority of the States Parties. Such approval shall be considered to have been obtained unless half or more of the States Parties respond negatively within six weeks of having been informed by the Secretary-General of the United Nations of the proposed appointment.

6. The Committee shall establish its own rules of procedure.

7. The Secretary-General of the United Nations shall provide the Committee with the necessary means, staff and facilities for the effective performance of its functions. The Secretary-General of the United Nations shall convene the initial meeting of the Committee.

8. The members of the Committee shall be entitled to the facilities, privileges and immunities of experts on mission for the United Nations, as laid down in the relevant sections of the Convention on the Privileges and Immunities of the United Nations.

9. Each State Party shall cooperate with the Committee and assist its members in the fulfilment of their mandate, to the extent of the Committee's functions that the State Party has accepted.

Article 27

A Conference of the States Parties will take place at the earliest four years and at the latest six years following the entry into force of this Convention to evaluate the functioning of the Committee and to decide, in accordance with the procedure described in article 44, paragraph 2, whether it is appropriate to transfer to another body — without excluding any possibility — the monitoring

denna konvention i enlighet med de uppgifter som definieras i artiklarna 28–36 till ett annat organ.

Artikel 28

1. Inom ramen för den behörighet som denna konvention beviljar, ska kommittén samarbeta med Förenta nationernas samtliga relevanta organ, byråer, fackorgan och fonder, tillsynsorgan för fördrag som inrättats genom internationella fördrag och Förenta nationernas särskilda förfaranden, berörda regionala mellanstatliga organisationer eller organ, liksom också med alla relevanta statliga institutioner, ämbetsverk och byråer som arbetar för att skydda alla människor mot påtvingade försvinnanden.

2. När kommittén fullgör sitt mandat ska den rådgöra med andra tillsynsorgan för internationella fördrag som inrättats genom internationella fördrag om skydd för de mänskliga rättigheterna, särskilt med kommittén för de mänskliga rättigheterna som inrättades med den internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter, i syfte att säkerställa att de olika organens slutsatser och rekommendationer överensstämmer med varandra.

Artikel 29

1. Varje part ska genom Förenta nationernas generalsekreterare lämna rapport om de åtgärder den har vidtagit för att genomföra sina skyldigheter enligt denna konvention inom två år efter det att konventionen trädde i kraft i förhållande till den berörda parten.

2. Förenta nationernas generalsekreterare ska göra rapporten tillgänglig för samtliga parter.

3. Kommittén ska granska varje rapport och komma med sådana kommentarer, slutsatser eller rekommendationer som den anser vara motiverade. Dessa kommentarer, slutsatser eller rekommendationer överlämnas till parten i fråga, som kan bemöta dem på eget initiativ eller på begäran av kommittén.

of this Convention, in accordance with the functions defined in articles 28 to 36.

Article 28

1. In the framework of the competencies granted by this Convention, the Committee shall cooperate with all relevant organs, offices and specialized agencies and funds of the United Nations, with the treaty bodies instituted by international instruments, with the special procedures of the United Nations and with the relevant regional intergovernmental organizations or bodies, as well as with all relevant State institutions, agencies or offices working towards the protection of all persons against enforced disappearances.

2. As it discharges its mandate, the Committee shall consult other treaty bodies instituted by relevant international human rights instruments, in particular the Human Rights Committee instituted by the International Covenant on Civil and Political Rights, with a view to ensuring the consistency of their respective observations and recommendations.

Article 29

1. Each State Party shall submit to the Committee, through the Secretary-General of the United Nations, a report on the measures taken to give effect to its obligations under this Convention, within two years after the entry into force of this Convention for the State Party concerned.

2. The Secretary-General of the United Nations shall make this report available to all States Parties.

3. Each report shall be considered by the Committee, which shall issue such comments, observations or recommendations as it may deem appropriate. The comments, observations or recommendations shall be communicated to the State Party concerned,

4. Kommittén kan även be parterna lämna ytterligare information om genomförandet av denna konvention.

Artikel 30

1. En brådskande begäran om att söka efter och finna en försvunnen person kan ställas till kommittén av den försvunnes släktingar eller deras lagliga företrädare, deras ombud eller någon annan person som dessa befullmäktigat, liksom även av vilken annan person som helst som har ett legitimt intresse i ärendet.

2. Om kommittén anser att en begäran om brådskande åtgärder som har ställts i enlighet med punkt 1

(a) inte är uppenbart oggrundad,
(b) inte utgör missbruk av rätten att ställa en sådan begäran,
(c) redan på ett korrekt sätt har ställts till de behöriga organen hos parten i fråga, såsom till undersökningsorgan, om en sådan möjlighet finns,

(d) inte står i strid med bestämmelserna i denna konvention, och
(e) samma fråga inte är under utredning i något annat motsvarande internationellt undersöknings- eller utredningsförfarande,

ska den be parten i fråga lämna kommittén uppgifter om de eftersökta personerna inom en tidsfrist som kommittén fastställer.

3. På basis av de uppgifter parten i fråga lämnar i enlighet med punkt 2 kan kommittén ge parten rekommendationer och även be den vidta alla nödvändiga åtgärder, även interimistiska åtgärder, för att finna och skydda personen i fråga i enlighet med denna konvention och för att inom en bestämd tidsfrist underrätta kommittén vilka åtgärder den har vidtagit, med hänsyn till situationens brådskande karaktär. När uppgifterna är tillgängliga meddelar kommittén den person som har ställt en begäran om

which may respond to them, on its own initiative or at the request of the Committee.

4. The Committee may also request States Parties to provide additional information on the implementation of this Convention.

Article 30

1. A request that a disappeared person should be sought and found may be submitted to the Committee, as a matter of urgency, by relatives of the disappeared person or their legal representatives, their counsel or any person authorized by them, as well as by any other person having a legitimate interest.

2. If the Committee considers that a request for urgent action submitted in pursuance of paragraph 1 of this article:

(a) Is not manifestly unfounded;
(b) Does not constitute an abuse of the right of submission of such requests;
(c) Has already been duly presented to the competent bodies of the State Party concerned, such as those authorized to undertake investigations, where such a possibility exists;
(d) Is not incompatible with the provisions of this Convention; and
(e) The same matter is not being examined under another procedure of international investigation or settlement of the same nature;

it shall request the State Party concerned to provide it with information on the situation of the persons sought, within a time limit set by the Committee.

3. In the light of the information provided by the State Party concerned in accordance with paragraph 2 of this article, the Committee may transmit recommendations to the State Party, including a request that the State Party should take all the necessary measures, including interim measures, to locate and protect the person concerned in accordance with this Convention and to inform the Committee, within a specified period of time, of measures taken, taking into account the urgency of the situation. The Committee

brådskande åtgärder sina rekommendationer och de uppgifter den berörda staten har tillhandahållit kommittén.

4. Kommittén ska fortsätta sina ansträngningar för att arbeta med den berörda parten så länge som den eftersökta personens öde är outrett. Den person som har ställt begäran ska hållas informerad.

Artikel 31

1. En part kan i samband med ratificeringen av denna konvention eller när som helst efter det förklara att den erkänner kommitténs behörighet att ta emot och undersöka meddelanden från, eller på vägnar av, personer under partens jurisdiktion som säger sig ha blivit offer för kränkningar av bestämmelserna i denna konvention av den parten. Kommittén ska avvisa meddelanden som hänför sig till parter som inte har lämnat en sådan förklaring.

2. Kommittén ska avvisa ett meddelande, om

- (a) meddelandet är anonymt,
- (b) meddelandet utgör ett missbruk av rätten att lämna sådana meddelanden eller meddelandet är oförenligt med bestämmelserna i denna konvention,
- (c) samma ärende redan är under utredning i något annat motsvarande internationellt undersöknings- eller utredningsförfarande, eller
- (d) alla tillgängliga effektiva nationella rättsmedel inte har uttömts. Denna bestämmelse tillämpas inte, om tillämpningen av dessa rättsmedel tar oskäligt lång tid.

3. Om kommittén anser att meddelandet uppfyller kraven i punkt 2, ska den lämna det till parten i fråga och be parten lägga fram sina observationer och kommentarer till kommittén inom den tidsfrist som kommittén fastställer.

4. Kommittén kan när som helst efter att ha mottagit ett meddelande, men innan den fat-

shall inform the person submitting the urgent action request of its recommendations and of the information provided to it by the State as it becomes available.

4. The Committee shall continue its efforts to work with the State Party concerned for as long as the fate of the person sought remains unresolved. The person presenting the request shall be kept informed.

Article 31

1. A State Party may at the time of ratification of this Convention or at any time afterwards declare that it recognizes the competence of the Committee to receive and consider communications from or on behalf of individuals subject to its jurisdiction claiming to be victims of a violation by this State Party of provisions of this Convention. The Committee shall not admit any communication concerning a State Party which has not made such a declaration.

2. The Committee shall consider a communication inadmissible where:

- (a) The communication is anonymous;
- (b) The communication constitutes an abuse of the right of submission of such communications or is incompatible with the provisions of this Convention;
- (c) The same matter is being examined under another procedure of international investigation or settlement of the same nature; or where
- (d) All effective available domestic remedies have not been exhausted. This rule shall not apply where the application of the remedies is unreasonably prolonged.

3. If the Committee considers that the communication meets the requirements set out in paragraph 2 of this article, it shall transmit the communication to the State Party concerned, requesting it to provide observations and comments within a time limit set by the Committee.

4. At any time after the receipt of a communication and before a determination on the merits has been reached, the Committee

tat ett avgörande i sak, framföra en bråds-
kande begäran till den berörda parten om att
den ska vidta nödvändiga interimistiska åtgärder för att undvika eventuell obotlig skada för offren för den påstådda överträdel-
sen. Det att kommittén utövar sin prövnings-
rätt innebär inte ett beslut om att ta ärendet
till prövning eller ett beslut i sak.

5. Kommittén ska sammanträda bakom
stängda dörrar när den behandlar meddelan-
den som avses i denna artikel. Den ska in-
formera meddelandets upphovsman om par-
tens svar. När kommittén beslutar avsluta
förfarandet, ska den meddela parten och den
som lämnat meddelandet sina synpunkter.

Artikel 32

En part i denna konvention får när som helst
förklara att den erkänner kommitténs behö-
righet att ta emot och pröva sådana med-
delanden där en konventionsstat påstår att en
annan konventionsstat inte uppfyller sina
förpliktelser enligt konventionen. Kommittén
tar varken emot meddelanden som gäller
en part som inte har lämnat en sådan förkla-
ring eller meddelanden från en part som inte
har lämnat en sådan förklaring.

Artikel 33

1. Om kommittén erhåller tillförlitlig in-
formation om att någon part gravt bryter
mot bestämmelserna i denna konvention,
kan den efter att ha hört parten i fråga be en
eller flera av sina medlemmar att besöka den
berörda staten och att utan dröjsmål rappor-
tera sina observationer till kommittén.

2. Kommittén ska skriftligen underrätta den
berörda parten om sin avsikt att arrangera ett
besök samt om delegationens sammansätt-
ning och syftet med besöket. Parten ska
svara kommittén inom skälig tid.

may transmit to the State Party concerned
for its urgent consideration a request that the
State Party will take such interim measures
as may be necessary to avoid possible irrepa-
rable damage to the victims of the alleged
violation. Where the Committee exercises
its discretion, this does not imply a determi-
nation on admissibility or on the merits of
the communication.

5. The Committee shall hold closed meet-
ings when examining communications under
the present article. It shall inform the author
of a communication of the responses pro-
vided by the State Party concerned. When
the Committee decides to finalize the proce-
dure, it shall communicate its views to the
State Party and to the author of the commu-
nication.

Article 32

A State Party to this Convention may at any
time declare that it recognizes the compe-
tence of the Committee to receive and con-
sider communications in which, a State
Party claims that another State Party is not
fulfilling its obligations under this Conven-
tion. The Committee shall not receive com-
munications concerning a State Party which
has not made such a declaration, nor com-
munications from a State Party which has
not made such a declaration.

Article 33

1. If the Committee receives reliable infor-
mation indicating that a State Party is seri-
ously violating the provisions of this Con-
vention, it may, after consultation with the
State Party concerned, request one or more
of its members to undertake a visit and re-
port back to it without delay.

2. The Committee shall notify the State
Party concerned, in writing, of its intention
to organize a visit, indicating the composi-
tion of the delegation and the purpose of the
visit. The State Party shall answer the Com-
mittee within a reasonable time.

3. På motiverad begäran av den berörda parten kan kommittén senarelägga eller inställa sitt besök.

4. Om parten samtycker till besöket, ska kommittén och den berörda parten tillsammans fastslå detaljerna för besöket och parten sköta samtliga arrangemang som krävs för att besöket ska lyckas.

5. Efter besöket ska kommittén meddela den berörda parten sina observationer och rekommendationer.

Artikel 34

Om kommittén får uppgifter som verkar innehålla välmotiverade indikationer om att påtvingade försvinnanden används utbrett eller systematiskt inom områden under en parts jurisdiktion, kan kommittén, efter att från den berörda parten ha inhämtat all relevant information om situationen, informera Förenta nationernas generalförsamling om saken genom Förenta nationernas generalsekreterare.

Artikel 35

1. Kommittén är behörig endast i fråga om sådana påtvingade försvinnanden som inletts efter ikraftträdandet av denna konvention.

2. Om en stat blir part till denna konvention efter dess ikraftträdande, ska den berörda statens skyldigheter gentemot kommittén gälla endast sådana påtvingade försvinnanden som inletts efter att konventionen har trätt i kraft för den statens del.

Artikel 36

1. Kommittén ska lämna parterna och Förenta nationernas generalförsamling en årlig redogörelse för sin verksamhet enligt denna konvention.

2. Innan en observation som gäller en part publiceras i årsberättelsen, ska den berörda

3. Upon a substantiated request by the State Party, the Committee may decide to postpone or cancel its visit.

4. If the State Party agrees to the visit, the Committee and the State Party concerned shall work together to define the modalities of the visit and the State Party shall provide the Committee with all the facilities needed for the successful completion of the visit.

5. Following its visit, the Committee shall communicate to the State Party concerned its observations and recommendations.

Article 34

If the Committee receives information which appears to it to contain well-founded indications that enforced disappearance is being practised on a widespread or systematic basis in the territory under the jurisdiction of a State Party, it may, after seeking from the State Party concerned all relevant information on the situation, urgently bring the matter to the attention of the General Assembly of the United Nations, through the Secretary-General of the United Nations.

Article 35

1. The Committee shall have competence solely in respect of enforced disappearances which commenced after the entry into force of this Convention.

2. If a State becomes a party to this Convention after its entry into force, the obligations of that State vis-à-vis the Committee shall relate only to enforced disappearances which commenced after the entry into force of this Convention for the State concerned.

Article 36

1. The Committee shall submit an annual report on its activities under this Convention to the States Parties and to the General Assembly of the United Nations.

2. Before an observation on a State Party is published in the annual report, the State

parten informeras på förhand och ges skälig tid att bemöta den. Parten i fråga kan be att få sina kommentarer eller observationer publicerade i berättelsen.

Party concerned shall be informed in advance and shall be given reasonable time to answer. This State Party may request the publication of its comments or observations in the report.

DEL III

PART III

Artikel 37

Article 37

Ingen bestämmelse i denna konvention ska inverka på sådana bestämmelser som är mera gynnsamma när det gäller skydd av alla människor mot påtvingade försvinnanden och som kan ingå i
(a) i en parts nationella lagstiftning,
(b) internationell rätt som är i kraft i staten i fråga.

Nothing in this Convention shall affect any provisions which are more conducive to the protection of all persons from enforced disappearance and which may be contained in:

- (a) The law of a State Party;
- (b) International law in force for that State.

Artikel 38

Article 38

1. Denna konvention är öppen för undertecknande av alla medlemsstater i Förenta nationerna.
2. Denna konvention föreläggs alla medlemsstater i Förenta nationerna för ratifikation. Ratifikationsinstrumenten ska deponeras hos Förenta nationernas generalsekreterare.
3. Denna konvention står öppen för anslutning av alla medlemsstater i Förenta nationerna. Anslutning sker genom deponering av anslutningsinstrumentet hos Förenta nationernas generalsekreterare.

1. This Convention is open for signature by all Member States of the United Nations.
2. This Convention is subject to ratification by all Member States of the United Nations. Instruments of ratification shall be deposited with the Secretary-General of the United Nations.
3. This Convention is open to accession by all Member States of the United Nations. Accession shall be effected by the deposit of an instrument of accession with the Secretary-General.

Artikel 39

Article 39

1. Denna konvention träder i kraft den trettionde dagen efter den dag det tjugonde ratificerings- eller anslutningsinstrumentet har deponerats hos Förenta nationernas generalsekreterare.
2. I förhållande till varje stat som ratificerar eller ansluter sig till denna konvention efter att det tjugonde ratifikations- eller anslutningsinstrumentet har deponerats träder konventionen i kraft den trettionde dagen efter den dag den berörda statens ratifikations- eller anslutningsinstrument deponerades.

1. This Convention shall enter into force on the thirtieth day after the date of deposit with the Secretary-General of the United Nations of the twentieth instrument of ratification or accession.
2. For each State ratifying or acceding to this Convention after the deposit of the twentieth instrument of ratification or accession, this Convention shall enter into force on the thirtieth day after the date of the deposit of that State's instrument of ratification or accession.

Artikel 40

Förenta nationernas generalsekreterare ska underrätta alla medlemsstater i Förenta nationerna och alla stater som har undertecknat eller anslutit sig till denna konvention om följande:

- (a) undertecknanden, ratifikationer och anslutningar enligt artikel 38,
- (b) dagen för ikraftträdandet av denna konvention enligt artikel 39.

Artikel 41

Bestämmelserna i denna konvention ska gälla för alla delar av federala stater utan begränsningar eller undantag.

Artikel 42

1. En tvist mellan två eller flera parter om tolkningen eller tillämpningen av denna konvention, som inte kan lösas genom samråd eller förfaranden som uttryckligen bestäms i denna konvention, ska på begäran av någon av dessa parter hänskjutas till avgörande genom skiljeförfarande. Om parterna inte inom sex månader från den dag begäran om skiljeförfarande framfördes kan komma överens om hur skiljeförfarandet ska ordnas, kan vilken som helst av dessa parter hänskjuta tvisten till Internationella domstolen genom en ansökan i enlighet med domstolens grundstadga.

2. En stat kan i samband med undertecknandet eller ratifikationen av eller anslutningen till denna konvention förklara att den inte anser sig vara bunden av punkt 1 i denna artikel. De övriga parterna är inte bundna av artikel 1 i denna artikel i förhållande till en part som inte har lämnat en sådan förklaring.

3. En part som har lämnat en förklaring i enlighet med punkt 2 i denna artikel kan när som helst återta förklaringen genom att meddela Förenta nationernas generalsekreterare om detta.

Artikel 43

Article 40

The Secretary-General of the United Nations shall notify all States Members of the United Nations and all States which have signed or acceded to this Convention of the following:

- (a) Signatures, ratifications and accessions under article 38;
- (b) The date of entry into force of this Convention under article 39.

Article 41

The provisions of this Convention shall apply to all parts of federal States without any limitations or exceptions.

Article 42

1. Any dispute between two or more States Parties concerning the interpretation or application of this Convention which cannot be settled through negotiation or by the procedures expressly provided for in this Convention shall, at the request of one of them, be submitted to arbitration. If within six months from the date of the request for arbitration the Parties are unable to agree on the organization of the arbitration, any one of those Parties may refer the dispute to the International Court of Justice by request in conformity with the Statute of the Court.

2. A State may, at the time of signature or ratification of this Convention or accession thereto, declare that it does not consider itself bound by paragraph 1 of this article. The other States Parties shall not be bound by paragraph 1 of this article with respect to any State Party having made such a declaration.

3. Any State Party having made a declaration in accordance with the provisions of paragraph 2 of this article may at any time withdraw this declaration by notification to the Secretary-General of the United Nations.

Article 43

Denna konvention påverkar inte tillämpningen av den humanitära folkrättens bestämmelser, däribland de höga fördragsslutande parternas förpliktelser enligt de fyra Genèvekonventionerna från den 12 augusti 1949 och de två tilläggsprotokollen från den 8 juni 1977, eller varje parts möjlighet att låta Internationella rödakorskommittén besöka platser där frihetsberövade hålls i förvar i situationer som inte omfattas av den humanitära folkrätten.

Artikel 44

1. En part i denna konvention kan föreslå en ändring i konventionen och överlämna förslaget till Förenta nationernas generalsekreterare. Generalsekreteraren lämnar sedan förslaget till konventionsparterna för kännedom med en begäran om att dessa ska meddela huruvida de förordar att en partskonferens sammankallas för att behandla och rösta om förslaget. Om minst en tredjedel av parterna inom fyra månader från dagen för tillkännagivandet förordar en sådan konferens, ska generalsekreteraren sammankalla konferensen i Förenta nationernas regi.

2. Ändringsförslag som antagits med två tredjedelars majoritet av de vid konferensen närvarande och röstande parterna ska av generalsekreteraren lämnas till alla parter för godkännande.

3. En ändring som antagits i enlighet med punkt 2 i denna artikel träder i kraft när två tredjedelar av parterna har antagit den i enlighet med sina respektive konstitutionella förfaranden.

4. När ändringar träder i kraft är de bindande för de stater som har antagit dem, medan de övriga staterna fortfarande är bundna av bestämmelserna i denna konvention och av eventuella tidigare ändringar som de antagit.

Artikel 45

This Convention is without prejudice to the provisions of international humanitarian law, including the obligations of the High Contracting Parties to the four Geneva Conventions of 12 August 1949 and the two Additional Protocols thereto of 8 June 1977, or to the opportunity available to any State Party to authorize the International Committee of the Red Cross to visit places of detention in situations not covered by international humanitarian law.

Article 44

1. Any State Party to this Convention may propose an amendment and file it with the Secretary-General of the United Nations. The Secretary General shall thereupon communicate the proposed amendment to the States Parties to this Convention with a request that they indicate whether they favour a conference of States Parties for the purpose of considering and voting upon the proposal. In the event that within four months from the date of such communication at least one third of the States Parties favour such a conference, the Secretary-General shall convene the conference under the auspices of the United Nations.

2. Any amendment adopted by a majority of two thirds of the States Parties present and voting at the conference shall be submitted by the Secretary-General of the United Nations to all the States Parties for acceptance.

3. An amendment adopted in accordance with paragraph 2 of this article shall enter into force when two thirds of the States Parties to this Convention have accepted it in accordance with their respective constitutional processes.

4. When amendments enter into force, they shall be binding on those States Parties which have accepted them, other States Parties still being bound by the provisions of this Convention and any earlier amendment which they have accepted.

Article 45

1. Denna konvention, vars arabiska, engelska, franska, kinesiska, ryska och spanska texter är lika giltiga, deponeras hos Förenta nationernas generalsekreterare.

2. Förenta nationernas generalsekreterare sänder bestyrkta kopior av denna konvention till alla stater som avses i artikel 38.

1. This Convention, of which the Arabic, Chinese, English, French, Russian and Spanish texts are equally authentic, shall be deposited with the Secretary-General of the United Nations.

2. The Secretary-General of the United Nations shall transmit certified copies of this Convention to all States referred to in article 38.

2.

Lag

om ändring av 11 kap. i strafflagen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i strafflagen (39/1889) 11 kap. 3 § 1 mom. 3 punkten, 5 § 2 mom., 12 § och 13 § 1 mom., sådana de lyder, 3 § 1 mom. 3 punkten och 5 § 2 mom. i lag 212/2008 samt 12 § och 13 § 1 mom. i lag 1718/2015, och
fogas till 11 kap. en ny 4 c § som följer:

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

11 kap.

11 kap.

**Om krigsförbrytelser och brott mot
mänskligheten**

**Om krigsförbrytelser och brott mot
mänskligheten**

3 §

3 §

Brott mot mänskligheten

Brott mot mänskligheten

Om någon som ett led i ett omfattande eller systematiskt angrepp riktat mot civilbefolkning

Om någon som ett led i ett omfattande eller systematiskt angrepp riktat mot civilbefolkning

3) ängslar eller annars berövar någon friheten i strid med grundläggande folkrättsliga regler eller förorsakar ett påtvingat försvinnande av någon som har berövats sin frihet,

3) fängslar eller annars berövar någon friheten i strid med grundläggande folkrättsliga regler eller förorsakar ett sådant påtvingat försvinnande av person som avses i artikel 7.2 i i Romstadgan för Internationella brottmålsdomstolen (FördrS 55 och 56/2002),

4 c §

Utförande av påtvingat försvinnande

Den som i egenskap av företrädare för staten eller med dess bemyndigande, stöd eller samtycke genom gripande, tagande i förvar, bortförande eller på något annat sätt berövar någon rörelsefriheten eller isolerar någon

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

*från dennes omgivning, förnekar att frihetsberövandet skett eller hemlighåller den frihetsberövades vistelseort eller vad som har hänt honom eller henne och genom sitt förfarande orsakar uteblivet rättsskydd för den som berövats sin frihet, ska för **utförande av påtvingat försvinnande** dömas till fängelse i minst fyra månader och högst fyra år.*

Försök är straffbart.

5 §

5 §

Krigsförbrytelse

Krigsförbrytelse

För krigsförbrytelse döms även den som begår någon annan gärning som i artikel 8 i Romstadgan för Internationella brottmålsdomstolen (*FördrS 56/2002*) är definierad som krigsförbrytelse eller som på något annat sätt bryter mot bestämmelserna i ett för Finland förpliktande internationellt avtal om krig, väpnad konflikt eller ockupation eller mot allmänt erkända och vedertagna folkrättsliga lagar eller sedvänjor som gäller krig.

För krigsförbrytelse döms även den som begår någon annan gärning som i artikel 8 i Romstadgan för Internationella brottmålsdomstolen är definierad som krigsförbrytelse eller som på något annat sätt bryter mot bestämmelserna i ett för Finland förpliktande internationellt avtal om krig, väpnad konflikt eller ockupation eller mot allmänt erkända och vedertagna folkrättsliga lagar eller sedvänjor som gäller krig.

12 §

12 §

Förmans ansvar

Förmans ansvar

En militär förman eller en annan förman ska dömas som gärningsman eller som medverkande till straff för de gärningar som avses i 1, 3, 4, 4 a, 4 b, 5–7 och 13 § eller för försök till dessa gärningar, om väpnade styrkor eller underlydande som står under förmannens faktiska myndighet och kontroll begår gärningarna på grund av att förmannen har försummat sin skyldighet att utöva tillsyn över dessa styrkor eller personer på behörigt sätt, och om

1) förmannen antingen har vetat eller med hänsyn till omständigheterna borde ha vetat att styrkorna eller de underlydande personerna var i färd med eller stod i begrepp att utföra brotten i fråga, och

2) förmannen har underlåtit att vidta de behövliga och skäliga åtgärder som kan krävas

En militär förman eller en annan förman ska dömas som gärningsman eller som medverkande till straff för de gärningar som avses i 1, 3, 4, 4 a–4 c, 5–7 och 13 § eller för försök till dessa gärningar, om väpnade styrkor eller underlydande som står under förmannens faktiska myndighet och kontroll begår gärningarna på grund av att förmannen har försummat sin skyldighet att utöva tillsyn över dessa styrkor eller personer på behörigt sätt, och om

1) förmannen antingen har vetat eller med hänsyn till omständigheterna borde ha vetat att styrkorna eller de underlydande personerna var i färd med eller stod i begrepp att utföra brotten i fråga, och

2) förmannen har underlåtit att vidta de behövliga och skäliga åtgärder som kan krävas

Gällande lydelse

av honom eller henne för att förhindra att brotten utfördes.

13 §

Underlåtenhet att anmäla brott av en underlydande

En militär förman eller en annan förman som underlåter att vidta de behövliga och skäliga åtgärder som kan krävas av honom eller henne för att till myndigheterna hänskjuta ett i 1, 3, 4, 4 a, 4 b eller 5–7 § eller i denna paragraf avsett brott som en underlydande som står under förmannens faktiska myndighet och kontroll misstänks ha begått, ska för *underlåtenhet att anmäla brott av en underlydande* dömas till böter eller fängelse i högst två år.

Föreslagen lydelse

av honom eller henne för att förhindra att brotten utfördes.

13 §

Underlåtenhet att anmäla brott av en underlydande

En militär förman eller en annan förman som underlåter att vidta de behövliga och skäliga åtgärder som kan krävas av honom eller henne för att till myndigheterna hänskjuta ett i 1, 3, 4, 4 a–4 c eller 5–7 § eller i denna paragraf avsett brott som en underlydande som står under förmannens faktiska myndighet och kontroll misstänks ha begått, ska för *underlåtenhet att anmäla brott av en underlydande* dömas till böter eller fängelse i högst två år..

Bestämmelser om ikraftträdandet av denna lag utfärdas genom förordning av statsrådet.

Utkast till förordningar

Statsrådets förordning

om den internationella konventionen till skydd för alla människor mot påtvingade försvinnanden

I enlighet med statsrådets beslut föreskrivs med stöd av 2 och 3 § i lagen om den internationella konventionen till skydd för alla människor mot påtvingade försvinnanden (nr/åååå):

1 §

Den i New York den 20 december 2006 ingångna internationella konventionen till skydd för alla människor mot påtvingade försvinnanden träder i kraft den dd mm åååå enligt vad som har avtalats.

Konventionen har godkänts av riksdagen den dd mm åååå och ratificerats av republikens president den dd mm åååå. Ratifikationsinstrumentet har deponerats hos Förenta nationernas generalsekreterare den dd mm åååå.

2 §

I samband med deponeringen av ratifikationsinstrumentet har Finland gjort följande reservation och lämnat följande förklaringar:

Finland gör en reservation, enligt vilken, med betoning av den preventiva kontrollen av förutsättningarna för ad-option med hänsyn till barnets bästa och med en reserverad hållning till ett särskilt för-farande för att upphäva adoptioner men med erkännande av möjligheten att i undantags-fall ompröva en adoption, Finland inte anser sig vara bundet av artikel 25.4 i konventionen till den del det är fråga om upphävande av adoption av barn som avses i punkt 1 a i den artikeln.

Finland lämnar en förklaring enligt artikel 31.1 i konventionen om att Finland erkänner kommitténs behörighet att ta emot och undersöka meddelanden från, eller på vägnar av, personer under Finlands jurisdiktion som säger sig ha blivit offer för kränkningar av bestämmelserna i denna konvention av Finland.

Finland lämnar en förklaring enligt artikel 32 konventionen om att Finland erkänner kommitténs behörighet att ta emot och pröva sådana meddelanden där en konventionsstat påstår att Finland inte uppfyller sina förpliktelser enligt konventionen.

3 §

De bestämmelser i konventionen som inte hör till området för lagstiftningen ska gälla som förordning.

4 §

Lagen om den internationella konventionen till skydd för alla människor mot påtvingade försvinnanden (nr/åååå) träder i kraft den dd mm åååå.

[Ålands lagting har gett sitt bifall till att lagen träder i kraft i landskapet.]

5 §

Denna förordning träder i kraft den dd mm åååå.

Statsrådets förordning

om ikraftträdande av en lag om ändring av 11 kap. i strafflagen

I enlighet med statsrådets beslut föreskrivs med stöd av ikraftträdandebestämmelsen i lagen om ändring av 11 kap. i strafflagen (nr/åååå):

1 §
Lagen om ändring av 11 kap. i strafflagen (nr/åååå) träder i kraft den dd mm åååå.

2 §
Denna förordning träder i kraft den dd mm åååå.

Statsrådets förordning

om ändring av 1 § i förordningen om tillämpningen av 1 kap. 7 § strafflagen

I enlighet med statsrådets beslut
ändras i förordningen om tillämpningen av 1 kap. 7 § strafflagen (627/1996) 1 § 1 mom. 20 punkten, sådan den lyder i förordning 56/2009, samt
fogas till 1 § 1 mom., sådant det lyder delvis ändrat i lagarna 353/1997, 118/1999, 537/2000, 739/2001, 510/2002, 624/2002, 859/2003, 1014/2006, 286/2008, 56/2009, 1041/2009, 80/2012 och 1342/2015, en ny 21 punkt som följer:

1 §

Vid tillämpningen av 1 kap. 7 § i strafflagen (39/1889) är följande brott internationella brott:

20) nukleär terrorism enligt den internationella konventionen om bekämpande av nukleär terrorism (FördrS 6/2009),

21) påtvingat försvinnande enligt den internationella konventionen till skydd för alla människor mot påtvingade försvinnanden (FördrS XX/20XX).

Denna förordning träder i kraft den dd månad åååå.